

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÇEVRESEL ADALET: BARAJLARIN THATTA DELTA BÖLGESİNDE
YAŞAYAN TOPLULUK ÜZERİNDEKİ SOSYAL ETKİLERİ

Doktora Tezi

Abdul HADI

Ankara- 2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÇEVRESEL ADALET: BARAJLARIN THATTA DELTA BÖLGESİNDE
YAŞAYAN TOPLULUK ÜZERİNDEKİ SOSYAL ETKİLERİ

Doktora Tezi

Abdul HADI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Feryal TURAN

Ankara- 2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÇEVRESEL ADALET: BARAJLARIN THATTA DELTA BÖLGESİNDE
YAŞAYAN TOPLULUK ÜZERİNDEKİ SOSYAL
ETKİLERİ

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Feryal TURAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Feryal TURAN

.....

Prof Dr. Hayriye ERBAŞ

.....

Prof. Dr. Nilay ÇABUK KAYA

.....

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

.....

Doç. Dr. Ayşe CANATAN

.....

Tez Sınavı Tarihi: 04.12.2015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../.....)

Tez Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı
Abdul HADI
İmzası

.....

ÖN SÖZ

Tez çalışmamın konusunun belirlenmesinden başlayarak sonuna kadar olan her aşamasında, önerileri ve yapıcı eleştirileri konusunda tez danışmanım Prof. Dr. Feryal TURAN’a şükranlarımı sunarım. Yine tez çalışmam sürecinde ve tez izleme komitemde yer alan Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ ve Doçent Dr. Ayeşe CANATAN’a çalışmalarımı yönlendirmeleri ve araştırmama yaptığı katkılar nedeniyle teşekkür ederim. Ayrıca İsmail Ilgar’a titiz okuması ve düzeltmeleri için teşekkür ederim.

Saha çalışmalarım sırasında bana yardımcı olan arkadaşlarım Sharafat Hussain SHAIKH, ve Ghulam Hussain CHOCHAN’a teşekkür ederim. Ayrıca burada isimlerini tek tek sayamadığım diğer kurum ve kişilere de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	Vi
TABLolar LİSTESİ.....	İx
GRAFİKLER LİSTESİ.....	X
HARİTALAR LİSTESİ.....	Xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	Xiii

1: GİRİŞ

1.1 Araştırma Konusu	01
1.2 Araştırma Sahası	08
1.3. Araştırma Sorunu	10
1.4. Çalışmanın Amaçları	12
1.5. Çalışmanın Önemi	13
1.6. Araştırmanın Yöntemi.....	13
1.6.1. Anket Sorularının Oluşturulması.....	14
1.6.2. Örnekleme Süreci.....	14
1.6.3. Odak Grup Görüşmesi (OGG).....	15
1.6.4. Mülakat.....	18
1.6.5. Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Teknikleri.....	21
1.7. Sahada Karşılaşılan Sorunlar.....	23

2: ÇEVRECİLİK, ÇEVRESEL ADALET VE ÇEVRESEL ADALET HAREKETLERİ

2.1 Çevreci Hareketler.....	24
2.2 Çevre Hareketlerinin ve Çevre Hukukunun Temel Kavramları.....	28
2.2.1 Çevresel Irkçılık.....	28
2.2.2 Çevresel Eşitlik.....	29
2.2.3 Çevresel Adaletsizlik.....	30
2.2.4 Çevresel Adalet.....	31
2.3 Çevresel Adalet Hareketinin Tarihi	34
2.4 Çevresel Adalet Kuramsal Bakış	
2.4.1 Çevresel Adaletsizliğin Toplumsal Temelleri.....	41
2.4.2 Irk ve Sınıf.....	45
2.4.3 Hangisi Önce Geldi?.....	48
2.5 Kapitalizm, Küreselleşme ve Çevresel Adalet.....	52

3: ÇEVRESEL ADALET VE PAKİSTAN'DAKİ SU ANLAŞMAZLIĞI

3.1 Giriş.....	57
3.2 Devletler Arası Su Anlaşmazlığı: Barajın Aşağı (Sind Eyaleti) ile Barajın Yukarı (Pencap Eyaleti) Kesimleri Arasındaki Çatışma.....	62

4: ALAN ARAŞTIRMASI

4.1 İndus Deltası.....	69
4.2 Araştırma Alanı: Thatta Bölgesi, Sind Eyaleti, Pakistan.....	73

4.2.1 Alt Bölge (Kharo Chhan).....	75
4.2.2 Alt Bölge (Keti Bunder).....	76
 5: ÜST BÖLGEDEKİ BARAJLARIN SIND EYALETİNDEKİ DELTA TOPLUMLARI ÜZERİNDEKİ SOSYAL VE ÇEVRESEL ETKİLERİ	
5.1 Örneklemin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri	
5.1.1 Örneklem Grubunun Demografik Yapısı	79
5.1.2 Örneklem Grubunun Sosyo-Ekonomik Durumu.....	84
5.2. Üst bölgedeki barajların Thatta ve Sindh Eyaletlerindeki Toplumlar Üzerindeki Sosyal ve Çevresel Etkileri.....	89
5.2.1 Sosyal Etkileri	
5.2.1.1 Aile Hayatına Etkileri	90
5.2.1.2 Psikolojik Etkileri.....	94
5.2.1.3 Sosyal ve Kültürel Yaşama Etkileri	99
5.2.1.5 Ekonomik Etkileri	104
5.2.2 Çevresel Etkileri	114
5.2.3 Nehir Üst bölgedeki Barajlardan Yararlananlar	117
 6. SONUÇ	120
KAYNAKÇA	129
EKLER	148
ÖZET	155
ABSTRACT	157

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Görüşmelerin Yapıldığı Yerleşim Yerleri	9
Tablo 2: Görüşme Teknikleri.....	21

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Cinsiyet	79
Grafik 2: Yaş Dağılımı.....	80
Grafik 3: Hane Büyüklüğü.....	81
Grafik 4: Hanedeki Erkekler.....	82
Grafik 5: Hanedeki Kadınlar.....	82
Grafik 6: Hanelerde 18 Altı Yaş Altında.....	83
Grafik 7: Yörede Yaşama Süresi.....	84
Grafik 8: Eğitim.....	85
Grafik 9: Meslek.....	85
Grafik 10: Gelir Kaynağı.....	86
Grafik 11: Yıllık Gelir.....	88
Grafik 12: Ev Türleri.....	89
Grafik 13: Aile Düzenin Bozulması.....	93
Grafik 14: Aile İçi Şiddet Arttı.....	93
Grafik 15: Stress Arttı.....	95
Grafik 16: Kendini Ya Da Çocuklar İçin Gelecekle İlgili Umutlar Kaybı....	96
Grafik 17: Marjinal hissetmek.....	96
Grafik 18: Sosyal Bağlarımız Zayıfladı.....	101

Grafik 19: Kültürel Yaşamlarının Olumsuz Etkilendi	103
Grafik 20: Barajlardan Dolay Mal Kaybı.....	106
Grafik 21: Kaybetti Malın Değeri.....	107
Grafik 22: Yaşam Standardı Düştü.....	108
Grafik 23: Gelir Azaldı.....	109
Grafik 24: Mesleğe Göre Gelir Azalma.....	109
Grafik 25: Çevresel Etkileri.....	116
Grafik 26: Üstteki Barajlardan Kim Faydalıyor.....	118

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Pakistan Haritası.....	61
Harita 2: Thatta Bölgesi Haritası.....	74
Harita 3: Araştırma Alan Lokasyon Haritası.....	78

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

EPA : Environmental Protection Agency

GAO: Government Accountability Office

LULU: Locally Unwanted Land Use

NIMBY: Not In My Backyard

PCB: Polychlorinated biphenyl

PKR: Pakistan Rupee (The official currency of Pakistan)

UCC: United Church of Christ

WCD: World Comission on Dams

WAPDA: Water And Power Development Authority

OGG: Odak Grup Görüşmesi

1: GİRİŞ

1.1. Araştırma Konusu

Bu çalışmanın temel amacı, baraj yapımını meşrulaştıran gelişme-ilerleme ideolojisinin çelişkili doğasını açıklamak; ödenen toplumsal bedelleri ve bedel ödeme süreci esnasında yaşanan mücadelenin toplumbilimsel bir betimlemesini yapmaktır. Bu çalışma, dünyanın 5. Büyük Deltası olan İndus Deltası, İndus Nehri'nin ağzında yer almakta olan Sind Eyaleti'nde bulunan Kharo Chan ve Ketı Bander'daki dört bölgede gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, üst bölgedeki barajların İndus Deltası sakinleri üzerindeki sosyal etkilerini konu almaktadır. İndus Nehri üzerine yapılan barajlar, nehrin aşağı bölgesine, yani Sind Eyaletine akan tatlı su miktarının azalmasına sebep olmuştur. Bu durum Sind halkının, özellikle de İndus deltasında yaşayanların ekonomik güçlerinin zayıflamasına, dolayısıyla da sosyal, kültürel ve ailevi hayatlarında büyük kayıplar yaşamalarına yol açmıştır. Geçimlerini sağlamak amacıyla, binlerce insan farklı şehirlere göç etmiş; kalanlar ise yoksulluğa mahkûm olmuştur.

Gelişme-ilerleme ideolojisi, her baraj yapımı öyküsünde kendini yeniden üretmekte; böylece endişe verici toplumsal dönüşümlerin hakkıyla idrak edilmesini engelleyen zengin bir söylem yaratmaktadır. Öyle ki Amerikan başkanı Franklin D. Roosevelt Hoover Barajı'nın açılış töreninde kendinden emin ve gururlu bir şekilde “Geldim, gördüm ve ele geçirdim” diyebilmiştir (McCully, 2001:1). Hindistan'ın ilk başbakanı

Jawahar Nehru ise barajları “modern Hindistan’ın laik mabetleri” olarak nitelemiştir. Jawahar Nehru, 1948’de Hirakud barajının yapılacağı yerde köylülere seslenirken “Eğer acı çekecekseniz, ülkeniz için çekeceksiniz” diyerek ödenecek olası bedelleri vatanseverlikle meşrulaştırmaya çalışmıştır (Roy, 1999).

Bu coşku dolu sözler aslında bu ideolojinin iki temel savını açığa çıkartmaktadır: (1) Son altmış yıl boyunca bürokratlar, mühendisler, politikacılar ve yazarların gözünde büyük barajlar insan zekâsının doğa karşısındaki zaferinin ve (2) milli gururunun birer simgesi olarak algılanmıştır. Ayrıca barajlar, enerji, sulama ve gıda sektörleri; çöllerin ağaçlandırılmasını, böylece selleri kontrol altına almayı uman hayalperestler ve ulusal bağımsızlık garantörleri için de ilerlemeyi simgelemektedir (McCully, 2001: 1; Sims, 2001: 187). Baraj yapımı, bu boyutlar da eklendiğinde daha da kutsal bir hale gelmektedir.

Su ve enerji kurumları, barajların gerekliliğine inanan, barajları planlamaya ve inşa etmeye kararlı mühendislerle doludur. Dünya Su Konseyi, Uluslararası Sulama ve Drenaj Komisyonu, Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu ve Su Enerjisi Birliği gibi kuruluşlar daha fazla baraj inşa etmek için farklı yollar kullanarak politikacıları ve fon sahiplerini ikna etmeye çalışmaktadır (McCully, 2001: xvi-xvii). Baraj gölleri genellikle elektrik üretmek, tarıma su sağlamak, endüstri ve ev işlerinde kullanmak, selleri kontrol etmek ya da taşımacılık amaçlarıyla oluşturulur (IRN, 2006: 3; McCully, 2001: 11). Ancak olumlu etkilerinin yanında barajların olumsuz etkileri de vardır.

Baraj, bir nehrin doğası olan akma özelliğini engelleyen bir settir. Bu set duruma göre beton, kaya ya da topraktan olabilir. Ancak sonuç hep aynıdır: Baraj gölü olarak adlandırılan yapay göller nehrin akıntısını engeller, bloke eder. Biyolojik çeşitliliğin yok edilmesi, doğal ekolojik yapının bozulması, yeniden yerleşim, tuzlanma, verimli toprakların kaybı barajların neden olduğu olumsuz etkilerdendir.

Baraj yapanlar, selleri kontrol etmek ve bunun zararlarını azaltmak için baraj yaptıklarını belirtirler. Ancak bu gerekçe karşısında bazı kesimler selleri azaltmaya çalışmanın aslında selin vereceği zararların artmasına sebep olduğunu iddia etmektedir. Bu çerçevede araştırmacılar ve uzmanlar, baraj inşa edenlerin selleri kontrol etme savını yalanlamaktadır. İddia edilenin aksine, selleri kontrol etmeye çalışmanın aslında selin vereceği zararı artırdığı göz ardı edilmektedir (McCully, 2001: xxix). Pakistan'ın iki büyük barajı olan Tarbela ve Mangla Barajlarının inşalarından sonra sellerin etkilerinin daha şiddetli hissedilmesi bu iddiaya somut bir temel kazandırmaktadır (Khan , 2011).

İndus nehrinin aşağı bölgesinde (Sind Eyaleti), 2010 yılında yaşanan sel büyüklük açısından benzeri görülmemiş bir felakete neden olmuştur. İndus nehri bölgesinde 1973, 1975, 1976, 1978, 1988 ve 1992 yıllarında da benzer ölçekte sel olmuştur fakat bu dercede felaketler yaşanmamıştır.. Ancak öne sürüldüğü gibi hasarın tek nedeni, su bentlerinin hasar görmüş olması değildi. Gerçekte, 2010 yılındaki felaketin asıl nedeni nehrin doğal düzeninin geri döndürülemez bir şekilde değiştirilmiş olmasıydı (Memon, 2011). Benzer biçimde, Hirakud barajının inşasından sonra Hindistan'daki Mahandi havzasında da şiddetli sellerin sıklığı artmıştır (McCully, 2001: 147 ve Meher, 2011:

423). Benzer örneklere Latin Amerika ülkelerinde de rastlanmaktadır. Arjantin ile Uruguay'ı birbirlerinden ayıran Uruguay nehri üzerindeki 1.890 Mega Watt'lık Salto Grande barajının selleri azaltması bekleniyordu. Ancak tam aksine barajın tamamlanmasından sonra seller artarak devam etmiştir.

Sulama amacıyla yapılan barajların da bazı olumsuz sonuçları olmuştur. Sulama amacıyla yapılan barajlarda öngörülenden daha az su biriktirilebilmiştir. Bunun sebebi, genellikle barajı inşa edenlerin nehirdeki kullanılabilir su miktarını hatalı değerlendirilmeleridir (IRN, 2006:5). Örneğin Pakistan'daki bir kamu kuruluşu olan Water and Power Development Authority (WAPDA), barajın getireceği faydayı şişirmek için kullanılabilir su değerlerini abartılı bir biçimde açıklamıştır. Mevcut su akışı barajı doldurmaya yetmemiştir ve beş yıllık zaman diliminde yalnızca bir yıl yetecek kadar su sağlanmıştır. Aslında mevcut barajları dolduracak kadar bile su potansiyeli yoktur (Abbasi ve Kazi, 2000: 9).

İndus nehrinde barajın gerekliliğini haklı çıkaracak yeterli oranda su kaynağı yoktur. Dahası böyle bir barajın yapılması İndus'u kurutacak ve Sind Eyaletinin ekonomisi ve ekolojisi açısından bir felakete neden olacaktır (Ghazanfar, 2009: 142). Buna ek olarak, son yıllarda kötü düzenlenen baraj ve sulama sistemlerinin artışıyla beraber benzeri görülmemiş ölçekte tuzlanma ve su baskını olayları yaşanmaya başlamıştır (McCully, 2001: 164-177). Düşündürücü olan, Pakistan'daki ekilebilir toprak kaybının önemli bir nedeninin su sıkıntısı değil; yüzeysel ve tuzlu taban suyu kullanımı olmasıdır (Gazdar, 1990: 29; Ghazanfar, 2009: 131).

Baraj yapımını savunanlar, tarımsal üretimin artacağı ve gıda sorununun çözümüne katkı sağlanacağını iddia etmektedirler. Ancak gıda sorununu, sadece gıdanın teminine değil, aynı zamanda insanların satın alma güçlerinin artırılmasına da bağlıdır. Örneğin gıda ve tahıl miktarının yıllardır yeterli, hatta fazla olmasına rağmen Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka'da her gün milyonlarca insan açlık çekmektedir (McCully, 2001: 177). Yoksulluk, çoğu zaman bir üretim problemi değil, bir dağıtım problemidir (Ghazanfar, 2009: 120).

Suyun akışının engellenmesinin en trajik sonucu ise nehrin eko-sisteminin mümkün kıldığı yaşamın ortadan kalkmasıdır. Büyük barajların en önemli sonuçlarından biri, yerleşim yerlerinin sular altında kalması ve sonuç olarak burada yaşayanlar için yeni yerleşim yerlerinin gerekmesidir. Bunun sonucu da teknik adı yeniden yerleşim olan hüzünlü ve dramatik göçlerdir. Baraj yapımları sonucunda 40 ila 80 milyon insan zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Bu insanların çoğu yoksulluk içine düşmüş, kültürleri yara almış ve toplulukları dağılmış durumdadır (IRN, 2006: 7). Başka bir bilimsel çalışma (Richter ve diğ., 2010), barajların insanların geçim kaynaklarına zarar verdiği ve dünya genelinde yaşamını nehirlerden sürdüren milyonlarca insanın refahının zarar gördüğü sonucuna varmıştır. Bu çalışmanın tahminlerine göre, dünya genelinde yaklaşık 472 milyon insan nehir üzerinde yapılan barajlardan olumsuz etkilenmiştir. Bosshard (2010) rezervuar mültecilerinin genellikle kayıpları için tazminat hakkı kazandıklarını, fakat nehrin aşağı bölgelerinde yaşayan ve baraj yapımından olumsuz etkilenen diğer toplulukların hiçbir hak elde edemediklerini ifade etmektedir. Tarbela Barajının

yerlerinden ettiği insanlar, maddi tazminat olarak Pakistan Dünya Bankası'ndan yeni evler almışlar; ancak nehrin aşağı bölgesinde yaşayan kişilerin baraj nedeniyle yaşadıkları olumsuzluklara karşı tazminat talepleri ne Pakistan yasal sistemi ne de Dünya Bankası'nın önlem politikalarından kabul görmemiştir.

Yapılan barajlar nedeniyle göçmen durumuna düşen insanların çoğu gecekondularda ve işçi kamplarında yaşamaktadır. Dünya Barajlar Komisyonu'nun (WCD) raporlarına göre baraj inşa edilirken yeniden yerleşime zorlanan Hintlilerin %75'i eski refah seviyelerine dönememiş ve yoksullaşmıştır (McCully, 2001; Sims, 2001: 193). Dolayısıyla bu insanlar sık sık duygusal ve psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Zorunlu göç sonrası alkolizm, depresyon, aile içi şiddet, hastalık ve intihar oranlarında artış g r lmektedir (IRN, 2006: 10).

Pakistan'daki baraj ve sulama projeleri, Mangla ve Tarbela yerleşim yerlerinde kaçınılmaz olarak çeşitli toplumsal sorunlara neden olmuşlardır. Mangla Barajı'nın inşasından dolayı 110.000 insan göç etmek zorunda kalmıştır. İnsanların karşı çıkmaları ve direnmelerine rağmen kültürel, dini ve tarihi miras tahrip edilmiş ve Mirpur kenti kurban edilmiştir. Tarbela Projesi sonucunda ise ortalama 96.000 toprak sahibi insan g   ettirilmiştir. Toprak sahibi olmayanların zararı karşılanmadığı için zarar gören toplam nüfus daha da büyüktür (Gazdar, 1990: 53).

Büyük baraj projesi ideolojisinin iflasını pekiştiren en önemli olgu ise bedel ödeme savına dayanan çevresel adalet söylemidir. Bu söylemin temel savına göre, gelişme ve

kaynak yaratma adına eko-sisteme verilen zararların bedelini belli bir kesim öderken, toplumun diğer kesimlerine bundan fayda sağlanmaktadır. Temiz su ve hava, sağlıklı gıda, enerji ve yaşanılabilir mekânlar zenginlere sunulurken; bedel ödeyen kesimlere yoksulluk bir yazgı olarak fatura edilmektedir.

Çevresel adalet hareketi, ilk olarak çevresel risklerin belli grupları, özellikle de siyahî insanları hedef alacak şekilde eşitsiz bir şekilde dağıtılmasına tepki olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’de başlamıştır. Ancak bu hareketin söylemi daha sonra yoksul ve savunmasız grupları da içine alacak biçimde genişlemiştir. Cutter’a (1995: 113) göre “çevresel riskler etnisite ya da ırk ayrımı gözetmeksizin ırkçılığın da ötesine geçmekte ve kadınlar, çocuklar ve yoksullar gibi çevresel haklardan yoksun bırakılan grupları da etkilemektedir.”

Bob Edwards’a (1995) göre ne çevre kirliliğinin maliyetlerinin ne de çevreyi korumanın faydalarının toplum geneline eşit bir şekilde dağılımı açısından çevresel adalet özü itibarıyla gerçekleştirilememektedir. Çevresel atıkların kaynağına, kullanım ve taşıma yollarına yakın yerlerde yaşayan veya çalışan insanlar, yükün ve riskin en ağır kısmını taşımaktadır. Buna karşılık, atık salınımından soyutlanmış bölgelerde yaşayan zenginler, kirliliğe ve çevresel sorunlara uzak bir yaşam sürmektedirler.

Pakistan örneğinde, üst bölgedeki baraj inşaatından nehrin yukarı bölgesinde yaşayan Pencap Eyaleti faydalanırken; bedelini İndus deltasındaki Sind eyaleti halkı ödemiştir. Delta bölgesinde yaşayan binlerce kişi geçimlerini ve içme suyu temin etmek amacıyla

diğer şehirlere göç etmiştir. Hala delta bölgesinde yaşamaya devam eden insanlar ise yoksulluk içine düşmüş ve çeşitli hastalıklara yakalanmışlardır. Birçoğu ise diğer şehirlere taşınmayı istemekle beraber seyahat giderlerini karşılayacak maddi güçlerinin olmamasından dolayı bu sefil hayata takılıp kalmışlardır. Bu çalışma, üst bölgedeki barajların İndus deltası sakinleri üzerindeki sosyal etkilerini analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Bu tezde, İndus Nehrine yapılan barajların olumlu ve olumsuz etkileri, çevresel adalet bağlamında incelenecektir.

1.2. Araştırma Sahası (İndus Deltası)

Sind Eyaletinin temel su kaynağı İndus Nehri'dir. Dünyanın 5. Büyük Deltası olan İndus Deltası, İndus Nehri'nin ağzında yer almakta ve Sind eyaletinin 563 km'lik sahil şeridinin tamamını oluşturmaktadır (Memon, 2005). Thatta bölgesinin Arap Denizi'ne yakın kıyı alt-bölgeleri (sub-districts), tatlı su/akarsuların kullanılabilirliklerini azaltan, deniz suyu taşkını tehlikesi altındadırlar. Arazinin deniz suyu taşkınları sonucunda bozulmasından, Ketı Bunder ve Kharo Chhan alt-bölgeleri daha fazla etkilenmiştir. Bu nedenle araştırmamızdaki veriler, bu iki alt-bölgeden toplanmıştır.

Bu iki alt-bölgedeki toplam nüfus 63.824, hane sayısı ise 9.820'dir. Araştırmamızın örneklemini oluştururken ikisi Kharo Chan'da, diğer ikisi ise Ketı Bander'da bulunan toplamda dört bölge kullanılmış ve örneklem katmanlı örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. 4 bölgesindeki köyden (muhtarlar dâhil) toplam 311 kişiyle görüşülmüştür. Ayrıca Ketı Bunder bölgesinde beş, Kharo Chhan bölgesinde ise dört

odak grup tartişması (OGT) yapılmıştır. Aynı zamanda bu bölgelerdeki sivil toplum temsilcileri, köy toplulukları başkanı, bilim insanları gibi anahtar kişilerle derinlemesine mülakat yapılarak konu ile ilgili bilgi toplanmıştır.

Tablo 1: Görüşmelerin Yapıldığı Yerleşim Yerleri

	Görüşme	OGT	Anahtar kişilerle görüşme
1. Ketı Bunder (Bölge1) Köyler (Ayub Dablo, ketı bundar, Ameen Dablo, Kharyon, Siddique Karewaro)	85	3	2
2. Ketı Bunder (Bölge 2) Köyler (Suleman ghugo, Ishaque Khaskheli, Pir Allahdino Shah, Haji Hassan Memon)	71	2	1
3. Kharo Chhan (Bölge 3) Köyler (kharo chhan, Abdullah Mallah, Muhammad Malhiyo, Runjha)	76	2	1
4. Kharo Chhan (Bölge 4) Köyler (Babiho, Haji Hameer Memon, Lal Muhammad Khaskheli, Essa Baloch)	79	2	2
Toplam	311	9	6

1.3 Araştırma Konusu

İndus Delta'sı, zengin bir ekosistem¹e sahiptir ve Arap Denizi ile İndus Nehri kavşağında yer alan dünyanın yedinci büyük Mangrove ormanına ev sahipliği yapmaktadır. Mangrove ormanlarının erozyon ve deniz taşkınlarına karşı bir bariyer görevi yaptığı bu alanda, sayısız balık topluğu yaşamaktadır. Fakat nehir üzerine yapılan barajlar yüzünden, bu balık topluluklarının varlığı tehlike altına girmiştir.

Baraj yapımını savunanlar, Tarbela gibi barajların tarımsal üretimi artırdığını ve Pakistan'da yaşanan elektrik kesintilerini azalttığını iddia etmektedirler. Ancak sonuçlardan hareketle, gerçeğin bu söylenenlerin tam aksi olduğunu savunanlar da vardır. Baraj yapımını destekleyenler sadece ekonomik yönden bakmakta, çevresel ve sosyal etkilerini göz ardı etmektedirler. Eğer sosyal ve çevresel etkileri dikkate alınsaydı, bu barajlar asla yapılmazdı. Ayrıca bu barajların yapım maliyetleri, elde edilen kazancı fazlasıyla aşmaktadır. Kısacası kârdan çok zarara yol açmışlardır. Bu araştırma, bahse konu barajların İndus deltasında yaşayanlar üzerindeki toplumsal ve kişisel etkilerini ele almaktadır. İndus Nehri üzerine yapılan barajlar nehrin su akışını azaltarak, bölgede yaşayan insanların suya erişimlerini azaltmıştır. Yapılan barajlar nedeniyle, delta sakinlerinin, özellikle de Sindlilerin geçim kaynakları ile sosyal, kültürel ve ailevi hayatları yok olmanın eşiğine gelmiştir. Binlerce insan, geçimlerini

¹ **Ekosistem:** Ekosistem belli bir alanda yaşayan ve birbirleriyle sürekli etkileşim içinde bulunan canlılar ve bunların cansız öğelerinden oluşan doğal yapılara denir. Retrived from <http://www.turkcebilgi.com/ekosistem>.

sağlamak üzere başka şehirlere göç etmek, geride kalanlar ise sefil bir yaşam sürdürmek zorunda kalmışlardır.

Pakistan'ın kuruluşundan önce, İndus Nehri üzerinde sadece tek bir baraj bulunmaktaydı. Fakat Pakistan'ın kuruluşunu izleyen altmış sekiz yıl içerisinde nehir üzerine 19 baraj, 43 kanal sistemi, 38 rezervuar ve 12 bağlantı kanalı inşa edilmiştir. Bunların büyük bir çoğunluğu Pencap Eyaletinde inşa edilmiş ve barajlardan bu eyalettaki tarım alanları yararlanmıştır (Rahman, 2009). Özellikle büyük barajların yapımından sonra, İndus Nehri'ndeki su debisi ciddi bir şekilde azalmış; dolayısıyla Sind Eyaleti'nin payına düşen suyun kullanılabilirliği büyük bir kayba uğramıştır. Büyük barajların yapılmasından sonra halkın ekonomik, çevresel, sağlık ve gıda güvenlikleri zarar görmüştür. Günümüzde Mangrov ormanları eskisine nispeten çok daha fakir görünmektedirler. Ayrıca balık, birçok hayvan ve bitki türü tehdit altına girmiş, bir kısmının ise soyu tükenmiştir.

Pakistan'a katılmadan önce, İndus Nehrinin Sind Eyaleti kısmındaki yıllık akış Arap denizine ulaşana kadarki bölgede 150 million acre feet(1 acre foot= 1233.48 metreküpü) aşmaktaydı (Memon, 2005), oysa bugün İndus nehri okyanusa varmadan kurumaktadır. Bu sebeple Sind nüfusunun yaklaşık 1,2 milyonluk bir kesimini oluşturan çiftçi ve balıkçılar geçim kaynaklarını kaybetmiş; tuzluluk ve çölleşme nedeniyle delta bölgesinin dışına göç etmek zorunda kalmışlardır (Rahman, 2009).

Bu araştırma, Tablo 1'de belirttiği gibi üst bölgedeki baraj yapımının Kharo Chhan ve Ketu Bandar alt-bölgelerinde (Sind Eyaletinin Thatta Bölgesinde) yaşayan delta halkı

üzerinde yarattığı sosyal etkilerin ortaya çıkartılmasını amaçlamaktadır. Araştırma aynı zamanda, üst bölgedeki barajların İndus deltasında yaşayan insanlara nasıl geri dönülmez zararlar verdiğini göstermeyi de hedeflemektedir. Ayrıca yapılan barajların - bedelinin kimlerce ödendiğini ve barajların kimlere fayda sağladığı da incelenmiştir. Eğer barajların bedeleni delta halkı ödediyse, merkezi hükümet bu insanlara yardımda bulunmuş mudur? Bu araştırmayla aynı zamanda gelişme uğruna çevresel adaletin kurbanları haline getirilen marjinalleştirilmiş insanların sesinin duyurulması da amaçlanmıştır. İndus Delta halkının sesi, bu bölgenin nasıl değişime uğradığının görülmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca bu araştırma, İndus deltasında yaşayan insanların, hayvanların ve tüm canlıların yaşadıkları sıkıntıların hükümet yetkililerine, sivil toplum örgütlerine ve bağış yapanlara gösterilmesini amaçlamaktadır.

1.4 Çalışmanın Amaçları

- Üst bölgedeki barajların delta bölgesine sağladığı yararlar nelerdir?
- Üst bölgedeki barajlardan kimler fayda sağlamış, bedelini kimler ödemiştir?
- Üst bölgedeki barajların yapımı hakkında bölge halkına bilgi verilmiş mi ya da karar alma süreçlerine katılımları sağlanmış mıdır?
- Bölgedeki yerel halk hükümetten yardım almış mıdır?
- Delta halkına cinsiyet, ırk, din ya da etnisite temelinde ayrımcılık yapılmış mıdır?

1.5 Çalışmanın Önemi

Bu araştırma, barajların yapımının sadece teknik bir mesele değil, aynı zamanda sosyal, siyasal ve ekolojik bir mesele de olduğu gerçeğine dikkat çekilmesi açısından önemlidir.

Barajların bir takım olumsuz sosyal ve çevresel etkileri olduğu, özellikle de nehrin barajın aşağı kısmında yaşayan bölge halkını mağdur ettiği görülmektedir. Kısacası yapılan barajlar aracılığıyla barajın yukarı kısmında yaşayan insanlar güç kazandıkları, nehrin aşağı kısımdaki güçsüz insanların ise sularının çalındığı söylenebilir. Bu araştırma, barajların yapımından muzdarip olan ve rızaları alınmadan hakları gasp edilen bölge halkının sesini duyurmaya çalışmaktadır. Ayrıca Pakistan’da barajların sosyal etkileri konusunda yapılmış sosyolojik çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma bu konu ile yapılmış ilk çalışma olacaktır.

1.6 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada veriler, bölge halkıyla birebir görüşme ve odak grup toplantısı teknikleri kullanılarak toplanmıştır. Görüşme tekniği, herhangi bir konuyla ilgili durum ve tutumu belirlemek için sorulan soruların örneklemdaki insanlara sorularak elde edilen bilgilerin değerlendirilmesini içerir.

1.6.1.1 Anket Sorularının Oluşturulması

Görüşme formu açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşturulmuştur.

Kapalı uçlu sorular: Kesin bir biçimi olan ve verilebilecek yanıt seçenekleri soruyla birlikte verilen sorulardır.

- Verilebilecek yanıt seçenekleri, bir ön araştırmaya dayanılarak önceden saptanır.
- Bu soruların çoğunda, ankete katılanların cevaplarında soruda verilen seçeneklerin dışına çıkmalarına izin verilmez.
- Seçeneklerin sayısallaştırılabilmesinin kolay olmasından dolayı, kapalı uçlu anket sorular araştırmalarda özellikle tercih edilir.

Açık uçlu Sorular

- Bu sorularda, ankete katılanlardan cevaplarını kendi kelimelerini kullanarak vermeleri istenir.
- Ankete katılanların cevapları, istatistiksel analiz amacıyla anketör grubu tarafından analiz edilerek kategorik başlıklar altında sınıflandırılır.

1.6.2 Örnekleme Süreci

Örneklemenin en güçlü yanı, ilgili toplumun sadece küçük bir örnekleminin incelenerek, o toplumun özelliklerine ilişkin kesin çıkarımlarda bulunabilinmesidir. Bu araştırmada

dört bölgede gerçekleştirildiği için tabakalı örneklemin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Tabakalı Örnekleme

Örneklemin etkinliğini arttırmak amacıyla, örneklem kapsamına alınan alt gruplar hakkında elde edilen bilgiler kullanılır. Bu yöntemi tercih etmemizin üç önemli nedeni şu şekilde belirtilebilir:

- Bazı alt gruplar diğerlerinden daha homojendir. Dolayısıyla bu gruplar hakkında bilgi edinmek için küçük bir örneklem yeterlidir.
- Çalışmanın amacının gruplar arası karşılaştırma yapmak olmasıdır.
- Bazı bileşenlerin, araştırma sonuçlarının belirlenmesinde diğerlerinden daha önemli olmasıdır.

1.6.3 Odak Grup Görüşmesi (OGG)

Odak grup görüşmesi, son yıllarda sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan nitel bir veri toplama tekniğidir. Belirli bir konuyu tartışmak üzere belirli kriterlere göre seçilen kişilerin bir arada belirli konu üzerinde görüşlerini belirttikleri bir nitel araştırmaveri toplama tekniğidir. . Karşılıklı etkileşim içinde olduklarından dolayı gruptaki bir kişinin bir soruya verdiği yanıt, diğerlerinin yanıtlarını da etkiler.

Odak grup görüşmeleri, son yıllarda eylem araştırmalarında sıklıkla kullanılan nitel bir veri toplama tekniğidir. Odak grup görüşmelerinin temel çıkış noktası, sosyal psikoloji ve iletişim teorileridir. Pazar araştırmalarında da sıklıkla kullanılan bu teknik sosyal bilimlerde başlangıç araştırması niteliğindeki çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Sosyal bilimlerde birebir görüşmeler ve anketler ile birlikte kullanılsa da bu teknik, aslında en sistematik veri toplama yöntemlerinden biridir (Çokluk ve diğ. 2011). Odak grup görüşmelerinden elde edilen detaylı veriler, birebir görüşmeler ve anketler için sağlam bir temel oluşturmaktadır (Kitzinger, 1995). Bowling'e (2002) göre odak grup görüşmesi küçük bir grupla lider arasında yapılandırılmamış görüşme ve tartışmada grup dinamiğinin etkisini kullanma, derinlemesine bilgi edinme ve düşünce üretmedir. Krueger ise (1994) odak grup görüşmesini, bireylerin düşüncelerini serbestçe söyleyebileceği bir ortamda dikkatlice planlanmış bir tartışma olarak tanımlamaktadır. Odak grup görüşmeleri, önceden belirlenmiş yönergeler çerçevesinde gerçekleştirilen, bu yöntemin mantığına uygun olarak, görüşülen kişilerin öznelliklerini ön planda tutan, katılımcıların söylemine ve bu söylemin toplumsal bağlamına dikkat edilmesi gereken nitel bir veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir. Bu anlamda odak grup görüşmeleri, grupların, alt grupların, bilinçli, yarı bilinçli veya bilinçsiz olarak yaptıkları davranışlar ve psikolojik ve sosyokültürel özellikleri hakkında bilgi almayı, davranışlarının ardındaki nedenleri öğrenmeyi amaçlayan nitel bir tekniğidir (Akşit, 1992). Odak grup görüşmelerinin amacı, belirlenen bir konu hakkında katılımcıların bakış açılarına, yaşantılarına, ilgilerine, deneyimlerine, eğilimlerine, düşüncelerine, algılarına, duygularına, tutum ve alışkanlıklarına dair derinlemesine, detaylı ve çok boyutlu nitel bilgi edinmektir (Stewart ve Shamdasani, 1990; Kitzinger, 1994, 1995; Krueger, 1994;

Gibbs, 1997; Bowling, 2002). Odak grup görüşmelerinde önemli olan katılımcıların kendi görüşlerini özgürce ortaya koymalarını sağlayacak ortam oluşturmaktır. Bu anlamda odak grup görüşmelerinin en önemli avantajı, grup içi etkileşimin ve grup dinamiğinin bir sonucu olarak yeni ve farklı fikirlerin ortaya çıkmasıdır (Kitzinger, 1994, 1995). Karşılıklı etkileşim ve çağrışımlar sonucu, katılımcılar birbirlerinin zihinlerindeki duygu ve düşünceleri tetiklerler; böylelikle de zengin bir bilgi akışı sağlanır. Bu yöntemde grup baskısı, sosyal onaylanma ve sosyal beğenilirlik gibi engellerin aşılması ve katılımcıların gerçek algı, duygu ve düşüncelerine ulaşılması amaçlanmaktadır. Kreuger'e göre (1994) odak grup görüşmelerinin amacı, anlam çıkarmak değil anlama; genelleme değil, çeşitliliği tanımlama; katılımcılar hakkında açıklama değil, katılımcıların durumu nasıl algıladığını ortaya çıkarmaktır. Odak grup görüşmesinde, nitel araştırmaların doğası gereği, katılımcılar kavramları ve çerçeveyi çizmeleri konusunda cesaretlendirilmektedir. Ayrıca bu sayede katılımcılar birbirlerinden öğrenme olanağına da sahip olmaktadır. Katılımcılar kendi bilgi ve tecrübelerine göre bilgi havuzu oluşturabilmektedir. Ayrıca bu görüşmelerde istekli katılımcılar yer aldığından, araştırmalara gönülsüz katılımlar da engellenmiş olmaktadır (Morgan, 1997). Görüldüğü gibi odak grup görüşmeleri daha çok yüzeydeki bilgilerin ortaya çıkarılması amacı ile kullanılmaktadır. Bu anlamda nitel araştırmaların genel özelliğine uygun olarak odak grup görüşmelerinde de katılımcıların sahip oldukları bilgi, deneyim, duygu, algı, düşünce ve tutumlar önemlidir. Önemli olan genellemelere gidecek bilgilere ulaşmak değil, katılımcıların görüşlerinin ve bakış açılarının betimlenmesidir (Çokluk et al. 2011).

Powell ve arkadaşları odak grubu, seçilen kişilerden oluşan bir grup olarak belirler ve tartışıp yorum yapmak için araştırmacılar tarafından oluşturulur ve kendi kişisel deneyimler temelinde araştırma konusunu tartışır (1996: 499).

Odak grup görüşmesi (OGG) birbirine benzer kökenlerden gelen kişileri toplamak ve görüşlerini öğrenmek için iyi bir tekniktir. Katılımcılar grubu moderatör veya (kolaylaştırıcı grup) tarafından yönlendirilir; katılımcılara (tartışma konusunu tanıtır ve kendileri arasında canlı ve doğal ortamda tartışmaya katılmak için gruba yardımcı olurlar (ODI, 2009). Gibbs (1997)'e göre, odak grup araştırmasının ana amacı , yanıtlayıcıların tutumları , duyguları, inançları , deneyimlerini ve reaksiyonlarını ve başka tekniklerle (gözlem, görüşme, anket) uygun sonuç vermeyen bir teknikle anlamaktır. Buna ek olarak, özellikle aynı konu hakkında çeşitli bakış açıları elde etmek için uygundur (Gibbs, 1997).

1.6.4 Mülakat

Mülakat, araştırmacının, katılımcılarla yüz yüze görüşerek standart bir görüşme formundaki soruları sorduğu görüşme türüdür. Özellikle açık uçlu soruların fazla olduğu anketlerde, bu tekniğin kullanılması soruların cevaplanma oranının artmasını sağlar.

Görüşmeler iki veya ikiden fazla kişiyi kapsayan bir veri toplama tekniğidir. , karşılıklı olarak bir takım soru ve cevapların yardımı ile bilgi alıp vermedir. Sorular belirli bir

konu veya bir takım konu üzerinde görüşme katılımcı(lar)'dan bilgiyi elde etmek için araştırmacı tarafından tasarlanır (Blackstone , 2012: 229-244). Görüşmeler yüz yüze , telefon ve internet üzerinden veya grup halinde gerçekleşir . Bu görüşmeler doğal sohbet olarak ile çok yapıli sohbet arasında değişmektedir , kapalı görüşme şekli sosyal anket araştırma ile birleştirilir. Bir araştırma projesini gerçekleştirirken yapılabilecek görüşmelerin üç türü vardır. Bunlar standartlaştırılmış standartlaştırılmamış, yarı standartlaştırılmış görüşmelerdir.

Standartlaştırılmış Görüşmeler (Yapılandırılmış Görüşmeler)

Standartlaştırılmış görüşmeler bilgileri ortaya çıkarmak için tasarlanmıştır aynı şekilde sorulan her görüşmede önceden belirlenmiş bir dizi sorulardan oluşur. Standartlaştırılmış görüşmeler bir takım önceden belirlenmiş soruları kullanarak çalışma-ilişkili bir konu hakkında beklenen konuları , düşünceleri , görüşleri ve tutumları ortaya çıkarır (Berg, 2001: 68-72).

Standartlaştırlmamış Görüşmeler (Yapılandırılmamış Görüşmeler)

Standartlaştırılmamış görüşmelerin sabitliğinin aksine, standartlaştırılmamış görüşmeler soruların zaman programından yararlanmamaktadır. Standartlaştırılmamış görüşmede , görüşmeler soruları geliştirmeli , adapte etmeli ve üretmeli ve verilen durum ile soruşturmanın merkezi amacına göre uygun problemler takip etmeli (Berg, 2001: 68-72). Bryant (tarihsiz) ana hatları yapılandırılmamış görüşmeler şöyle: Yapılandırılmamış görüşmeler daha çok günlük konuşma gibidir. Onlar daha çok gayri resmi , açık sonlu ,

esnek ve serbest akımlı eğilimindedir. Sorular, araştırmacıların belirli konuları kapsamak istediğine rağmen önceden ayarlanmamış . Bu görüşmeye biraz yapı ve yön verir. Yapılandırılmamış görüşme “ hiç bir biçimde olmayan ancak görüşmecinin önceden bazı anahtar soruları förmüle edebilecek bir görüşmedir.

Yarı-standartlaştırılmış Görüşmeler (Yarı-Yapılandırılmış Görüşmeler)

Bir yerde tamamen standartlaştırılmış ve standartlaştırılmamış görüşme yapıları arasında olan yarı-standartlaştırılmış görüşmedir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler adından da anlaşıldığı gibi ana hat yapısına veya bazı anahtar sorulara dayalıdır ancak görüşmeci enlem derecesi ile konuyu daha detaylı keşfeder, konuşmanın gidişatına bağlıdır. Yarı-yapılandırılmış görüşme genelde yanıt verene konuşmak için görüşmecinin elinde olan denetim soru listesinden sorulan bir görüşmedir.

Berg’e(2001) göre bu tür görüşme önceden belirlenen bir dizi soru uygulanmasını ve/veya bir özel konu içerir.Bu sorular genelde her görüşmede sistematik ve tutarlı bir biçimde sorulur , ancak görüşmeciler konunun dışına çıkmakta serbestler ; yani görüşmecilere (aslında beklenen) kendilerinin hazırlanmış ve standartlaştırılmış soruların cevaplarının ötesine geçmek ile izin verilir (68-72).

Aşağıdaki tabloda her üç tip görüşmelerin özelliklerini göstermektedir, yapılandırılmış görüşmelerin farkını sergiliyor genelde anket araştırmacılar tarafından kullanılan ve

daha az yapılandırılmış görüşmeler araştırmacıların nitel veri toplama uygulamasının eğilimindedir.

Tablo 2: Görüşme Teknikleri

Yapılandırılmış görüşmeler	Yarı-yapılandırılmış görüşmeler	Yapılandırılmamış görüşmeler
Görüşmeciler senaryolu soruları takip eder ; Soru talebinden sapma yoktur	Asimetrik yapısı; Muhabir soruları başlatır ve görüşmecinin açıklamasına yanıt olarak problemleri ortaya koyar	Serbest-akan konuşma Tamamen yapılandırılmamış; her iki görüşmeci ve görüşülen , soruları başlatır ve konuları tartışır.
Her sorunun aynen yazıldığı gibi ifade edilir.	Sorular görüşme sırasında yeniden düzenlenebilir.	takım talebi için herhangi bir soru yok
Dil seviyesi ayarlaması yoktur.	Dil seviyesi ayarlanabilir	Dil seviyesi ayarlanabilir
Görüşme ile ilgili hiçbir açıklamalar veya soruların cevapları yoktur.	Görüşme soruları yanıtlayabilir ve açıklamalar yapabilir.	Görüşme soruları yanıtlayabilir ve açıklamalar yapabilir.
Ek sorular eklenemeyebilir	görüşmeci sonraki konular arasında görüşme için problemleri ekleyebilir veya silebilir	Görüşmeci görüşmelerin arasında sorular ekleyip silebilir.
Bir kalem-ve-kağıt araştırma biçimine benzer (ikincisi olmasına rağmen hemen hemen hep sabit yanıtlar kullanır).		

Kaynak: Berg , B. L. (2004) ‘den adapte edilmiştir.

1.6.5 Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmanın verilerinin toplanmasında hem birincil hem de ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. İkincil kaynaklar, çalışma konusuyla ilgili gazete, makale, dergi ve internet gibi açık kaynaklardır. Birincil kaynaklar ise anket, mülakat, Odak Grup Görüşmeleri ve sahadaki doğrudan gözlemlerdir. Araştırma soruları, çalışmanın

amacıyla uyumlu olacak şekilde hazırlanmıştır. Hem açık hem de kapılı uçlu sorular kullanılmıştır. Bu da sorulara esnek cevaplar verilmesine imkân sağlamıştır.

Bu araştırmaya başlamadan önce çalışma evrenini temsil eden örneklem belirlenmiştir. Bu amaçla 4 bölge seçilmiştir. Tabakalı örnekleme yöntemi ikisi Kharo Chan'da diğer ikisi de Ketu Bander'da olan dört bölge de uygulanmıştır. Böylece finansal kısıtlar ile zaman için ortaya çıkabilecek bilgi eksiklikleri arasında bir denge sağlanmıştır. Yerel halktan toplam 311 kişiyle görüşülmüştür.

Anketlerin uygulanması için her bölgede yaklaşık 80 anket kullanıldı. Ayrıca mülakatlar ve Odak Grup Görüşmeleri de yapılmıştır. Yerel halk ile Odak Grup Görüşmeleri, üst bölgedeki barajların olumsuz etkilediği çeşitli grupların görüşlerindeki benzerlikleri ve farklılıkları anlamamıza imkân sağladı. Kültürel engellerden ötürü bazı yerlerde kadın ve erkeklerin katıldığı karma Grup Odak Görüşmeler yapılamamıştır. Bu tür durumlarda araştırmacılar odak grupları bırakarak, mümkün olan yerlerde mülakat yapmışlardır. Gerçekleştirilen 9 Odak Grup Görüşmesinin her birine bölge halkından 6 ila 10 kişi katılmıştır. Katılımcıların bazıları köyün ileri gelenleri ve yaşlılarıydı. Ayrıca 6 adet de mülakat gerçekleştirilmiştir. Odak Grup Görüşmeleri ve mülakatlar, araştırmamızı nitel açıdan güçlendirmiştir.

Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Sonuçlar tablolar ve yüzdelere şeklinde sunulmuştur. Böylece, çalışmamızdan elde ettiğimiz verileri mevcut literatürle birlikte ele alarak araştırma sorunu kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

1.7 Sahada Karşılaşılan Sorunlar

Sorunlar bölgeden bölgeye değişiklik göstermiştir. Tanıdık birinin bulunabildiği yerlerde, yerel halkla yapılan görüşmeler oldukça verimli geçerken tanıdık birinin bulunamadığı yerlerde, yerel halkın konuşmak istememesi nedeniyle ikna süreci oldukça zaman alıcı ve yorucu olmuştur. Ulaşım sisteminin oldukça kötü olmasından ötürü köylere ulaşmak kolay olmamıştır. Çoğu durumda bazı köy ve kentlere ulaşmak için çok sayıda aktarma yapmak gerekti. Bazen gidilmesi gereken yerlere taksiyle gidilmesi zorunluluğu oluştu. Zaman zaman da araştırma alanlarına ulaşmak için dostların motosikletlerini kullanıldı. Misafirhane ya da otel bulunmayan yerlerde, kalacak yer ayarlamak ayrı bir zorluk teşkil etti.

Araştırma sorularımı Türkçeden Sind diline çevrilmemiştir; ancak sahada görüşmeler Sindce yapılmıştır. Bu yüzden çoğu kez soruları hem İngilizce hem de Türkçe'ye çevirtmek durumunda kalınmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan ikincil kaynaklara ulaşmakta da zorluk çekilmiştir.

BÖLÜM 2: ÇEVRECİLİK, ÇEVRESEL ADALET VE ÇEVRESEL ADALET HAREKETLERİ

2.1 Çevreci Hareketler

Çevresel endişeler ve çatışmalar, medeniyetin başlangıcından bu yana hep var olmuştur. Bunlar arasında kamu sağlığı, doğanın korunması, hava kirliliği, kentsel temizlik, meslek hastalıkları, hava kirliliği, su kirliliği, ev ekolojisi, hayvanların korunması ve bunun gibi pek çok başlık vardır.

İlk olarak burada ortaya çıkmış olmasından ötürü, çevreci hareketin ABD'deki kökenleri ve kaygılarını bilmek, çevresel adalet hareketini anlamamız açısından bize yardımcı olacaktır. Çevreci hareketin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kökleri 19. yüzyıla kadar izlenebilir. Bu tarihten önce A.B.D.de çevre konusunda neredeyse hiçbir endişeyle karşılaşılmaz. Bilakis egemen felsefe İncil buyruğu olan "ileri gitmek ve Dünya'yı fethetmek" olmuştur (Newton, 2009: 18).

Amerika Birleşik Devletleri'nde çevre hareketi ilk olarak, Çöller (El değmemiş yerler) ve Yaban Hayatı koruma, kaynakların korunması, kirliliğin azaltılması ve nüfus kontrolü gibi alanlara odaklanmış gündemlerle ortaya çıkmıştır. Hareket başlarda sadece orta ve üst-orta sınıf beyazlarca desteklenmiştir (Bullard, 2000: 1). Amerika Birleşik Devletleri'nde iki önemli çevrecilik dalgası (geleneksel çevrecilik ve modern çevrecilik)

yaşanmıştır. İlk dalga (geleneksel çevre hareketi) bünyesinde iki farklı görüşü barındırmaktaydı. “Doğanın Korunması” terimi, gelecek nesillere kullanılabilir kaynaklar bırakılabilmek amacıyla doğal kaynakların kontrollü bir şekilde tüketilmesini ifade eder. Korumacılar ise, doğanın kutsal ve dokunulamaz olduğunu iddia etmez ama insanlara birçok değerli kaynak sağlandığını ve akıllıca kullanılmasının öğrenilmesi gerektiğini savunurlar.

Doğanın Korunmasını savunanların aksine Korumacılar, doğada insanların ticari değer yargılarıyla ölçülmeyecek bir güzellik ve değer olduğunu savunmaktadırlar. İnsanlar doğayı, başka bir nedenle değil özsel değerinden ötürü korumakla yükümlüdür. Korumacılara göre dünyadaki ormanların, çöllerin, otlakların ve diğer doğal kaynakların büyük bir bölümünün, insanların keyfi kullanımından kurtarılması ve özgür bırakılmaları gerekmektedir (Cole ve Foster, 2001: 29; Newton, 2009: 19).

Geleneksel çevre hareketi, insanlarla doğa arasındaki güçlü bağı vurgulayan bir hareketti. Yürüyüş, sırt-çantasıyla yapılan geziler, dağ tırmanışı, kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık, kano ve diğer birçok eğlence biçimi kendilerini 20. yüzyıla kadar "çevreci" olarak adlandırmaktaydı. Bu hareketin içinde türeyen gruplar - Sierra Kulübü, Çöller (el değmemiş yerler) Derneği ve Milli Parklar ve Korumacılar Derneği gibi gruplar – bu konuyu güçlü bir şekilde vurgulamaktaydı. Amaçları, doğaya sadece yarar veya ticari sömürü çerçevesinden bakılmaması ve insanların kötü kullanımına karşı korunmasıydı (Newton, 2009: 19).

Modern çevrecilik hareketi ya da ikinci dalga ise, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, petrokimya ürünlerinin kullanımının hızlanmasıyla başlamıştır. Petrokimya ürünlerinin üretiminin artışıyla birlikte, olumsuz neticeleri de görülmeye başlanmıştır. Buna tepki olarak endüstriyel uygulamaları ağır bir şekilde eleştiren, Rachel Carson'un “Sessiz Bahar” çalışmasına benzer yeni bir aktivizm dalgası ortaya çıkmıştır.

Carson, “Sessiz Bahar” kitabında (1962) pestisitlerin (zirai böcek ilaçlarının) gelişigüzel kullanımının, böcekler ve onlarla beslenen kuşların ölümüne yol açtığını göstermiştir. Modern bilim ve teknoloji harikalarının bir yandan insan hayatını daha sağlıklı, daha güvenli, daha hoş hale getirirken; diğer yandan da fiziksel ve biyolojik çevrede yoğun bir zarara neden oldukları gerçeğine dikkat çekmiştir.

Bu dalga, ilhamını insanoğlunun doğal çevreyi yıktığı ve tahrip ettiği gerçeğinin açıkça kabul edilmesinden almaktaydı. Bu yüzleşme üzerinden bir dizi yeni çevreci grup ortaya çıkmıştır. Bu grupların temel öncelikleri doğadan yararlanılması değil, hava ve su kirliliğinin önlenmesi, tehlikeli atıkların bertaraf edilmesi ve arazilerin kullanımının sınırlandırılması gibi konulardır. Bu gruplar arasında Asit Yağmuru Vakfı, Tehlikeli Atıklar için Vatandaşlar Arası Bilgi Aliverişi, Çevresel Eylem Vakfı ve Dünyanın Dostları bulunmaktadır. Geleneksel ve modern çevre hareketlerini oluşturan bu gruplar, ana çevreci hareketler olarak da kabul edilir (Newton, 2009: 20).

Bu ana hareketler, yollarına yoksulları ve azınlıkları çekmekte pek başarılı olamadılar. Bu ana akım çevrecilerin kaygılarının, yoksullar ve beyaz olmayan toplulukların

gündelik hayatlarıyla pek de ilgili olmadığı ortaya çıktı (Bullard, 2000; Cole ve Foster, 2001: 16). Çevresel tehlikelerin dağılımındaki adalet sorunu, ana çevreci hareketler tarafından çok kısa bir süre öncesine kadar görmezden gelindi. Giovanna Di Chiro, 1980'lerin ortalarında, günde 1.600 ton katı atık yakan Güney Los Angeles civarındaki bir tesisin kapatılması için gösterilen çabalar için şu yorumu yapmıştır: “Bu konu, Sierra Kulübü ve Çevre Savunma Fonu gibi yerel çevreci gruplar tarafından yeterince 'çevresel' kabul edilmedi. Bu sebeple, Afrikalı Amerikanlar ve yoksul halk bu gruplardan büyük oranda onlardan uzaklaştı. “Onlara göre, yakım tesisinin yarattığı zehirlenme sorunu çevresel bir sorun değil bir 'toplum sağlığı sorunu'ydü” (Di Chiro, 1996: 299). Diğer yandan, New York toplantılarında, eleştirmenler açıkça “ana çevreci hareketlerin çevresel eşitlik ve sosyal adalet sorunlarını çözmekte isteksiz” olduklarını gözlemlemiştir (Alston, 1990: 23). Bu tip fikir ayrılırları çevresel adalet hareketine, ana çevreci hareketlerin kendi sorunlarıyla ilgilenmediğini göstermekle kalmamış; çevreci hareketin kurulu sosyal ve siyasal iktidar yapısını zorlamakta isteksiz olduğunu da ispatlamıştır.

Çevresel adalet hareketi, bu siyasi ve kültürel koşullar altında ortaya çıkmıştır. Bazıları, tabandan gelen bu çevresel adalet hareketini üçüncü dalga çevre aktivizmi olarak tarif etmekte; diğerleri ise çevre hareketinden ayrı ve onu aşan bir hareket; yani çevresel konulara eğilen ama sosyal adalet hareketleri tarihine mensup bir hareket olarak görmektedir (Cole ve Foster, 2001: 30-31; Martinez-Alier, 2003: 212 ve 2001: 161).

2.2 Çevre Hareketlerinin ve Çevre Hukukunun Temel Kavramları

Her ne kadar çevre hukuku konuşulurken çevresel ırkçılık, çevresel eşitlik, çevresel adaletsizlik veya çevresel adalet gibi kavramlar birbirlerinin yerine kullanılsalar da; aslında farklı kaygı ve endişeleri ifade etmektedirler. Biz burada bu terimlerin doğurduğu belirsizlikleri gidermek için anlamlarına biraz ışık tutacağız.

2.2.1 Çevresel Irkçılık

Bullard ve Johnston (2000: 559) Çevresel Irkçılığı “herhangi bir politika, uygulama ya da direktifin (bilerek ya da farkında olmadan) belirli bireyler, gruplar ya da ırk veya renge dayalı topluluklar üzerinde ayrımcı bir etki ya da dezavantaj yaratması” olarak tanımlamaktadır. Çevresel ırkçılık, belirli bir biyolojik özelliğe sahip toplulukları/bölge sakinlerini kasten hedef alan, zehirli ve tehlikeli atıklara orantısız bir şekilde maruz bırakan hükümet politikaları, kararları, yasaları ve düzenlemelerini ifade eder. Bu düzenlemeler, zehirli ve tehlikeli atıklara karşı vatandaşlara eşit koruma sağlamayabilir ya da belirli renkteki bireyleri karar süreçlerinden sistematik olarak dışlayabilir (Bryant, 1995: 5).

Benjamin Chavis, 1987’de, Birleşik Kilise İsa Komisyonu’nun Irkçılık Çalışmasında çevresel ırkçılığı şöyle tanımlamıştır: “Çevresel politikalardaki ırk ayrımcılığı kendisini, toplumsal yaşamı tehdit eden zehirli ve kirletici maddelere karşı resmi yaptırımlarda;

renkli insanları çevresel hareketlere liderlik etmekten dışlayan ve renkli toplulukları kasıtlı olarak hedef alan kanunlar ve düzenlemelerde göstermektedir” (Chavis, 1994: xii).

Chaves’in çevresel ırkçılık tanımındaki “kasıtlı hedef” terimi büyük bir tartışmayı ateşlemiştir. Bazıları zehirli maddelerin azınlık toplulukları etkilemesiyle ırkçılık ve ayrımcılık suçlamalarının birbirinden ayrı tutulması gerektiğini vurgulamıştır (mesela Bullard, 2000). Bazıları ise çevresel yüklerin azınlıkların omuzlarına ayrımcılık yaratacak şekilde eşitsiz bir şekilde yüklenmesinin ırkçılığın bir biçimi olduğunu savunmuşlardır (mesela Boerner ve Lambert, 1995). Bu yoruma göre, çevresel yüklerin orantısız bir şekilde renkli insanların omuzlarına yüklendiği böyle bir dağılım modeli, çevresel ırkçılığa yeterli bir kanıt oluşturmaktadır.

2.2.2 Çevresel Eşitlik

Çevresel eşitlik terimi, “bireylerin, grupların veya toplumların ırka, etnik kökene veya ekonomik duruma bakılmaksızın çevresel tehlikelerden eşit derecede korunmaları anlamına gelir. Bu da insan toplumlarının, siyasi ya da ekonomik güçten yoksun olmalarından ötürü, kirleticilerin ve çevresel tehlikelerin olumsuz etkilerinden orantısız bir şekilde etkilenmelerini engelleyici kanun, yönetmelik ve politikaların geliştirilmesi, uygulaması ve icrasını gerektirir” (ABD Çevre Koruma Ajansı (EPA). Bryant ise uygulanmada, azınlık alanlarına kurulan tehlikeli atık bertaraf tesislerinin ulusal öncelik listesine girmesinin beyazların yaşadıkları alanlara nispeten %20 daha uzun sürdüğüne

dikkat çekmekte; oysaki eşitliğin, beyazların ve azınlıkların yaşadıkları alanların eşit derecede korunması gerektiğini belirtmektedir (1995: 5-6).

Çevresel eşitsizlik terimi “çevresel sorunların farklı insanlar ve yerleri orantısız etkilemesi”ni ifade eder (Cutter, 1995: 112). Çevresel eşitlik ise “[bir topluluğun üzerindeki] tüm yüklerin kaldırılması değil, çevresel risk yükünün eşit paylaşılması” (Lavelle, 1994) olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle çevresel eşitlik, hem faydalar hem de yüklerin eşit bir şekilde paylaşılmasını savunur. Kısacası bu terimi kullanan yazarlar, azınlıklar ve düşük gelirli bireylerin çevresel olumsuzluklardan orantısız bir şekilde etkilendiklerini iddia etmekte ve yaratılan faydadan yararlananların oluşan bu yükleri eşit derecede omuzlamaları gerektiğini savunmaktadırlar.

2.2.3 Çevresel Adaletsizlik

Çevresel adaletsizlik, çevresel yüklerin orantısız bir şekilde sadece bazı kişi veya topluluklar tarafından taşındığında yaşanır. Mesela tehlikeli atık çöplüklerinin azınlık alanlarında olması, iyi çevreye ve temiz havaya erişimde eşitsizlik olması ya da çevresel karar alma süreçlerinde bazı grupların söz sahibi olması diğerlerinin ise olmaması çevresel adaletsizlik örnekleridir (Shrader-Frechette, 2002: 3). Çevresel adaletsizlikte, haksızlığa uğrayan sosyal grubun illa ırksal veya etnik bir grup olması şart değildir (Pellow, 2000: 582).

2.2.4 Çevresel Adalet

Cutter (1995: 113) çevresel adaletsizliğin, sadece renkli toplulukları değil, bütün zayıfları yani ‘(ırk veya etnik kökene bakmaksızın) çevresel haklardan mahrum kalan herkesi; kadınları, çocukları ve fakirleri de etkilediğini’ belirtmiştir. Bu sebeple Perlin ve diğ., 1995: 69) çevresel adaleti ‘yaşları, kültürleri, etnik kökenleri, cinsiyetleri ve ırklarına bakılmaksızın herkesin zararlı çevresel etkilerden eşit derecede korunması’ olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda çevresel adalet “temiz bir çevreye eşit erişim hakkı ve olası çevre zararlarından ırk, maddi gelir, sınıf veya diğer sosyoekonomik statü ayırımlarına bakmaksızın eşit korunma” demektir (Cutter 1995: 111). Çevresel adalet tüm bireylere, ırkı, kökeni, ülkesi, uyruğu veya sosyoekonomik durumu ne olursa olsun eşit davranmaktır. Low ve Glesson, çevresel adaletin, çevresel yarar ve zararların adil dağılımı olduğunu ifade etmektedir. Bu adil dağılım, çevresel ihtiyaçlar prensibine dayanabilir. Güvenli ve sağlıklı çevre, temel bir ihtiyaçtır. Oysa çevresel memnuniyet, bundan çok daha fazlasını, yani kaliteli bir çevreye erişimi gerektirir – fakat ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın ‘kalite’nin kültürden kültüre değişen bir kavram olduğu da unutulmamalıdır (1998: 67).

Steady (2009: 47-48), çevresel adaletin tüm insanlar ve toplumların çevre koruma, sağlık, istihdam, iskân, ulaşım ve medeni haklara eşit erişimini gerektirdiğini savunmaktadır. Ayrıca, çevresel yüklerin ortaya çıkmasında payı olmayan insanlar ve topluluklara bu yüklerin aşırı derecede yüklenmesi de adaletsizliktir.

ABD Çevre Koruma Ajansı (EPA) ise çevresel adaleti şu şekilde tanımlamaktadır: Tüm insanların - ırk, renk, uyruk ve gelir seviyesine bakılmaksızın – çevre politikaları, yasa ve yönetmeliklerinin geliştirilmesi, uygulanması ve icrası süreçlerine anlamlı katılımı ve bu uygulamalar çerçevesinde adil muameleye tabi tutulmalarıdır. Adil muamele, hiçbir insan grubunun sanayi, ticari ve kamu faaliyetlerinden kaynaklanan negatif çevresel sonuçları orantısız bir şekilde taşımaması anlamına gelir. Anlamlı katılım ise şudur:

- 1- İnsanların, çevre ve/veya sağlıklarını etkileyebilecek faaliyetler hakkında karar verme haklarının olması.
- 2- Halkın katılımının kurumsal kararları etkileyecek seviyede olması.
- 3- Karar verme sürecinde halkın kaygılarının dikkate alınması ve
- 4- Karar vericilerin, icraatlardan etkilenmesi muhtemel kişi ya da gruplara erişerek bunların süreçlere katılımlarını sağlamaları.

Michigan Üniversitesi'nden bir lider, aydın ve aktivist olan Bünyan Bryant, çevresel adalet tanımını uzun vadeli hedefleri ve politikaları da kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bryant'e göre çevresel adalet, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen kültürel normlar, değerler, kurallar, yönetmelikler, davranışlar, politikalar ve kararlardır. Böylece insanlar çevrelerinin güvenli, bakımlı ve verimli olmasının verdiği bir güvenle yaşarlar. Çevresel adalet ancak insanların iyi maaş, güvenli iş, kaliteli okullar, boş zaman etkinlikleri, barınma ve yeterli sağlık hizmetlerine eriştiği; demokratik karar alma süreçlerine katıldığı ve şiddet, uyuşturucu ve yoksulluğun olmadığı bir toplulukta yaşadıkları zaman gerçekleşecektir. Çevresel adaletle sahip toplumlar, hem kültürel hem de biyolojik

çeşitliliğe sahip, uyumlu ve dağıtımsal adalete sahip topluluklardır (Bryant, 2012; 1995: 6).

Bryant (2012), tanımının çevresel adaletin kapsamını genişlettiğini savundu. Bu tanım, sadece insanlar ve toplumlarını etkileyen kısa vadeli politikaları değil, aynı zamanda uzun vadeli politikaları da kapsamaktaydı. Bu bir vizyon sağlamaktadır. Bryant'a (1995: 6) göre çevresel ırkçılık, çevrenin kötü etkilerini belirli ırksal toplulukların orantısız bir şekilde taşımaları anlamına gelmektedir. Oysa çevresel eşitlik ve çevresel adalet, yaşamı tehdit etmesi muhtemel olayları düzeltmeye ve yoksul ya da renkli insanların genel yaşam kalitelerini iyileştirmeye odaklanır. Çevresel ırkçılık terimi sorunu tanımlamaya, çevresel adalet ve eşitlik kavramları ise sorunu çözmeye odaklanır.

Pellow'nın çevresel ırkçılık ile çevresel adalet kavramları arasında yaptığı karşılaştırma, terimlerin anlaşılmasını daha da kolaylaştırmaktadır. Pellow, çevresel ırkçılığın çevresel adaletsizliğin bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Toplumsal hareket açısından bakıldığında, “Çevresel Irkçılık” aktivistlerin neye KARŞI savaşıyorsunuz sorusunun cevabıdır. Onlara, NİÇİN savaşıyorsunuz diye sorulduğunda ise verdikleri yanıt hedeflerinin “çevresel adalet” olduğudur” (Pellow, 2000: 582). Son yıllarda akademisyenler ve aktivistler, adalet kavramını eşitlik kavramına tercih etmektedirler. Çünkü eşitlik kavramı, hem çevresel adaleti hem de hareketi tüm yönleriyle kapsamaktadır.

2.3 Çevresel Adalet Hareketinin Tarihi

Geçmişte kirlilik sorununun, toplumdaki herkesi eşit derecede etkilediği kabul edilmekteydi. Ancak bu varsayım artık geçerliliğini yitirmektedir. Artan miktardaki kanıtlar, çevresel risklerin daha çok düşük gelirli kişiler ve renkli insanlarca taşındığını göstermektedir.

Siyah toplulukların kirlilik sorunu yeni bir olgu değildir. Tarih boyunca halkların bölgelerinde kurulmasını istemedikleri tesisler (yani bölgesel olarak istenmeyen arazi kullanımı-BİAK [İngilizcesi Locally Unwanted Land Use (LULU)] "en az direnç gösteren" toplulukların topraklarına kurulmuş ve zararlı atıklar bu topraklara atılmıştır. Yani bu sorunu hep siyah ve yoksul topluluklar yüklenmiştir. Zehirli atık tesisleri ya da evsel atık tesislerinin kuruluşuna karşı siyahların organize direnişi ise oldukça yeni bir olgudur (Bullard, 1983; Bullard ve Wright, 1987a; ve Bullard, 2000: 3).

Çevresel ırkçılık, azınlıkları çevresel riskleri taşıyan kurbanlar olarak tanımlayan ve giderek de büyüyen bu direniş hareketini ifade etmek için kullanılan ilk terimdir. Ancak bu terimin taşıdığı olumsuz anlam ve toplum genelinde gördüğü tepki nedeniyle, kısa bir süre sonra bunun yerine çevresel eşitlik terimi kullanılır olmuştur. Üstelik çevresel eşitlik terimi sadece ırkları değil, ekonomik açıdan dezavantajlı kişileri ve azınlıkları da kapsamaktadır. Yine de bazıları bu terimi bile sınırlayıcı ve siyasi açıdan kabul edilemez görmüş ve ortaya çevresel adalet terimini atmışlardır. Halihazırda hareketi

tanımlayan terim de bu çevresel adalet terimidir (Bowen, 1996: 6).

Tek bir olaya atıfta bulunarak, Çevresel Adalet Hareketi'nin ortaya çıktığı kesin bir tarih belirlemek imkansız gibi birşeydir. Çevresel Adalet hareketi, yüzlerce küçük olayın birikimi sonucu ortaya çıkmıştır (Cole ve Foster, 2001: 19). Çevresel Irkçılık hareketi açısından çığır açıcı en önemli olay, 1982'de Kuzey Karolina, Warren County'deki siyahi topluluğun arazilerine kurulması planlanan bir PCB (polychlorinated biphenyl) depolama alanını protesto etmeleri olayıdır (Cutter, 1995; Low ve Gleeson, 1998: 108; Mohai ve Bryant, 1992b). Yerel halk, PCB depolama tesisini, bölgelerindeki yer altı sularını kirleteceği endişesiyle protesto etmiş ve ulusal ilgi toplamıştı. Depolama alanı protestoları sivil itaatsizlik olaylarına ve çok sayıda tutuklanmaya yol açtı. Bu protesto, bölgelerinde kurulacak bir tehlikeli atık depolama alanını protesto etmelerinden dolayı Amerika Birleşik Devletleri'nde insanların tutuklandıkları ilk olaydır.

Yine de ABD'de çevresel adalet hareketi için illa bir başlangıç tarihi belirlemek istersek, bu 02 Ağustos 1978 tarihi olabilir. O tarihte, CBS ve ABC adlı televizyon kanalları ilk kez Aşk Kanalı (Love Canal) denilen yerdeki zehirli atıkların halk sağlığı üzerindeki etkilerine ilişkin bir haber yayınlamışlardı (Dobson, 1998: 18; Szasz, 1994: 42).

Her ne kadar Kuzey Carolina'daki gösteriler, depolama alanının inşaatını durdurmasa da, bazı olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Warren County'de başka katı veya tehlikeli

atık depolama alanı inşa edilmemesine ve vücutlarındaki ve içme suyundaki toksin seviyesini takip etmek amacıyla bölge sakinlerinden kan örneği ve kuyu suyu numunesi alınarak periyodik olarak ölçülmesine karar verilmiştir (Bowen,1996). Ayrıca bu protesto, tehlikeli atık alanlarının yer seçiminin ne kadar adaletli ve hakkaniyetli bir şekilde yapıldığının ABD'deki renkli topluluklarca sorgulanmaya başlanmasına neden olmuştur (Bowen, 1996).

Warren County eylemleri, 1960'ların sivil itaatsizlik eylemlerini anımsatan bir ırksal adalet mücadelesine dönüşmüştür. Aralarında Kongre üyesi Walter E. Fauntroy'un da bulunduğu 500'den fazla kişi gözaltına alındı. Fauntroy daha sonra ABD Genel Muhasebe Ofisi (GAO)'nden, Güney'deki dört büyük tehlikeli atık depolama alanının kurulduğu topraklarda yaşayan toplulukların sosyo-ekonomik ve ırksal yapısıyla ilgili bir inceleme talep etti (Mohai ve Bryant,1992b). GAO'nun araştırması (1983) büyük tehlikeli atık depolama alanlarının $\frac{3}{4}$ 'ünün siyah ve yoksulluk sınırı altında yaşayan toplulukların topraklarında kurulduğu gerçeğini ortaya koydu.

Warren County olayları, GAO raporunun bulguları ve 1982 protestolarının destekçilerinden biri olan Birleşik Kilise'nin baskıları sonucunda, Mesih'in Irksal Adalet Komisyonu tarafından Güney'deki bu adaletsiz dağılımın ulusal çapta da geçerli olup olmadığının belirlenmesini amaçlayan bir çalışma başlatıldı. Komisyon gerçekten de bu adaletsizlik modelinin ulusal çapta da geçerli olduğunu tespit etti. Buna ek olarak çalışmada, çeşitli istatistik teknikleri kullanılarak tehlikeli ticari atık tesislerinin kuruluş yerlerini belirleyen en iyi parametrenin ırk olduğu tespit edildi. Sonuçlar toplulukların

diğer sosyo-ekonomik özelliklerinin (örneğin ortalama hane geliri ve ortalama hane değeri) ırk kadar belirleyici olmadığını ortaya koymuştur (UCC, 1987). Birleşik Mesih Kilisesi (UCC), sonuçlara dayanarak ülkedeki tehlikeli ticari atık tesislerinin azınlık topluluklarının topraklarına kurulmasının bir tesadüf olamayacağı sonucuna vardı. Benzer şekilde, ABD Çevre Koruma Ajansı'nın raporunda da düşük gelirli, beyaz olmayan toplulukların kurşun, hava kirliliği, tehlikeli atık tesisleri, kirlilik bulaşmış balıklar ve böcek ilaçlarına orantısız bir şekilde maruz kaldıklarına dair önemli kanıtlar bulunmaktadır.

Çevresel Adalet hareketi gücünü halktan; ama özellikle de sayısız toksik ve tehlikeli atık yüzünden ciddi çevresel tehlikelerle karşı karşıya kalan düşük gelirli renkli insanlardan almaktadır (Melosi, 2000). 1990'ların başında, arazilerin çevre sağlığını tehdit edecek şekilde kullanımına karşı direnen binlerce grup ortaya çıkmıştır (Bullard, 1993). Eylemler çoğu zaman kirletici tesisin kurulmasını ya önlemiş ya da saha koşulları üzerinde anlaşarak olumsuz etkilerinin azaltılmasını sağlamıştır (Low ve Gleeson, 1998: 113).

Bu tarihsel ve toplumsal çerçeve içerisinde çevresel adalet aktivistleri, çevresel adaletsizlik ve çevresel adalet kavramlarının anlamlarının inşası için önemli miktarda zaman ve çaba harcamışlardır. Bu kapsamda 1991'deki Birinci Ulusal Renkli Halklar Çevresel Liderlik Zirvesi (Washington, D.C) muhtemelen hareketin tarihinin en önemli olayı olmuştur. Zirve, ABD'nin yanı sıra Kanada, Orta Amerika ve Marshall Adaları'ndan binlerce aktivisti bir araya topladı (Pezzullo ve Sandler, 2007: 4-5) ve

burada çevresel adaletle ilgili 17 ilke kabul edildi. Bu da hareketin, ırk vurgusunu aşarak insan sınıfları ve hayvan ve bitkileri de kapsamı içine almasını sağladı (Low ve Gleeson, 1998, 113). Çevresel adalet hareketi, zehirli maddelere odaklanmanın ötesinde halk sağlığı, işçi güvenliği, arazi kullanımı, ulaşım, konut, kaynak tahsisi ve toplumun güçlendirilmesi konularını kapsayacak şekilde genişletildi (Lee, 1992). Bu ilkeler, çevresel adalet hareketi için belirleyici bir belge olma görevini o zamandan beri sürdürmektedir (Pezzullo ve Sandler, 2007: 4-5).

1990'larda, çevresel ırkçılık hareketinin politik-etik idealinin yeniden 'çevresel adalet' kavramı etrafında yoğunlaştığı görüldü (Cutter, 1995). Bir söylem olarak hem konu yelpazesinin genişletilmesi hem de önemi gittikçe artan küresel seviyeye uygulanmasıyla etkisi hızla genişledi (Schlosberg, 2013). Bunun doğal bir sonucu olarak hareket, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında bölgesel ve ulusal siyasetin ilgisini çekmeye başladı. Çevresel adaletsizlik, adil yer seçimi, vatandaş katılımı, tazminat ve sağlık araştırmaları gibi sorunları çözmek amacıyla çeşitli seviyelerde (federal, eyalet ve yerel) pek çok tasarı gündeme getirildi. Hareketin popülerliği Şubat 1994'te doruk noktasına ulaştı. O yıl Başkan Clinton, her federal ajansın, kendi politika ve programlarının azınlık topluluklarının sağlık ve çevre refahı üzerindeki etkilerini dikkate almasını gerektiren 12898 No'lu İdari Emri imzaladı. Böylece, kurumsal uygulamalar ve hükümet politikaları değişti ve dönüştü (DeLuca, 2007: 29-30).

1991 yılında İlk Ulusal Çevresel Liderlik Zirvesi, ilk kez birçok farklı grubu bir araya getirerek, çevresel adalet hareketinin ulusal ve uluslararası alanda resmen kabul

edildiğini gösterdi (Bullard, 2005). Bu konferansta, Çevresel Adalet'in 17 prensibi tanıtıldı. Aktivistler çevresel adalet kavramına, modern anlamını bu prensiplerle vermişlerdir. Böylece çevresel adalet hareketi, çevre kavramıyla sınırlı dar kapsamından sıyrılarak halk sağlığı, işçi güvenliği, toprak kullanımı, ulaşım, barınma, kaynak tahsisi gibi diğer alanları da içine alacak biçimde genişlemiştir (Lee, 1992).

Çevresel Adalet hareketi, atık tesislerinin kapatılması ve düşük gelirli toplulukların topraklarının kullanılmasının önlenmesinden çok daha fazlasını talep etmektedir. Bunlar işin çok küçük bir yönünü oluşturmaktadır. Çevresel adalet aynı zamanda sanayi bölgelerinin kirlettiği alanların temizlenmesini, iş kazalarının önlenmesini, çevre kanunlarının güçlendirilmesini ve karar alma süreçlerine çevreci grupların temsilcilerinin de katılmalarını istemektedir. Ayrıca, çevresel adalet hareketi, temiz iş sahalarının oluşturulmasını, sürdürülebilir bir ekosistemin inşasını, güvenli ve satın alınabilir barınmayı ve sosyal adaletin sağlanmasını da arzulamaktadır.

Çevresel Adalet Hareketi, ekoloji merkezli çevre hareketlerinin aksine, çevreciliği insanların sosyal ihtiyaçlarıyla entegre eden ve kapitalist ekonomik büyümeyle mücadele etmeyi amaç edinen yeni bir çerçevede değerlendirmektedir (Pellow ve Brulle, 2005: 3). Gibbs (1993), “bizim mücadelemiz çevre kelimesini yeniden tanımlamaktır; çevre kelimesinin insanların yaşadıkları, çalıştıkları ve oynadıkları yerleri de içine alan bir şekilde anlaşılması gerekir” demektedir. İşte bu tam olarak Bullard'ın “Çevre her şeydir. Çevre, fiziksel ve doğal dünyayla birlikte, yaşadığımız, çalıştığımız, okuduğumuz yerdir” (Schweizer, 1999) tanımını anımsatmaktadır.

‘Çevre’ sözcüğünün bu geniş anlamı, nesli tükenme noktasına gelen türlerin ve doğal tabiat alanlarının göz ardı edildiği anlamına gelmez. Başlangıcından bu yana çevresel adalet hareketi, insan, doğa ve kültür ilişkilerine yeni bir bakış açısı getirmeye çalışmaktadır. Çevresel Adalet hareketinin benimsediği ilk prensip, tabiatın kutsallığı, yani ekolojik birlik ve bütün türlerin birbirlerine bağımlılığıdır (Schlosberg, 2013).

Çevresel Adalet, küresel ekolojinin birer parçası olarak sıradan insanların hakları için mücadele etmek anlamına gelmektedir. Çevresel adalet, kazancın da, bu kazancı yaratan ekonomik gelişmelerin doğurduğu çevresel yük ve maliyetlerin de eşit bir şekilde dağıtılması ve ayrımcılık yapılmaması için mücadele etmektedir. Çevresel adalet, renkli ve yoksul insanların yaşadığı topraklardaki sulara tehlikeli atık ve zehirli kimyasalların karıştırılması, topraklarına geri dönüşüm ve atık yakma tesisleri inşa edilmesi ve atık depoları kurulması gibi ayrımcı uygulamalara karşı mücadele etmektedir (Steady, 2009). Çevresel Adalet, sınırsız büyümeye dayanan bir ekonomik modelin insanları fakirleştirmesi ve çevrede yaşayan canlıları tehdit etmesine karşı çıkmaktadır.

Günümüzde çevresel adalet ve insan hakları hareketleri, demokratikleşme ve sosyal değişim adına küresel bir güç oluşturmak amacıyla bir araya gelmektedirler. Avrupa, Amerika, Afrika ve Asya’da yaşayan aktivistler, devletlerinin sebep olduğu sosyal ve ekolojik bozulmaya karşı mücadele etmek için iş birliği yapmaktadırlar. Bu hareketler, bir yandan sosyal adaleti savunur ve sürdürülebilir alternatifler önerirlerken, diğer yandan da hidroelektrik santrallerine, atık yakım tesislerine ve çevreye zararlı maden

ıkarma yöntemlerine karşı politikalar önermektedirler (Mohai et.al., 2009).

2.4 Çevresel Adalete Kuramsal Bakış

2.4.1 Çevresel Adaletsizliğin Toplumsal Temelleri

Ampirik alışmalar, azınlıkların ve düşük gelirli toplulukların çevresel tehlike yükünü orantısız biçimde omuzlarında taşıdıklarını ispatlamıştır. Çevresel adalet literatürü, bu gerçeğin altında yatan nedenleri bulmaya çalışmaktadır. Bu adaletsizliğin pek çok açıklaması vardır. Çevresel adaletsizlik tartışmasına katılan bütün önemli isimler, kendi açıklamalarını ortaya koymuşlardır. Bunlar arasında teorileri bu konuyla bağlantılı olsa da, çevresel adalet terimini kullanmayan bazı isimler de vardır. Schnaiberg et.al., kapitalist ekonominin doğasındaki sürekli kar etme dürtüsünün bir sonucu olan üretim hattı modelinin, pek çok ekolojik ve sosyal zarara neden olduğunu savunmaktadır (Gould ve diğ., 1996). Kapitalist piyasa ekonomisi, doğal kaynakları üretimi destekleyecek hammadde ve enerjiye dönüştürmek istemektedir. Ancak doğal kaynakların kısıtlı olmasından ötürü, üretim hattı modeli sürekli alternatif kaynaklar arar ve bunu da yerel ve azınlık topluluklarda bulur. Ekosistemin bu insanların biyolojik ve sosyal ihtiyaçları için bir ön şart olduğunu bilmesine rağmen, üretim bandı modeli bu doğal değeri ikinci plana atarak yerine piyasa değerini öncelikli kılar (Mohai ve diğ., 2009).

Alman sosyal kuramcı Beck (1992; 1999), modernitenin bu son döneminde tehlikeli kimyasal madde üretim ve kullanımında bir patlama yaşandığına dikkat çekmektedir. Bu gelişmenin son kertede bütün toplumları etkilemesine rağmen, Beck güçlü toplulukların bu sorunları zayıf topluluklara havale ederek ulusal ve uluslararası çevresel adaletsizliğin temelini attıklarına dikkat çekmektedir.

Çevresel adalet literatürüne büyük bir katkı sağlayan Brulle ve Pellow (2006: 108-109), çevresel eşitsizliğin temelini iki sosyal dinamiğe dayandığını iddia etmişlerdir. Bu sosyal dinamikler, kapitalizm ve ırk ayrımıdır. Kapitalizm, bir yandan zenginlik diğer yandan da sefalet ve olumsuz sonuçlar yaratır. Sistem, yarattığı zenginliği küçük bir zümre lehine dağıtır. Oysaki sistemin, çevresel sorunlar da dahil bütün olumsuz yan ürünleri orantısız biçimde güçsüzlerin omuzlarına yüklenir. Diğer dinamik yani ırk ayrımı, çevresel risklerin orantısız dağılımında önemli bir rol oynamaktadır. ABD'de, renkli insanlar eğitim ve istihdam olanaklarına erişimde sürekli olarak ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar. Bu da onların düşük sosyo-ekonomik statüye (SES) mahkum olmaları anlamına gelmektedir. Ayrıca renkli insanların -özellikle de Siyahilerin- yerleşim imkanları da sınırlıdır. Irk ayrımının, çevresel eşitsizliği oluşturma ve sürekli kılmada önemli bir rolü vardır. Çünkü kentler ya da kırsal alanlarda kurulacak kirlilik yaratıcı tesislerin yerleri seçilirken, gerek hükümetler gerekse de şirketler direniş gücü az olan toplulukların topraklarını hedef almaktadırlar (Brulle ve Pellow, 2006). Bu toplulukların zaten en başta direniş gösterememelerinin nedeni sosyal olarak daha izole ve siyasi olarak nispeten güçsüz olmalarıdır (Bullard et.al., 2000). Gerçek şudur ki, -ve her zaman öyle olmuştur- çevresel adaletsizlik esas olarak ırk ve sınıfa dayanmaktadır

(Faber ve Krieg, 2001).

Çevresel adalet aktivistleri, azınlık topluluklarının omuzlarına yüklenen eşitsiz çevresel yüklerin ırkçılığın sonucu olduğunu savunmaktadır. Araştırmaların ezici bir çoğunluğu da çevresel tehlikelerin düşük gelirli veya dezavantajlı ırkların omuzlarına yüklendiğini desteklemektedir. Ancak çalışmalar asıl belirleyici olanın ırk olduğunu göstermektedir (Bryant ve Mohai, 1992; Bullard, 1983, 1993, 1999, 2000, 2001; Evans ve Kantrowitz, 2002; GAO, 1983; Ringquist, 2005; UCC, 1987; UCC Raporu, 2007).

Mohai ve diğ. (2009), kamu politikasının temelini ırkçı tutum ve eylemlerin oluşturmaya rağmen gündelik kararların tarafsızmış gibi gösterilebileceğini savunmaktadırlar. Örneğin Cole ve Foster (2001), 1900'lerin başlarında alınan imar kararlarının günümüzdeki etkileri araştırıldıklarında, siyahların beyazlardan izole edildiğini ve Afrikalı-Amerikan topluluğun sanayi bölgelerine kaydırıldığı açıkça göstermişlerdir. Başka bir araştırmacı grubu ise endüstrinin gerek ırksal ve etnik azınlıklar gerekse de fakirlere karşı kasıtlı bir ayrımcılık uygulamadığını savunmuşlardır. Sanayi basit anlamda karını maksimize etmeye, dolayısıyla da maliyetlerini azaltmaya çalışır. Bu nedenle, yeni bir tesis kurarken bunu ucuz bir araziye ve ucuz işgücüne yakın bir yere kurmaya çalışır. Bu da doğal olarak fakirlerin yaşadığı yerler olmakta; yoksul olmalarından ötürü de renkli insanlar hedef alınıyor gibi gözükmemektedir (Mohai ve Saha, 1994, 2007; Mohai ve diğ., 2009; Saha ve Mohai, 2005).

Başka bilim adamları da, sanayinin ve hükümetlerin yeni tehlikeli atık veya kirletici endüstriyel tesislerin yerlerini seçerken sadece daha az direniş görecekleli yerleli seçtiklelerini savunmaktadırlar. Amaç doğrudan yoksullar ve renkli topluluklar olmasa da, güçsüz olduklarından dolayı olarak hedef haline gelmektedirler (Bullard ve diğ., 2000). Saha ve Mohai (2005), insanların toksik tehlikelerle ilgili bilinç ve kaygı seviyelerinin 1970 ve 1980'lerde NIMBY (Not in My Backyard) hareketi sonucunda arttığına dikkat çekmektedirler. Böylece varlıklı beyaz topluluklar, tehlikeli tesislerin kuurlmasına muhalefet etmekte daha başarılı olmuşlar ve bu tesisler de giderek yoksul ve renkli toplulukların yaşadıkları yerlere kaymıştır.

Sonuç olarak "Çevresel adaletsizliğin nedenleri nedir" sorusuna verilen yanıtlar, ırksal, ekonomik, ve sosyo-politik ayrımcılık temelli açıklamalar olarak kategorize edilebilir (Mohai ve Saha, 1994, 2007; Mohai et.al., 2009; Saha ve Mohai, 2005). Araştırmacılar, bu fenomenin altında yatan faktörleli bulmak için çalışırken, iki metodolojik soruyu temel almaktadırlar. İlk olarak, çevresel adaletsizliğin ekonomik sınıf ve ırksal dayanaklarının görelili ağırlıkları nedir? Çevresel tehlikelerin dağılımına daha fazla etki eden yoksulluk mudur yoksa ırk mıdır? Azınlıkların çevresel yükleri nispeten daha fazla taşımalarının nedeni yoksul olmaları mıdır? Daha da zor olan ikincisi ise bu topraklara tehlikeli tesisleli mi yoksa dezavantajlı toplulukların mı "önce geldiği?" sorusudur. Kirletici sanayi tesisleli renkli insanların ve işçi sınıfın mahalleleli mi kurulmuştur yoksa insanlar mı bu kirletici sanayi tesisleli çevreleli taşınmışlardır? Bu bağlamda ırk ve sınıfın çevresel adalet ilişkisinin açıklanmasına gerek vardır.

2.4.2 Irk ve Sınıf

İlk dönem çalışmaları, azınlıkların ve düşük gelirli insanların BİAK'na orantısız derecede maruz kaldığını belgelemiş olmaları ve sosyo-ekonomik özelliklerin belirleyici olduğunu ortaya çıkarmış olmalarına rağmen, daha önemli olanın ırk faktörü olduğunu kanıtlayamamışlardır (mesela GAO, 1983 ve UCC, 1987).

Bullard, Amerikan toplumundaki iskan düzeninin ırk ayrımcılığına dayalı oluşunun, -sınıfsal durumlarından bağımsız olarak- bütün Afrikalı-Amerikalıları birbirlerine yakın muhitlerde yaşamaya zorladığını savunmaktadır. Çevresel konularda ve sanayideki karar vericiler, bu bağlamda bütün Afrikalı-Amerikalı toplulukları harcanabilir olarak görmekte ve çevresel yükleri onların üzerlerine yüklemektedirler. Bu nedenle, çevresel adalet sorunu sadece yoksulluk bağlamına sınırlandırılmaz. Kamu politikalarını, çevresel kalite açısından renkli ve beyaz topluluklar arasında eşitsizliklere yol açan endüstri uygulamalarıyla birbirine bağlayan şey ırkçılıktır. Bu politika ve uygulamalar, beyazlara fayda sağlarken, maliyeti renkli insanların sırtına yüklerler (Bullard, 1993; Collin, 1992; Colquette ve Robertson, 1991 ve Godsil, 1990). Bu bağlamda kentsel arazilerin kullanım biçimini, cadde ve otoyol altyapısını, ticari ve endüstriyel gelişmeyi ve sanayi tesislerinin kurulacağı yerlerin seçimini etkileyen en önemli değişkenin ırk olduğu görülmektedir.

Bu çerçevede Mohai ve Bryant (1992a), çevresel tehlikelerin dağılımında ırksal

farklılıkların sosyoekonomik farklardan daha etkili olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla 15 ampirik çalışmanın sistematik bir meta-analizi yapmışlardır. Bu çalışmaların hepsinde, ırka, gelire ya da her ikisine dayalı çevresel eşitsizlikler tespit edilmişti. 15 çalışma arasında ırk ve gelirin etkilerinin göreceli önemlerinin karşılaştırılabileceği 8 çalışma olduğu tespit edilmiş ve bu 8 çalışma üzerinde yapılan analiz sonucunda beşinde ırk faktörünün daha belirleyici olduğu tespit edilmiştir. İstatistiksel yöntemler kullanılan bu sonuçlar, UCC'nin 1987'deki yorumunu desteklemiştir.

Bryant ve Mohai (1992), mevcut çalışmaların verilerini yorumlamalarının yanı sıra Detroit şehrindeki çevresel eşitsizlikleri incelemek amacıyla kendi çalışmalarını da yapmışlardır. Çok değişkenli istatistiksel analizler kullanarak, çevresel tehdit teşkil eden tesislerin katılımcıların yaşadıkları yere ne kadar yakın olduğunun öngörülmesinde ırk faktörünün gelir faktöründen daha başarılı olduğunu tespit etmişlerdir. Bir başka çalışmada Brown (1995), çevresel tehlikelerin dağılımında ırksal ve sınıfsal farklılıklar bulunduğunu ampirik verilerle göstermiştir. Çevresel tehlikelere maruz kalmadaki farklılıklara ilişkin literatürü incelediğimizde (Evans ve Kantrowitz, 2002: 323), etnik ve sınıfsal özelliklerle çevresel riske maruz kalma seviyeleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu görmekteyiz. Brown (1995), "Birleşik Devletler'deki yoksulların ama özellikle de beyaz olmayan yoksulların, orantısız bir şekilde kalitesiz ve sağlıksız çevre koşullarında yaşadıkları" sonucuna varmıştır. Kısa bir süre önce Ringquist (2005: 223), çevresel tehlikelerin dağılımındaki ırksal ve sosyoekonomik eşitsizlikleri inceleyen 49 niceliksel çalışma üzerinde bir meta-analiz yapmış ve "ırka

dayalı çevresel eşitsizlik kanıtlarının her yerde bulunabildiği” sonucuna varmıştır.

UCC'nin son raporu (2007), “Twenty’de Zehirli Atıklar ve Irk” adlı ilk rapordan bu yana, yani yirmi yıldır şartlarda herhangi bir iyileşme olmadığını belirtmektedir. UCC’nin 2000 yılı Nüfus Sayımı verilerini ve konumsal analiz tekniklerini kullanarak yaptığı çalışma, renkli toplulukların hala adaletsizliğe uğradıkları gösterilmektedir. Örneğin, tehlikeli atık yerlerine yakınlıkları, daha önceki rapordan daha fazladır. Eleştirmenler, ilk UCC çalışmasına ampirik verilere dayanmaması gerekçesiyle itiraz etmişlerdi. Fakat son çalışmada Nüfus Sayımı verilerinin detaylı bir şekilde kullanılması bu eleştirileri susturdu (Brodsky, 2007).

Özetle bu araştırma, eleştirilere yanıt olarak kendisini yöntemsel açıdan geliştirmiş; böylece ilk dönem çalışmalarının vardığı çevresel eşitsizlik sonucunu bilimsel yöntemlerle onaylamıştır (GAO, 1983 ve UCC, 1987). Son yıllarda titiz bir metodolojiye ve karmaşık istatistiksel tekniklere dayanan pek çok çalışma, ırk faktörünün çevresel kaliteyle gerçekten de güçlü bir ilişkisi olduğunu göstermektedir. Ancak bu çalışmaların, çevresel eşitsizliklerin temelini oluşturan siyasi ve sosyal süreçleri aydınlatan çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir (Pastor ve diğ., 2006).

Sosyal bilimcilerin bu temelden yola çıkarak çevresel eşitsizliğin hangi ırksal parametrelerle (iskan politikalarında ayrımcılık, arazilerin halk tarafından istenmeyen tesislerin kurulumu için kullanılması, bu amaçla azınlık mahallelerinin kasıtlı olarak hedef alınması v.b. gibi) nedensel ilişki gösterdiğini incelemeleri gerekmektedir.

Benzer şekilde, sosyoekonomik ayrımcılığın etkilerinin belirlenmesi için de, sosyoekonomik özelliklerle çevresel eşitsizlik arasındaki nedensel bağlantıların daha detaylı incelenmesine ihtiyaç vardır (Mohai ve diğ., 2009).

2.4.3 Hangisi Önce Geldi?

Irklar arasındaki çevresel farklılıklar, tehlikeli tesislerin kurulum yerlerine karar verilirken mi yaratılmaktadır yoksa ilgili tesislerin kuruluşu sonrasında, azınlıklar ve yoksullar, yüksek çevresel risk taşımalarından ötürü değeri düşen bu bölgelere kendileri mi gelmektedirler?

Been (1993, 1994a, 1994b), çevresel riskler ile ırk faktörü arasındaki ilişkide asıl belirleyici olanın ırkçılık değil tesislerin kurulumu sonrasında azınlıkların bölgeye taşınması ve konut maliyetlerindeki düşüş olduğunu savunanlardan biridir. Been (1994a; 1994b ve 1993), UCC çalışması ve benzeri araştırmaların metodolojik açıdan yetersiz olduklarını ileri sürmektedir. Bu çalışmalarda, BİAK'na maruz kalan ve kalmayan toplulukların o anki sosyo-ekonomik durumları mukayese edilmekte; oysa yer seçimi esnasında o bölgede yaşayanların demografisini göz önünde bulundurmamaktadır. Daha açık ifade etmemiz gerekirse, acaba tehlikeli tesislerin kurulumuna karar verildiğinde orada yaşayanlar azınlıklar ya da yoksullar mıydı; yoksa bu topluluklar buraya tesis kurulduktan sonra mı geldiler? Yani bu çalışmalar “Hangisi önce geldi? Yoksul, renkli insanlar mı yoksa BİAK mı?”sorusuna cevap vermez.

Yer seçimi sürecine ayrımcılığın egemen olduğu yönünde somut bir kanıt bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu araştırmalar, tesislerin yerlerinin kasıtlı ya da kasıt dışı bir ayrımcılıkla seçilip seçilmediği sorusunu yanıtlamadan bıraktılar. Onlara göre, tehlikeli tesislerin orantısız biçimde yoksullar, ırksal ve etnik azınlıkların bulunduğu yerlere kurulmasının sebebi piyasanın kar kaygısıyla karar vermesidir (Been ve Gupta,1997). Piyasa Dinamikleri, belirli bir alandaki toplumun demografisini etkileyebilir. Bu bağlamda BİAK, yakın çevreyi iki şekilde etkileyebilir. Birincisi eğer tesis bir sıkıntı ya da istenmeyen bir komşu olarak algılanırsa, bölgeye göç kesilebilir ve orada yaşayanlar mahalleyi terk edebilir. İkincisi, bölgenin çekiciliğini ve değerini düşürebilir, böylece bölge düşük gelirli insanlar için daha kullanılabilir hale gelir. Kısacası, her iki etkide de bölge demografisi BİAK sonrasında fakirleşmektedir (Been, 1993, 1994a, 1994b).

Dolayısıyla Been daha önce gerçekleştirilen iki çalışmayı (Bullard, 1983; GAO, 1983) "hangisi önce geldi?" sorusu çerçevesinde yeniden ele almıştır. Been, her ne kadar iki çalışma da atık sahalarının yakınında yaşayan Afrikalı-Amerikalı sayısının orantısız derecede fazla olduğunu göstermiş olsa da, çalışmaların tesislerin ilk kurulduğu tarihlerdeki durumu incelememiş olduklarına dikkat çekmiştir. Been, araştırmasında GAO'nun çalışmasında ele alınan dört zehirli katı atık depolama tesisinin kuruldukları tarihlerde bu bölgelerde yine orantısız biçimde Afrikalı-Amerikalıların yaşadıklarını tespit etmiştir (1994a: 1398). Houston Katı Atık Sahalarının tarihi ise oldukça farklıdır. Burada katı atık depolama sahalarının ilk kurulduğu dönemde, Afrikalı-Amerikalılar kentin dokuz bölgesinden sadece dördünde çoğunluğa sahiptiler. Geri kalanlardan

ikisinde beyazlar ve siyahlar yaklaşık aynı oranlarda, üçünde ise siyahlar azınlıktaydı. 1990 yılına gelindiğindeyse, Afrikalı-Amerikalılar bu dokuz bölgenin sekizinde çoğunluk haline gelmişlerdi (Szasz ve Meuser,1997). Been (1994a) “yer seçim sürecinin Afrikalı-Amerikalılar üzerindeki olumsuz etkisi çok daha fazlaydı. Bu sonuçlar BIAK’nın renkli ve yoksul insanlar üzerinde yarattığı orantısız yüke, piyasa dinamiklerinin önemli bir katkı sağladığını kanıtlamaktadır” demiştir.

Daha sonra Been ve Gupta (1997), yer seçimi süreci, piyasa dinamikleri, veya ikisinin kombinasyonunun sonuçları ne kadar etkilediğini tespit etmek amacıyla gelişmiş bir veritabanı kullanarak ulusal çapta bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışma sonucunda, yoksulların bu bölgelere sonradan yerleştikleri teorisini destekleyecek hiçbir kanıt bulunamamışlardır. Ne de tesislerin yerinin Afrikalı-Amerikalılar ya da yoksullara ayrımcılık yapacak şekilde tespit edildiğine dair kanıt buldular. Bilakis tesislerin, orantısızca Hispanik bölgelerde kurulduğunu tespit ettiler. Bu kapsamda analizler, atık ve bertaraf tesislerinin çevresindeki alanlarda, halihazırda yaşayan insanların büyük bir çoğunluğunu Afrikalı Amerikalılar ve İspanyolların oluşturduğunu ortaya çıkartmıştır.

Sabina Shaikh ve John Loomis (1999) Denver’de gerçekleştirdikleri bir çalışmada, piyasa dinamikleri savına karşın azınlık nüfusunun tehlikeli olmayan bölgelerde daha hızlı arttığını tespit ettiler. Boerner ve Lambert (1995), geçmişte Anderton ve arkadaşları (1994a ve 1994b) ve Been (1994a) tarafından gerçekleştirilen çalışmaların metodolojik zeminini eleştirmiş ve bu tip tesislerin ayrımcı bir şekilde yoksullar ve

azınlık topluluklarının yaşadıkları yerlere kurulduğu iddialarını eleştiren çalışmalara atıfta bulunarak, sorunun sebebinin “çevresel ırkçılık” olmadığını ileri sürmüşlerdir. Aksine, katı atık depolama alanlarının Houston’daki etnik grupların yaşadıkları yerlere orantısız bir şekilde dağılmış olmasının sebebinin muhtemelen konut piyasasının dinamikleri olduğunu savunmuşlardır. Bir sanayi ya da atık tesisi kurulduğunda, o bölge konut piyasasındaki çekiciliğini kaybetmeye ve emlak fiyatları düşmeye başlar. Konut fiyatlarının düşmesi, azınlıklar ve yoksulları bu “sıkıntılı yere” taşınmaya davet eder (Boerner ve Lambert, 1995). Dolayısıyla sorunun tavuk mu yumurtadan çıkar yumurta mı tavuktan tarzı bir yapıya bürünmesi sonrasında, çevresel eşitsizlikle ilgili araştırmalar boylamsal analizlere yönelmiştir.

Bu bağlamda Pastör ve arkadaşları (2001) tarafından gerçekleştirilen önemli bir çalışma, 30 yıl boyunca Los Angeles havzasındaki atık tesisleri ile azınlık toplulukları arasındaki ilişkinin, bu toplulukların bu arazilere göçüşü değil tesislerin ayrımcı bir şekilde bu toplulukların yaşadıkları yerlere kurulması sonucu oluştuğunu tespit etmiştir. Başka bir ifadeyle “azınlıkların kayması varsayımı”nın tersine, zehirli atık tesisleri savunmasız toplulukların topraklarına kurulmaktaydı. Zehirli atık tesislerinin kurulacağı yerler sistematik olarak bu toplulukların topraklarında seçilmekteydi.

Michigan eyaletinde 50 yıllık dönemi kapsayan bir başka çalışmada, Saha ve Mohai (2005) benzer bir şekilde, tehlikeli atık tesislerinin orantısız bir biçimde, işçi sınıfı ve renkli kişilerin yaşadıkları mahallelere kurulduğu tespit etmiştir. Bu çalışma, 1970 öncesindeki tesis yer seçimlerini inceleyen birkaç çalışmadan biridir. Çalışma, 1970

öncesinde başlayan tesis yer seçimleri ile 1970'li ve 1980'li yıllardaki seçimler arasında yapısal bir fark tespit etmiştir. Çalışmanın yazarları bunu, çevresel tehlikeler, özellikle de tehlikeli atıklara yönelik kamuoyu endişesinin bu dönemde artmış olmasına bağlamışlardır. 1970'lerin sonlarında Sevgi Kanalı krizi çerçevesinde ortaya çıkan muazzam kamuoyu hassasiyeti, beyaz toplulukların topraklarına tehlikeli tesislerin kurulmasına ciddi tepkiler vermelerine neden olmuştur. Ancak bu başarının bir de bedeli olmuştur. Bu bedel kapsamında istenmeyen tesisler artık siyasi olarak daha savunmasız, düşük gelirli ve renkli toplulukların topraklarına kurulmaya başlamıştır. Bu, Bullard ve Wright (1987b)'ın ifadesiyle “benim arka bahçede olmasın da nerede olursa olsun” mantığıdır (Mohai ve diğ., 2009). Bu tarihsel değişim, 1980'li ve 1990'lı yıllarda çevresel adalet hareketinin neden bu kadar şiddetle ortaya çıktığını da açıklamaya yardımcı olabilir.

2.5 Kapitalizm, Küreselleşme ve Çevresel Adalet

Çevre sosyologları, çevresel sorunların ayrılmaz bir biçimde (eşitsizlik, demokrasi ve ekonomi gibi) toplumsal meselelerle bağlantılı olduklarını iddia etmektedirler. Sosyal bilimciler, çevre ve toplum arasındaki karmaşık ilişkileri keşfetmek için çeşitli bakış açıları geliştirmişlerdir. Örneğin Allan Schnaiberg (1980), pazarını genişletmek amacıyla için sürekli yeni şeyler peşinde koşan kapitalist üretimi tanımlayan “tekdüze üretim” kavramını geliştirmiştir. Schnaiberg ve arkadaşlarına göre, bu sürekli büyüme anlayışı, kaynak tüketiminin yanı sıra (hem üretim hem de tüketim kaynaklı) atık

retiminin artmasına da yol amaktadırdır. Dolayısıyla kapitalist üretim, doğası gereği, çevreyi temizlemek ya da iyileştirmekle uğraşmaz. Eko-sosyalist perspektifin gelişiminde önemli bir isim olan James O’Connor (1988) da, çevresel tahribat ve kaynakların tükenmesinin, kapitalist sermaye birikmi sürecinin kaçınılmaz bir sonucu olduğunu savunmaktadır.

“Küreselleşme” terimi, neo-liberal kapitalist kalkınma modelinin bütün dünyada dayatılmasını açıklayan bir kelime olarak ABD’li politikacılar tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Sermaye, mal ve hizmetlerin ulusal sınırları aşan hareketliliğiyle karakterize edilen küreselleşme, ABD’nin hegemonyası altında kapitalist üretim ve dağıtımın bütün dünyaya yayılması ve gerçek anlamda bütünleşik bir uluslar arası sistemin kurulmasını hedefler.

Faber, küreselleşmenin diğer şeylerle birlikte çevresel tehlikelerin alışverişini de hızlandırdığını ifade etmektedir. Çevresel ynetişimde ülkeler arasında dengesizlikler bulunması ve küresel seviyedeki çevresel yönetişimin zayıflığı, çevresel açıdan “adaletsiz” bir dünya düzeni yaratmıştır. Bu düzende, varlıklı ülkeler (evre kanunları nispeten sıkı) ekolojik sorunlarını yoksul ülkelere (evre kanunları nispeten zayıf) ihraç etmektedirler (Faber, 2009).

Çevresel adalet aktivistleri, ekonominin küreselleşmesi ile çevresel bozulma arasındaki bağlantıyı vurgulamaktadır. Küresel ekonominin giderek daha da rekabetçi hale gelmesine bağlı olarak, çokuluslu şirketler (Uş) karlılıklarını devam ettirebilme adına

gittikçe daha fazla oranda sürdürülemez üretim biçimlerine yönelmektedirler. Ayrıca neo-liberal politikalardan yararlanan fırsatçılar, muazzam karlar elde edebilmek adına kirlilik seviyelerinin yükselmesine, kaynakların daha fazla sömürülmesine, işçi haklarının kaybına, sosyal ve kültürel yozlaşmaya ve ekolojik maliyetlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Ancak bu yükü bütün herkes eşit seviyede paylaşmamaktadır.

Geleneksel olarak “Şirketler, kirli işlerini genellikle daha az siyasi direniş gördükleri alanlara kurar”. Böylece gerek ABD’de, gerek Avrupa’da gerekse de Dünya’da, bu tip tesislerin kurulmasında siyasi gücü az ve marjinal kesimler seçilmekte ve çevresel krizleri seçilen bu talihsizler yaşamaktadır (Agyeman, Bullard ve Evans, 2002 ve 2003). Dolayısıyla dünyanın Güney kısımlarında yaşanan ekolojik kriz, uluslar arası ekonomiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu sistemde, ABD ve diğer gelişmiş kapitalist ülkeler çevresel yüklerini zayıf devletlere dayatmaktadır (Faber, 2009 ve 2008). ABD ve Avrupa Birliği üyeleri gibi gelişmiş ülkeler, az gelişmiş milletlere tıpkı kendi topraklarındaki yoksullara ve azınlık topluluklarına davrandıkları gibi davranma eğilimindedir (Newton, 2009: 81-82). Ancak, zengin Kuzey ülkelerinin bu ülkelerde yarattıkları çevresel tahribat ve sömürü, kendi ülkelerindeki marjinal topluluklara uyguladıklarıyla karşılaştırıldığında çok daha ağır bir ırkçılık biçimi yaratmaktadır. Bhopal felaketi, Batı Afrika balıkçılık alanlarının sömürülmesi, zehirli atıkların denizlere batırılması ve küresel ölçekte çevresel adaletsizlikler işte bu ırkçılığın örnekleridir (Agyeman, Bullard ve Evans, 2003).

Dünyanın Güney bölgelerindeki antidemokratik yönetimler, çevrenin korunmasını ve kalkınmayı ya biri ya da diğeri şeklinde görmektedirler. Bu da sermaye hareketlerini ve ekolojik sorunların, gelişmiş kapitalist ülkelerden üçüncü dünya ve alt-çevre ülkelerine ihracını kolaylaştırmaktadır (Adeola, 2000). Bu çerçeveden bakıldığında Birleşik Devletler'deki renkli bir topluluğun kendi topraklarına zehirli atık yakma ya da bertaraf etme tesisi kurulmasına karşı direnerek elde ettiği zafer aslında etki olarak çok sınırlıdır. Eğer çokuluslu şirketler Kuzey ülkelerindeki çevre kanunları ve sorumluluklarından kaçmak amacıyla Üçüncü Dünya'ya yöneliyorlarsa, bu durumda ABD'li çevrecilerin eylemlerinin aslında çevresel adaletsizliği ulusal seviyeden uluslar arası seviyeye taşımaktan başka bir işe yaramadığını söyleyebiliriz (Adeola, 2000).

Bu harekete meşruiyet sağlamak adına, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda destekçileri ve hayranları tarafından barajlar, modern mühendisliğin bir mucizesi ve insanlığın doğanın öngörülemeyen güçleri karşısındaki zaferi olarak lanse edilmektedir. Bu bağlamda Patrick McCully (2001), nehirlerle hakim olma metaforunun, doğanın kontrolü ile insanların kontrolü arasındaki paralelliğin açık bir göstergesi olduğunu yazmaktadır. Ancak bu meşrulaştırma çabalarına rağmen büyük barajlar, toplumsal destek sonucu değil, bürokratik, siyasi ve ekonomik elitler tarafından inşa ettirilmekte ve yine bunlarca işletilmektedir. Barajlar bu elitlere, suyu kendi yararlarına yönlendirme ve yerel kullanıcıları haklarından mahrum etme imkanını verir. Bu bağlamda büyük baraj inşaatlarından, maden sahalarının açılmasından, petrol endüstrisinden, tarım ve balıkçılığın sermayeleşmesinden en çok, geçimlerini toprak, su, orman ve ekosistemin diğer kısımlarından elde eden halklar etkilenmektedir (Guha

R., 2000). Böylece kalkınma projelerinden kaynaklanan çevresel zararları, etnik azınlıklar ve düşük gelirli insanlar çekmektedir (Faber ve McCarthy, 2003; Faber, 2008; ve MacLean, 2003).

3: ÇEVRESEL ADALET VE PAKİSTAN'DAKİ SU ANLAŞMAZLIĞI

3.1 Giriş

Pakistan tek Milletten oluşan bir ülke değil sosyo-kültürel farklı milletlerden bir yığındır/federasyondur (Harita 1). Temelde Pakistan küçük ulusları içermekte olan 'etnik azınlıklar' Pakistan'ın oluşturulmasını hiç destekleme Ancak İngiliz emperyalistleri stratejik nedenlerden ve Hindistan'ı bölmek için Sindh halkı ve diğer azınlık etnik grupların isteklerine karşı Pakistan adında yeni bir devlet yaratmaya karar vermediği söylenebilir.

Pakistan devleti, İngiliz öncesi aynı çatıda asla birleşmiş etnik grupları bir araya koyarak oluşturuldu. Sindhi, Baluş ve Peştunlar yüzyıllarca Penjab işgallerine karşı direnmiştir. Pakistan'ın oluşumu sonrası, Sindhi, Baluş ve Peştun'lar, kendilerini silahlı kuvvetleri ve önemli siyasi kurumları kontrol eden dominant Penjab eyaleti egemeni tarafından işletilen bir siyasi tuzak içinde hissetmişlerdir (Harrison, 2009).

Sindhiler Pakistan kuruluşundan beri onlara karşı büyüyen adaletsizliklerden şikâyet etmiştir. Pakistan kurulduktan sonra egemen olan Punjab 1945 yılında yaptığı anlaşmayı dikkate almayarak Sindh'in sularını kullanmaya başlamıştır. Son altmış yıl içerisinde 19 baraj, 43 kanal sistemi, 38 aktarma havuzu, 3 büyük rezervuar ve 12 bağlantı kanalı inşa edilmiştir. Bunların büyük çoğunluğu ya Pencap'ta inşa edilmiş ya da buradaki tarıma fayda sağlamıştır. Büyük barajların yapımından sonra, İndus

Nehri'ndeki su debisi ciddi bir şekilde azalmış; dolayısıyla Sind Eyaleti'nin payına düşen suyun kullanılabilirliği büyük bir kayba uğramıştır.

Patrick McCully (2001), nehirler kontrolü, açıkça doğanın kontrolü ve insanın kontrolü arasındaki bağlantı olduğunu belirtmiştir. Sindh, içinde inşa edilen ve Pencap'taki bulunan askeri ve devletin siyasi güç merkezleri yararlarına hizmet eden büyük baraj, set ve kanallarlardan dolayı İndus suları paylaşım haklarından yoksun bırakılmıştır (Rahman, 2009). Pencaplar tarafından aşırı su devirasyonu (israfı), Sindh'te ekonomik, sosyal ve ekolojik/ çevreyle ilgili sorunlara yol açmıştır. Sindh haklı paylaşımından yoksun ve daha az pay elde etmiştir (IUCN, 2007). Sindhiler, Pencap'ın kendi sularını eşitsiz olarak kullandıklarını ve 1945 Pencap tarafından onaylanan anlaşmada İndus suyundaki tarihsel haklarının inkâr olduğunu hissediyor. Böylece, Pakistan kuruluşundan beri, Sindh halkı, çevresel Adaletsizliğe maruz kalmaktadır.

Çevresel adalet savunucuları, uluslararası dağıtım ilişkilerinin dayattığı orantısız çevresel yüklerin büyük oranda çevresel karar alma süreçlerindeki aksaklıklardan ve politikaların icrasındaki sorunlardan kaynaklandığını iddia etmektedirler (Gonzalez, 2013). Bu çerçevede çevresel adalet aktivistleri ve bilim adamları, 1991 yılında çevresel adaletsizlikleri önleme amacıyla 17 ilke belirlemişlerdir. Bu 17 ilkeden üçü şöyledir: "Çevresel Adalet, gezegenimizin toprakları ve yenilenebilir kaynaklarının, sürdürülebilir, etik, dengeli ve sorumlu bir şekilde kullanması zorunlu kılar. Aynı zamanda tüm insanların siyasi, ekonomik, kültürel ve çevresel kaderlerini belirleme haklarını da kapsar. Ayrıca, ihtiyaç belirleme, planlama, uygulama ve değerlendirme

aşamaları da dahil olmak üzere bütün karar alma aşamalarına eşit seviyede katılım hakkını da gerektirir". Ancak bu prensiplere rağmen dünya genelinde çevresel bedelleri, karar alma süreçlerine dahil olmayan marjinal topluluklar ve azınlık grupları ödemektedir.

Çevresel Adaletsizlik söylemin temel savına göre, gelişme ve kaynak yaratma adına eko-sisteme verilen zararların bedelini belli bir kesim öderken, toplumun diğer kesimlerine bundan fayda sağlanmaktadır. Gurr (1993), HomerDixon (1994) ve Renner (1996)'in analizleri, postkolonyal ve postdevrimci devletlerdeki hükümetlerin karar alma süreçlerinin her aşamasında yerel grupların kaynaklarına el koymak için güç kullandıklarını göstermektedir. Yerli halklar, etnik sınıflar ve diğer azınlık arazileri, doğal kaynakları ve çevresel hakları, egemen grup tarafından ulusal güvenlik, ulusal birlik ve ekonomik kalkınma uğruna harcanabilir şeyler olarak görülmektedir (Johnston, 1994; Lane ve Rickson, 1997; Stavenhagen, 1996). Bu bağlamda baraj inşaatları da, bazı insanlar için ekonomik yararlar sağlarken diğer insanlara çevresel bedeller yaratmaktadır.

Pakistanda, üst bölgedeki baraj inşaatından nehrin yukarı bölgesinde yaşayan Pencap Eyaleti faydalanırken; bedelini İndus deltasındaki Sind eyaleti halkı , özellikle de İndus deltasında yaşayanları ödemiştir. Bosshard (2010) rezervuar mültecilerinin genellikle kayıpları için tazminat hakkı kazandıklarını, fakat nehrin aşağı bölgelerinde yaşayan ve baraj yapımından olumsuz etkilenen diğer toplulukların hiçbir hak elde edemediklerini ifade etmektedir. Tarbela Barajının yerlerinden ettiği insanlar, maddi

tazminat olarak Pakistan Dünya Bankası'ndan yeni evler almışlar; ancak nehrin aşağı bölgesinde yaşayan kişilerin baraj nedeniyle yaşadıkları olumsuzluklara karşı tazminat talepleri ne Pakistan yasal sistemi ne de Dünya Bankası'nın önlem politikalarından kabul görmemiştir. Pakistan'da delta topluluklara yönelik çevresel adaletsizlik "İç Sömürgecilik Teorisi" yardımı ile açıklanabilir. Çatışma kuramcıları, bir ülkenin baskın grubunun ekonomik avantajı için azınlık grupları sömürme biçimini tanımlamak için "iç-sömürgecilik" terimini kullanır.

İç sömürgecilik terimi, genellikle bir etnik grubun diğerine, zulüm veya itaat etme bir durumu tanımlanabilir. İç sömürgecilik (Blauner, 1972), bir ırk veya etnik grubun diğerine özgü ırksal veya etnik özelliklerinden yararlanarak ekonomik sömürünün bir şeklidir. İç sömürgecilik toplumu, baskın iç smürgeci grup ve iç sömürülmüş azınlık toplumlar olarak ayırır.

Baskın grup, azınlıkların bastırmak ve onların toplumun sosyal yararlarına tam erişimlerini engellemek için sosyal kurumları manipüle eder. İç sömürgecilik, bir etnik grubun, hükümetin kontrolünde, azınlık etnik grupların bölgelerinin kaynaklarını sistematik şekilde sömürdüğünde ortaya çıkar. Ulusal zenginlik ve istihdam ve eğitim olanaklarına erişimde adaletsiz bir dağılım içerir. Yerel kaynakların ve gelirin, öncelikli olarak egemen etnik veya dini grubun çıkarlarına hizmet etmek için kullanımı, geleneksel sömürgeciliğe benzerliği güçlüdür (Sornarajah, 1981).

Pencap'lar egemen etnik grup olarak, çekirdek/merkez (core) (Pencap) geliştirmek için,

evre (periphery) (Sindh) kaynaklarını sömürmek için mutlak gücünü kullanmaktadır. Doğrudan toprağa, suya, ormanlara, mangrov kıyılara ve diğer ekosistemlere erişimden geçimlerini sağlayan delta halkı, büyük barajların inşasından olumsuz olarak etkilenmektedirler. Barajların yapımı, üst kıyıdaş Pencap'a ekonomik faydaları ve Sindh için sosyal ve çevresel bedelleri ile ciddi çevresel adalet kaygılarına yol açmaktadır. Sind halkının çoğu İndus Nehri'nin suyuna bağlıdır. Bunun yetersizliği, sadece çevresel sorun değil, aynı zamanda toplumsal sorun da yaratır. Sindh'in bereketli toprakları, özellikle delta bölgesinde, çorak hale gelmiş, insanların kültürel, sosyal ve aile hayatları bozulmuştur.

Harita 1 Pakistan Haritası

3.2 Devletler Arası Su Anlaşmazlığı: Barajın Aşağı (Sind Eyaleti) ile Barajın

Yukarı (Pencap Eyaleti) Kesimleri Arasındaki Çatışma

İndus Havzası'ndaki su sorunu, her yerde olduğu gibi demokratikleşme; kaynak dağılımı; sosyal adalet; etnik, dinsel ve dilsel kimlik ve ekonomik refah gibi konularla bağlantılıdır. Şu anda Pakistan'ı oluşturan eski kuzey-batı Hindistan topraklarının ekonomisinin temelini, İndus nehri ve bu nehirin beş koluna yayılan tarım oluşturur. Jhelum, Chenab, Ravi, Beas ve Sutlej adlı beş nehir, Panjnad bölgesinde birleşerek İndus'a katılmakta ve Sind eyaletini sulamaktadırlar. Bu sular daha sonra Sind Eyaleti içindeki Ketu Bunder bölgesinde, Arap denizine dökülmektedir (Palijo, 2011).

Yüzyıllar boyunca oluşan sınır aşan sular hukukunun en temel ilkesi, bir nehrin (yasal olarak akıntı üstü (upstream) olarak bilinen) üst tarafının (yasal olarak akıntı altı (downstream) olarak da bilinen) aşağı kısmına zarar verecek şekilde nehirden su çekme ya da aktarmak hakkı olmadığıdır (Palijo, 2011). H.A. Smith'in devletler arasındaki anlaşmalar inceleyen 1785 tarihli ve "Uluslar arası Nehirlerin Ekonomik Kullanımı" adlı çalışmasına göre, eğer bir devletin topraklarında yürüttüğü bir çalışma diğer bir devleti de etkiliyorsa; bu durumda etkilenen devletin de rızası alınmalıdır (aktaran Palijo, 2011).

İndus Nehri'nin Pakistan'daki sularının paylaşımı konusundaki anlaşmazlık, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren İngilizler tarafından Pencap'ta yürütülen

büyük su projelerine dayanmaktadır. Talpur (2001)'a göre 1857 isyanında yerlilere karşı savaşılan askerlerini ödüllendirmek amacıyla İngiliz sömürgeciler, Pencap topraklarında bu tür büyük su projeleri başlattılar. Bu nehrin sularını tarihin başından bu yana nehrin akıntı altında kalan kısmını oluşturan Sind halkları da paylaşmıştı. Ancak Birleşik Pencap yetkilileri, Sind eyaletinin onayını almadan 1859 yılında İndus kollarından su aktarmaya başladılar. O yıl, İndus'un bir kol üzerinde "Merkezi Bari Doab Kanalı" adlı bir kanal inşa ettiler (Palijo, 2011). Kanalin akıntı altında kalan Sind eyaleti, tarım ve ekonomiye olası olumsuz etkilerinden ötürü projeye itiraz etti. Bu itiraz, Pencap ve Sind eyaletleri arasında siyasi çatışmaya neden oldu. Pencap ve Sind eyaletleri arasındaki bu anlaşmazlık İndus havzasındaki su anlaşmazlığının ilk örneği olarak kabul edilebilir.

1889 ve 1902 yıllarında Pencap iki büyük *bağlantı* kanalı yapımına başladı ve bu sefer de Sind eyaletinin onayı alınmadı. Bu olayı 1908 yılında *Paharpur Kanalı*, 1914 yılında *yukarı Swat Kanalı* takip edildi (Palijo, 2011). Bu süreçte yeni kanal yapımlarının yanı sıra, birçok eski kanal rehabilite edilmiş, genişletilmiş ve geliştirilmiştir. Sonuç olarak, Pencap bölgesinde sulu tarım yapılan alan miktarı 1875 yılından 1900 yılına kadar, yani 25 yıl gibi kısa bir süre içinde 1.5 milyon dönümden 3 milyon dönüme, yani yaklaşık iki katına çıkmıştır (Biswas et.al., 1992).

1915 yılında çok sayıda kanal projesiyle büyük ölçekte su aktarma işine başlamışlardır. Jhelum Kanalı projesiyle, Yukarı ve Aşağı Chenab Kanalları ve Ban Doab Kanalının sularının aktarılması sağlanmıştır (Palijo, 2011). İngiliz Hint merkezi hükümeti, Sind

ve Pencap eyaletleri arasındaki su dağıtımında adaletli olmaya çalışmıştır. Çünkü dünyaya bir sömürgeci değil tarafsız bir yönetici görüntüsü vermek istiyordu. Bu sebeple Arnold Musto'nun Sukkur barajı projesi büyük mücadeleler sonrasında 1923 yılında onaylanmış ve çalışmalar 1925 yılında başlamıştır (Baloch, 2007). Sukkur Barajı ve Kanalları, Sind eyaleti yararına tasarlanmıştı.

Ancak proje yürütülürken (Birleşik) Pencap otoriteleri de boş oturmamıştır. (Birleşik) Pencap hükümeti yetkilileri eyaletlerinden geçen nehirin sularını kullanma hakkına sahip olduklarını savunuyorlardı. Bu sebeple de 1919 yılında, büyük Sutlaj Vadisi projesine başlandı. Bu proje Hindistan merkezi hükümetine şikayet edildi. Merkezi Yönetim adaleti sağlamaya çalıştı. Ancak sorunun karmaşıklığından ötürü sonunda çözümü Londra'daki Hindistan Dışişleri Bakanı'na havale etmek zorunda kaldı. Buradaki bakan çatışmayı çözmek amacıyla idari bir talimname yayınladı. Daha sonra ilgililerle görüşülerek Pencap eyaletindeki Sutlej Vadisi Projesini de, Sindh eyaletindeki Sukkar Barajı projesini de onayladılar (Biswas et.al., 1992 ve Khan, 2011).

Bu süreçte Pencap, Sind eyaletinin şiddetle karşı çıktığı Thal Projesini ortaya attı. Bu yeni sorunu çözmek için, Hindistan Hükümeti Baş Mühendis Sir Anderson yönetiminde sekiz kişilik bir komite görevlendirmiştir. Sir Anderson, açık bir şekilde nehrin herhangi bir kısmının olumsuz etkileneceği bir projeyi onaylayamayacaklarını ifade etmiştir (Palijo, 2011). Ancak nehrin üst kısmına egemen olan Pencap, bu avantajını kullanarak tarım alanlarını genişletmek; bu amaçla da İndüs üzerine baraj ve

kanallar inşa etmek istiyordu. Bu amaçla da başka bir proje (Bhakra Projesini) daha başlattı. Sind eyaleti bu projeye de şiddetle karşı çıktı ve Bhakra projesini Hindistan Genel Valisine şikayet etti. Genel Vali, bu sorunu çözmek için 11 Eylül 1941 tarihinde "Rao Komisyonu" olarak bilinen özel bir komisyon kurdu.

Rao Komisyonu, Pencap tarafından inşa edilen barajların Sind eyelatine verdiği zararlarını tespit etti ve Sind'in su güvenliğini sağlamak amacıyla burada yapılması gereken çalışmaların Pencap tarafından karşılanmasına karar verdi (Shaikh, 1971: 15). Ayrıca komisyon, Pencap yetkililerine önermiş oldukları projeye ilgili Ekim 1945 yılına kadar herhangi bir işlem yapılmamasını istedi ve bu süre içerisinde Sind hükümeti ile Pencap hükümetini anlaşmaya davet etti. Hindistan hükümetinin isteği üzerinde Sind ve Pencap eyaletleri arasında müzakerelere başlandı (Palijo, 2011).

Müzakereler sonucunda Pencap ve Sind eyaletleri arasındaki ilk önemli su dağılımı anlaşması 1945 yılında imzalandı. Anlaşma, İndus Nehri'nin ana gövdesinin sularının yüzde 75'inin Sind'e akmaya devam etmesini, geri kalanınsa Pencap tarafından kullanımına hükmediyordu. Anlaşma ayrıca, İndus Nehri'nin beş kolundan gelen suyun yüzde 94'ünün Pencap, geri kalanının da Sind eyaletince kullanılmasını öngörüyordu (Michel, 1967 ve Talpur, 2001). Anlaşmaya göre gelecekte, Pencap hükümeti İndus ve kolları üzerinde Sind hükümetinin onayı olmadan herhangi bir baraj inşa edemeyecekti. Birleşik Pencap hükümeti anlaşmayı usulüne uygun olarak onayladı.

Pakistan'ın Hindistan'dan ayrıldığı 1947 yılında, İndus Havzası sularının paylaşımı için

düzenlemeler yapmak amacıyla Hindistan hükümeti tarafından bir komite daha kurulmuştur. Eğer taraflardan birisi bu komitenin kararlarından memnun kalmazsa, Hindistan Üst Seviyeli Adalet Mahkemesinin başkanınca yönetilen Uzlaşma Mahkemesine başvurabilecekti. Mahkeme görevini 31 Mart 1948'e kadar tamamlayarak kararını verecekti.

Bölünme öncesinde Pencap ve Sind eyaletleri suları ortak bir şekilde kullanmaktaydılar. Hindistan'ın bölünmesi nedeniyle, Pencap eyaleti de Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölünmüştür. Bu bölgelerden Hindistan Pencap'ı (Doğu Pencap) artık İndüs'ün sularının çoğunu kontrol etmekte ve bu suları Pakistan Pencap'ı (Batı Pencap) ve Sind eyaletleriyle paylaşmaktadır. Bölünme sonrası suların kullanım haklarının da adil bir şekilde paylaşımı amacıyla her iki ülke (Hindistan ve Pakistan) müzakerelere heyetlerini gönderdiler. Bu çerçevede Pakistan'ın suların ortaklaşa paylaşan iki bölgeden de, yani Batı Pencap'tan ve Sind eyaletinden müzakereci görevlendirmesi gerekirdi. Ama Pakistan Federal Hükümeti, tek temsilci olarak Batı Pencap yetkililerini görevlendirdi (Paliyo, 2011). Bütün 'müzakereleri', 'kararları' ve anlaşmaları, Sindliler değil Pencaplılar gerçekleştirdiler. Geçmişten bu yana Sind eyaletiyle su anlaşmazlığı yaşayan Pencap eyaletinin yetkililerinin tarafsız olabileceklerini düşünmek pek de inandırıcı olmasa gerek! Son olarak Pencap'lı müzakereciler İndus nehrinin doğudaki üç kolunu yani Sind'in payını müzakareler kapsamında Hindistan'a 'hediye' etmişlerdir (Rahman, 2009; Talpur, 2001). Bu hediye nedeniyle Sindh bölgesinde önemli su kayıpları yaşanmıştır. Sind eyaletinin bu anlaşma sebebiyle kış aylarında 1.92 Million acre feet (1 acre foot= 1233.48 metreküpü) ve yaz

aylarında da 29.36 Million acre feet (1 acre foot= 1233.48 metreküp) Milyon metreküplük bir kaybı olmuştur.

Yukarıda belirtilen tazmini ve Batı Pakistan'ın kalkınması amacıyla Pakistan'a Hindistan, Dünya Bankası ve diğer batılı ülkelerden Milyarlarca dolar hibe edilmiştir. Ancak Pencap dışında Pakistan'ın başka hiçbir bölgesi için para harcanmamıştır (Palijo, 2011). Pakistan Pencap'ının üç nehri, kardeşi Hindistan Pencap'ına vermesinden sonra, Pakistan Pencap'ı İndus sularını kontrolü altına almaya çalışmıştır. 1947'den önce İndüs nehri üzerinde sadece tek bir büyük baraj vardı. Bu da, Sind bölgesine giren sularını yönlendirmekte kullanılan Sukkur barajıydı. Ancak son altmış yıl içerisinde 19 baraj, 43 kanal sistemi, 38 aktarma havuzu, 3 büyük rezervuar ve 12 bağlantı kanalı inşa edilmiştir. Bunların büyük çoğunluğu ya Pencap'ta inşa edilmiş ya da buradaki tarıma fayda sağlamıştır. Sind'in İndus sularından yararlanma oranı dramatik bir şekilde düşmüş; bu da ekonomi, çevre, sağlık ve gıda konularında halk üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır. Kıyılarında yetişen Mangrov ormanları, çok küçülmüş ve pek çok canlı ve bitki türünün neslinin tükenmesi tehlikesi ortaya çıkmıştır (Rahman, 2009). Geçmişte Sind bölgesinde Arap denizine 150 Million acre feet (1 acre foot= 1233.48 metreküp) milyon metreküplük bir debiyle akarken, artık denize ulaşmadan kurumaktadır (Memon, 2005).

4: ALAN ARAŞTIRMASI

İndus Nehri, Tibet platosunda Mansarovar Gölü çevresinde doğar. Ladakh'a girmeden önce Tibet'te yaklaşık 200 mil akar ve daha sonra Pakistan Gilgit'e döner. Pakistan'ı kuzeyinden güneyine boydan boya katettikten sonra, 3200 km'lik yolculuğunu Pakistan'ın Karaçi limanı yakınlarında Arap Denizine dökülerek sonlandırır.

Bu araştırma, üst bölgedeki barajların İndus deltası ve sakinleri üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. İndus Nehri üzerine baraj yapımı, nehrin alt kısmında kalan ve İndus Deltası'nı teşkil eden Sind bölgesine su akışını azaltmıştır. Bunun sonucunda, Sind halkı, özellikle de deltadaki insanlar, geçim kaynakları ile sosyal, kültürel ve aile hayatları açısından ağır kayıplar yaşamışlardır. Geçimlerini sağlayabilmek adına binlerce insan farklı şehirlere göçmüş, geri kalanıysa sefil bir hayata mahkum olmuşlardır.

Pakistan kurulmadan önce, İndus Nehri üzerinde sadece tek bir baraj vardı. Son altmış yılda ise nehir ve kolları üzerine 19 baraj, 43 kanal sistemi, 38 aktarma havuzu, 3 rezervuar ve 12 bağlantı kanalı inşa edilmiştir. Bunların büyük çoğunluğu ya Pencap bölgesinde inşa edilmiş ya da Pencap bölgesindeki tarım faaliyetlerine yarar sağlamıştır. Özellikle büyük barajlar yapıldıktan sonra, deltaya akan suda ciddi bir azalma yaşanmıştır. İndus sularının Sind halkına düşen kısmı büyük ölçüde azalmış, bu da halk üzerinde ekonomi, çevre, sağlık ve gıda güvenliği açısından yıkıcı etkiler doğurmuştur.

Sind Eyaletinin, Pakistan'a katılmasından önce nehir Arap denizine 150 Million acre feet milyon (1 acre foot= 1233.48 metreküpü) bir debiyle akmaktaydı (Memon, 2005). Bu gün ise okyanusa ulaşmadan önce kurumaktadır. Bunun yarattığı tuzluluk ve çölleşme nedeniyle geçimlerini çiftçilik ve balıkçılıkla sağlayan yaklaşık 1.2 milyon Sind'li delta bölgesi dışına göçmek zorunda kalmışlardır (Rahman, 2009).

Su eksikliğinden dolayı, İndus Delta'sının ekosistemi de beslenememektedir (IUCN, 2003). Nehir deltaya ulaşana kadar neredeyse tamamen kurumakta, deltaya denizden gelen ters akıntı tecavüz etmektedir. Delta'nın kolları sanki Arap Denizi'nin dereleri olmuşlardır (Zaighan, 2006).

Bu araştırma, Kharo Chhan ve Ketibandar alt-bölgelerinde(Thatta Bölgesi, Sindh) yaşayan delta halkının üst bölgedeki barajların yapılmasıyla yaşadıkları sosyal değişimin ortaya çıkartılmasını amaçlamakta ve insanlara nasıl geri dönülmez zararlar verildiğini göstermeyi hedeflemektedir. Ayrıca üst bölgedeki yapılan barajların kimlere fayda sağlayıp, maliyetinin kimlere ödettirildiği de incelenecektir.

4.1. İndus Deltası

Sindh eyaletinin temel su kaynağı İndus Nehri'dir. Dünyanın 5. büyük deltası olan İndus Deltası, Sindh eyaletinin 563 km'lik sahilinin tamamını şekillendirmekte ve İndus Nehrinin ağzında yer almaktadır. Delta'yı oluşturan 17 önemli dere vardır

(Memon, 2005). Derelerdeki yumuşak çamur tabakası, her yıl nehirle taşınan milyonlarca ton zengin alüvyonla oluşmakta ve Sind eyaletinin en verimli topraklarını teşkil etmektedir. Sind eyaletinin temel geçim kaynakları pirinç, muz, mangal kömürü ve kereste üretimidir. Balıkçılık ve yün üretimi de oldukça önemlidir. 1935'e kadar, gemiler Okhito ayından Ketî limanına gelir ve oradan Ortadoğu'ya mal ihraç ederlerdi (Khan, 2007).

Bu gerçekler, Dünya bankası tarafından da (2005) doğrulanmaktadır. 1897 yılındaki raporunda, bölgenin topraklarının oldukça verimli olduğu ve Shah Bander, Ketî Bander, Kharo Chhan ve Mirpur Sakro gibi bölgelerin önemli bir üretim potansiyeline sahip olduğu belirtmektedir. Delta topraklarında, hem yerel tüketime hem de ihraca yetecek kadar kırmızı pirinç üretilmektedir. Öyle ki 1929 yılında Karaçi gazeteleri, pirinç ekiminin geniş bir alana yayıldığını, bölge halkının bu pirinçleri hasat edemediğini ve hasat için Hindistan'ın Kathiawar bölgesinden işçilerin getirildiğini yazmıştır.

Bölge, ormanlarla kaplıydı ve elde edilen kereste Muskat, Aden ve Kutch yarımadasına ihraç edilmekteydi. Ketî Bander ve Shah Bander limanları gemilerle dolup taşardı. Action aid Pakistan (2005) bölgenin başka bir özelliğine daha dikkat çekmektedir. Geniş otlaklarla dolu olmasından ötürü bölgede önemli bir hayvancılık faaliyeti de yürütölmekteydi. Otlakların bolluğu nedeniyle Thar ve Sind eyaletlerindeki sürüler otlatılmak amacıyla bu bölgeye getirilirdi. Bu yüzden Delta bölgesi süt, tereyağı ve diğer hayvansal ürünleriyle ünlüydü. Fakat devletin su politikası yüzünden, günümüzde

delta bütün bu zenginliğini ve verimliliğini kaybetmektedir.

Delta'da tarım üretimi yapılan arazi miktarı 2600 kilometrekare alandan 260 kilometrekarelik alana kadar düşmüştür (Khan, 2005). Dolayısıyla İndus Delta'sında yaşanan bozulma, sadece zengin ekosistemi değil, geçimlerini çiftçilik ve hayvancılıkla sağlayan milyonlarca insanı da tehdit etmektedir.

İndus Deltası, tarih boyunca birçok kadim medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Deltada yaklaşık 2.26 milyon insan yaşamakta, bu da Sindh eyaleti nüfusunun %7'sinden fazlasına karşılık gelmektedir (Memon, 2005). Fakat bölgede yaşayan insanların tarihi ve kültürel hakları, baraj yapım kararları esnasında hiç dikkate alınmadı. Barajların ortaya çıkarttığı maliyetin, delta halkı tarafından karşılandığının da belirtilmesi gerekmektedir. Baraj inşaatları bölge halkının yaşamını yok ettiği gibi, balıkçılığın ve yeşil alanların yok olmasını da beraberinde getirmiştir. Bir zamanlar, tarım, hayvancılık, balıkçılık ve deniz ticareti yaparak oldukça zengin olan bölge halkı, şimdi Sind eyaletinin çeşitli bölgelerine göç etmektedir. Delta bölgesinde kalan insanlar ise yaşamlarını yoksulluk ve açlık içinde geçirmektedirler. Temiz su eksikliği, bölgede su kaynaklı birçok hastalığa yol açmıştır.

Bir zamanlar Ketî Bander, İndus Nehri'ndeki zengin bir liman şehriydi. Etkileyici binalar, gümrük ofisleri ve ihracat depoları vardı. Bugün ise zorlukla su üzerinde kalabilmekte ve su seviyesi yükselmeye devam etmektedir (Khan, 2007). Khatoon ve Akbar (2008)'a göre, güçlü bir ekonomisi olan Ketî Bander, çevresel sorunlarla ve

geçim kaynaklarının yok olması tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bosshard (2010) bölgeyle ilgili çalışmalarında deltanın ekosisteminin bozulduğunu gözlemlemektedir. Bosshard, bölgeyi 1970’de ve 2006’da olmak üzere iki kere ziyaret etmiş ve gözlemlerini şu sözlerle aktarmıştır: “Kharochan 1970’de, Pakistan’ın İndus Deltası’nda yer alan canlı bir alt-bölgeydi. Çiftçiler pirinç, bezelye, kokonat ve Mango üretiyorlardı. Limanlardan ipek, pirinç ve odun ihraç ediliyordu. 2006’da ziyaret ettiğimdeyse, bu zenginlikten eser kalmamıştı. Liman deniz suları tarafından yutulmuş ve yeraltı suları bütün bölgede tuzlanmıştı. Deltayı kaplayan tuz Khaçochan’ın verimli topraklarını çorak alanlara çevirmişti.”

Su projeleri, Yukarı İndus Su Havza’sının yönünü değiştirerek su eksikliğine yol açmıştır. Bunun sonucunda Sindh eyaletinde ekonomik, sosyal ve ekolojik sorunlar ortaya çıkmıştır. Sind eyaleti, son 30 yıldır su kıtlığı çekmektedir. İndus Nehrinin debisindeki azalma ormanlar, bitki örtüsü, nehir ve göller üzerinde de olumsuz etkilere yol açmıştır. Bu etki de geçimlerini biyo-çeşitlilik, hidrolojik ve ekolojik denge üzerinden sağlayan insanları olumsuz yönde etkilemiştir. Tehdidin boyutu o kadar ciddidir ki, uzmanlar “Delta’nın yavaş yavaş ölümü” terimini kullanmaktadır (Ghazanfar, 2009).

Bu çalışma, bu tehlikenin en ağır şekliyle yaşandığı Thatta bölgesini temel alarak gerçekleştirilmiştir.

4.2 Araştırma Alanı: Thatta Bölgesi, Sind Eyaleti, Pakistan

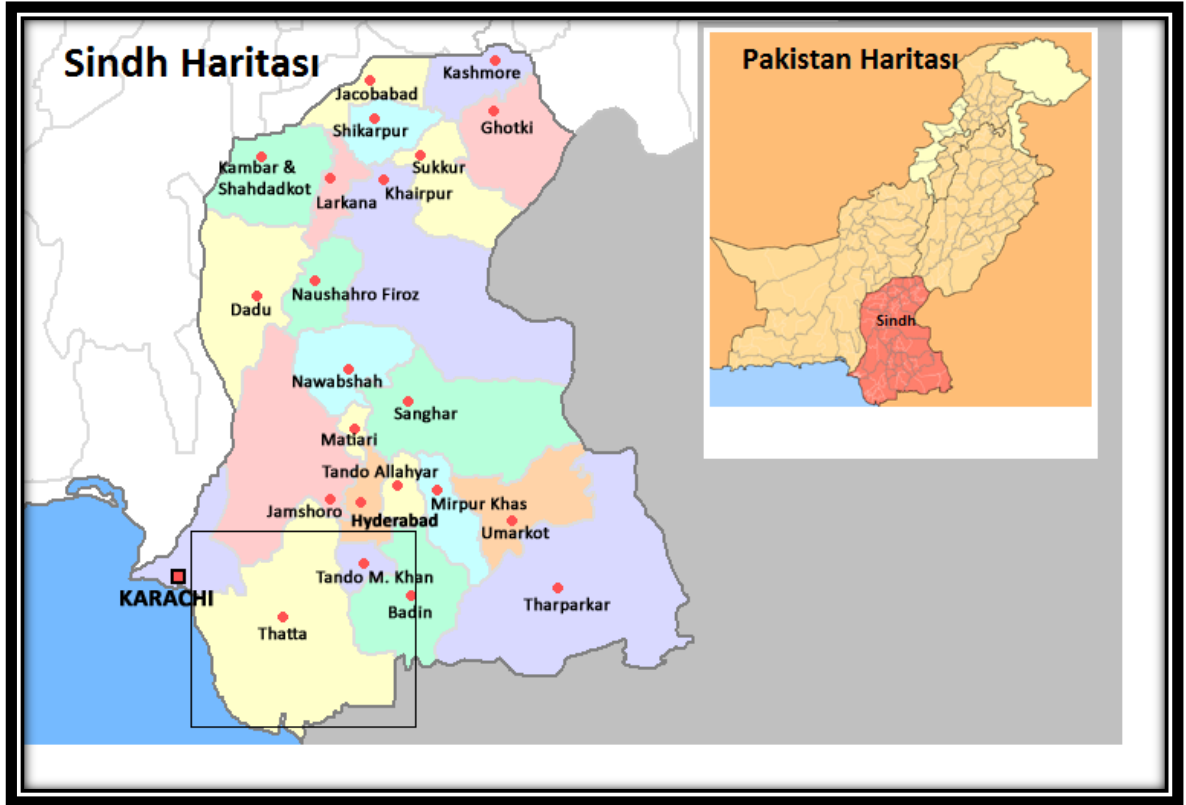
4.2.1.Coğrafya

Thatta bölgesi, kuzey ve kuzey batıdan Jamshoro bölgesi, doğudan Haydarabad ve Badin bölgeleri ve Hint Okyanusu, güneyden Kachh Bölgesi ve Arap Denizi, batıdan ise Karaçi bölgesiyle çevrilidir (Harita 2). Bölgenin toplam alanı 17.355 kilometrekare olup, Sind eyaletinin toplam coğrafi alanının %12,32'sine karşılık gelmektedir. İndus Nehri, Ketı Bunder'de Chachdeh wali Mohammad (Thatta'nın Kasabası) yakınlarında Arap Deniziyle buluşana kadar akar (DDMR, 2008).

4.2.2.Demografi

Thatta bölgesinin nüfusu 1998 yılında 1.11 milyondur. 1981 yılında 0,76 milyon olan nüfus, 17 yıl içerisinde %46.27 oranında bir artış kaydetmiştir. Nüfus yılda yüzde şu anki yıllık %2,26 hızıyla büyümeye devam ederse, yaklaşık 31 yıl sonra iki katına çıkacaktır (World Bank, 2005). Thatta İlçesi'ndeki okuryazarlık oranı 1998 yılında %22 olarak tespit edilmiştir. Erkek nüfus içindeki okuryazarlık oranı %32, kadın nüfus içindeki oran sadece %11'dir. Cinsiyetler arası dengesizlik kırsal alanda daha fazladır. Kırsal alanlarda erkeklerdeki okuryazarlık oranı %28 iken kadınlarda sadece %8'dir (GOP, 1998). Kentsel alanlarda toplam okuryazarlık oranı %46 iken, kırsal alanlarda bu oran yaklaşık %19'a kadar düşmektedir.

Thatta bölgesinin Arap Denizine yakın kıyı alt-bölgeler , tatlı suların kullanılabilirliğinin azaltan, deniz suyu taşkını tehlikesi altındadırlar. Geniş araziler ya deniz tarafından yutulmuştur ya da gelgitler esnasında ara ara batarak tuzlak haline gelmişlerdir. Geçmişte verimli kabul edilen çok sayıda Deh (yerel arazi ölçüsüdür) deniz tarafından yutulmuştur. Bu, Dehlerde bulunan onlarca köy haritadan silinmiş ve köylüler göçmek zorunda kalmışlardır. Deniz yakınındaki köylerin büyük bir kısmı hala su baskını tehditleriyle karşı karşıyadır (DDMR, 2008).

Harita 2 Thatta Bölgesi

Thatta'nın sahil hattında 4 alt-bölge vardır. Bu alt-bölgelerin adları Kharo Chan, Ketı Bunder, Ghorabarı ve Mirpur Sakhro'dur. Ancak Ketı Bunder ve Kharo Chhan altöbölgeleği denizin tecavüzünden daha kötü etkilenmişlerdir. Bu nedenle veriler Ketı Bunder ve Kharo Chhan'dan toplanmıştır.

Bu araştıma, Kharo Chhan ve Ketıbandar'da (Thatta Bölgesi, Sind) (Harita 3) yaşayan delta halkının barajların yapılamasıyla yaşadıkları sosyal değışimin ortaya çıkartılmasını amaçlamaktadır.

4.2.3. Alt Bölge (Kharo Chhan)

Kharo Chan alt-bölgenin merkezi, kıyı şeridinden yaklaşık 350 kilometre uzakta bulunur ve topraklarının önemli bir kısmını İndus Deltası oluşturur (WWF, 2012). Genel demografisi açısından, Kharo Chan'da 1 kasaba, 41 köy ve 4385 hane bulunmaktadır (Govt. Sindh, 2001). Eğer ulusal çaptaki nüfus verilerini esas alındığında, bölgenin 2011 nüfusunun 33,058 olduğu tahmin edilmektedir (WWF, 2012).

Tatlı su akışındaki azalma nedeniyle denizin sebep olduğu erezyon toplam 117.823 hektar araziyi etkilemiştir ve bunun en az %81'i "tamamen aşınmış" kategorisindedir. Bu da Kharo Chan'daki 41 Deh'ten 21 Deh'in tamamen yok olduğu anlamına

gelmektedir (Govt.Sindh, 2004). Deltadaki toprakların denize akması nedeniyle araziler küçülmekte ve insanlar sahip oldukları evlerini, otlak alanlarını ve ekilebilir arazilerini, yani geçim kaynaklarını kaybetmektedirler. Arazi kaybı aynı zamanda mangrov ormanlarını da tehdit etmekte; bu da halkın odun ihtiyacının karşılanmasını olumsuz etkilemektedir.

4.2.4. Alt Bölge (Keti Bunder)

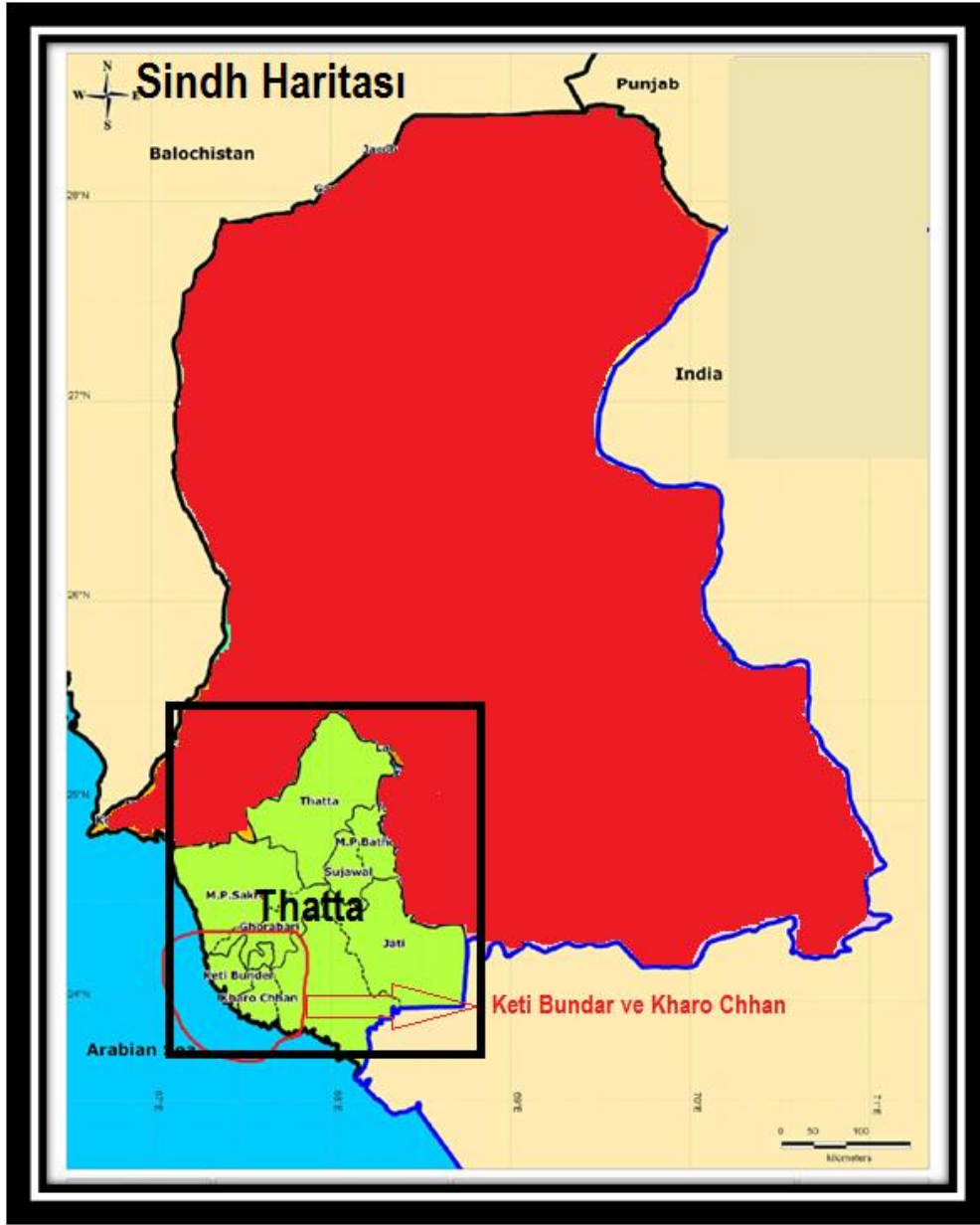
Keti Bunder, Thatta bölgesinde bulunan bir alt-bölgedir ve 43 köyden (Deh) oluşmaktadır. 2011 tahmini nüfusu 30.766 kişidir (WWF, 2012). Tatlı su akışındaki azalma ve deniz erozyonu nedeniyle, en az 139,959 hektar arazinin kayıp olduğu belirtilmektedir. Sind Hükümeti (2004) rakamlarına göre Keti Bunder'daki 43 Deh'ten 33'ü Deh'i deniz tarafından tamamıyla yutulmuştur.

Geçmişte, insanlar ev ve kaynak mülkiyetine bağlı olarak, geçimlerini birden fazla gelir kaynağından sağlamaya alışmışlardı. Geçimlerinin önemli bir kısmını balıkçılık oluştursa da, her ailenin ekili arazileri de vardı ve hayvancılık da yapıyorlardı (WWF, 2007). Tarım ve hayvancılığın terk edilerek, balıkçılığın tek geçim kaynağı haline gelişi İndus Deltası'na tatlı su akışının azalmasıyla çakışmaktadır. Bu değişiklik, tarım topluluklarını balıkçılığa yönelmeye zorladı. Balıkçılık işinde kadınlar da önemli bir role sahiptir. Genellikle erkekler balık avlar, kadınlar ise balıkları kurutur ve ağlara bakım yaparlar. Buna rağmen bir çok ailenin tek ve en önemli gelir kaynağı olan balıkçılık,

önceki yıllara göre çok daha düşük bir getiri sağlamaktadır ve son derece güvenilmez hale gelmiştir (Dünya Bankası, 2005).

Özellikle çevresel akıntıların yetersizliği nedeniyle gelen kum miktarı azalmış; denizin yarattığı erozyon tarım arazilerini tuzlaklar haline getirmiş ve tatlı su balık türlerinde ticari açıdan önemli bir düşüşe neden olmuştur. Eyaletler arası anlaşma tatlı su akışının yıllık 10 Million acre feet (1 acre foot= 1233.48 metreküpü) olmasını öngörse de, bu miktar geçmişteki yıllık 150 Million acre feet (1 acre foot= 1233.48 metreküpü) çok altında kalmaktadır (WWF, 2007).

Bölge, özellikle kıyı bölgelerinden dışarıya göç vermektedir. Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi Dünya Bankası rakamlarına göre 2000 ve 2004 yılları arasında Badin ve Thatta'daki hanelerin yaklaşık %27'si göç etmiştir. Vakaların %57'sinde ailenin tamamı; %31'inde ise ailenin sadece bir kısmı göçmüştür. Bunların %4'ü mevsimsel göçtür. Göçen ailelerin yaklaşık üçte biri günlük ücretli işçi olarak çalışmakta, yaklaşık üçte biri başka bölgelerde tarım yapmaya devam etmekte, yaklaşık beşte biri balıkçılık yapmakta; geri kalan kısmı ise başka sektörlerde çalışmaktadırlar (World Bank, 2005).

Harita 3 Araştırma Alan Lokasyon Haritası

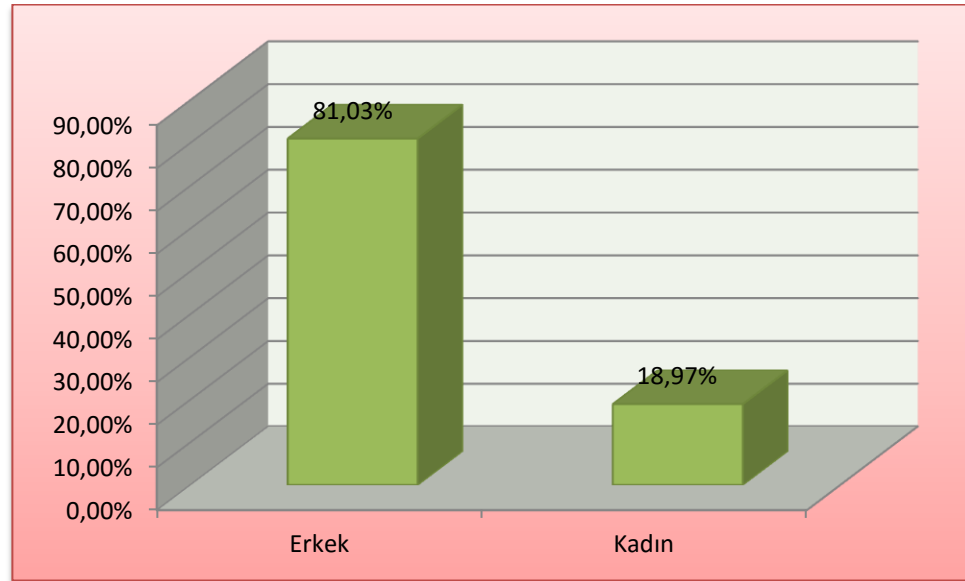
BÖLÜM 5: ÜST BÖLGEDEKİ BARAJLARIN THATTA SİND EYALETİNDEKİ DELTA TOPLUMLARI ÜZERİNDEKİ SOSYAL VE ÇEVRESEL ETKİLERİ

5.1.Örneklemin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

5.1.1. Örneklem Grubunun Demografik Yapısı

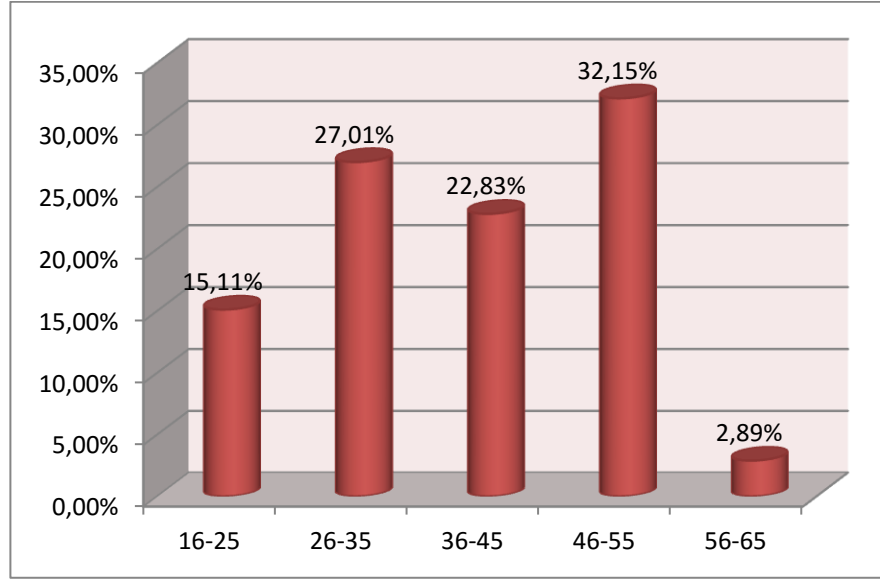
1.Grafikte görüldüğü gibi görüşülen kişilerin %81.03'ü erkek ve %18.97'si kadındır. Erkek katılımcıların sayısı kadınlara göre fazladır. Kadınlar görüşmelere katılmak istememişlerdir.

Grafik 1: Cinsiyet

Grafik 2 görüldüğü gibi görüşülenlerin %32.5'i 46-55 yaş aralığında, %27.01'i 26-35 yaş aralığında, %22.83'ü 36-45 yaş aralığında, %15.11'i 16-25 yaş aralığında ve %2.89'u da 56-65 yaş aralığındadır.

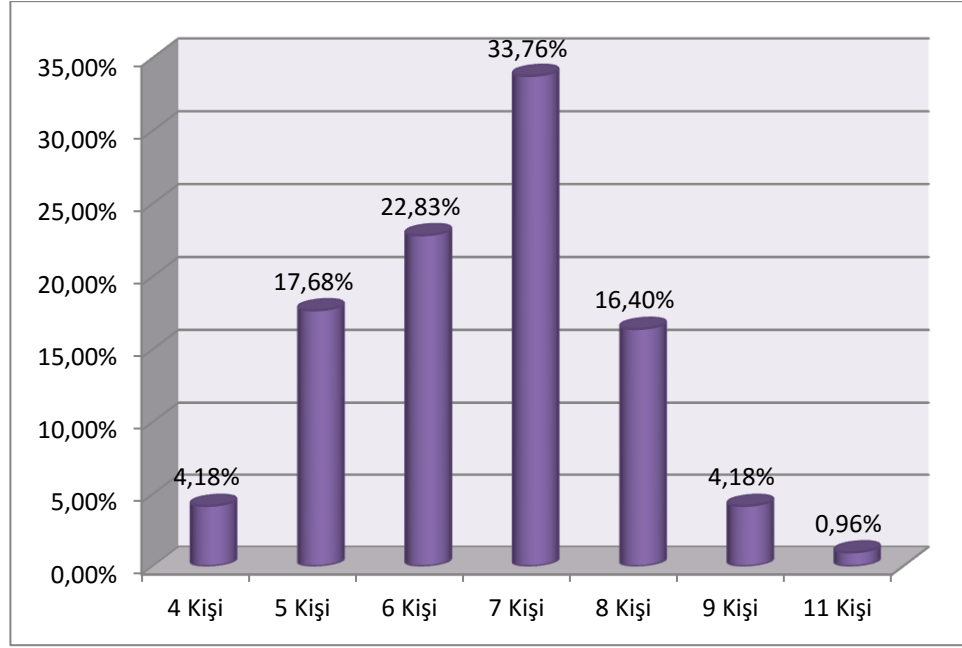
Grafik 2: Yaş Dağılımı

Grafik 3'te görüldüğü gibi yörede yaşayan hanelerin %33,76'sında 7 kişilik, %22,83'ünde 6 kişilik, %17.68'inde 5 kişilik, %16.4'ünden 8 kişilik, %4.18'inde 9 kişilik, %4.18'inde 4 kişilik ve %0.96'sında 11 kişilik aileler yaşamaktaydı.

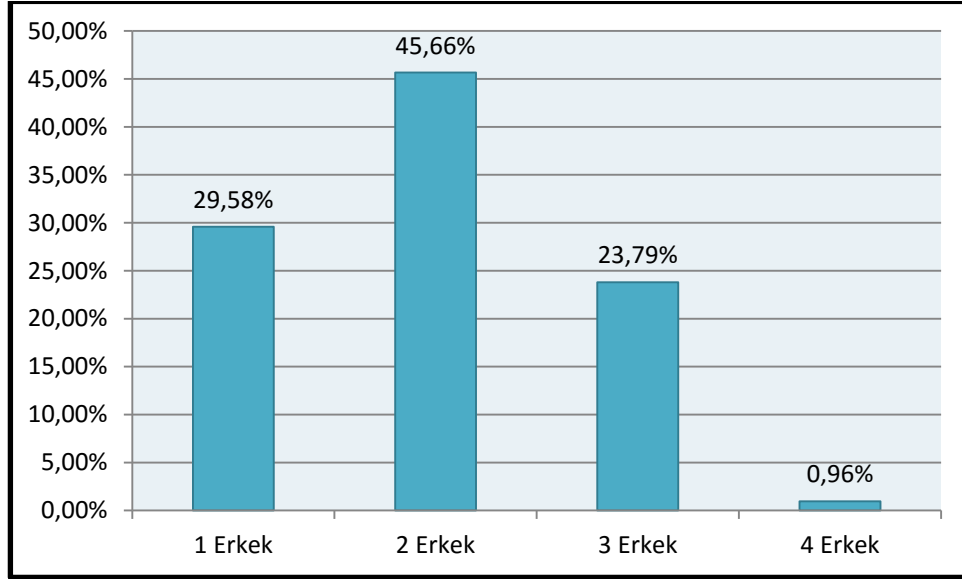
Pakistan'da kırsal alanlarda hala geniş ailenin hakim oluşu ve bunun araştırma alanlarında yaşayan haneleri için de geçerli olduğu söylenebilir. 4 kişinin yaşadığı hanelerin oranının da düşüktür. Yörede sanayinin gelişmediği ve tarımsal üretimin hakim olduğu dikkate alınırsa geniş ailenin olması doğaldır.

Grafik 3: Hane Büyüklüğü

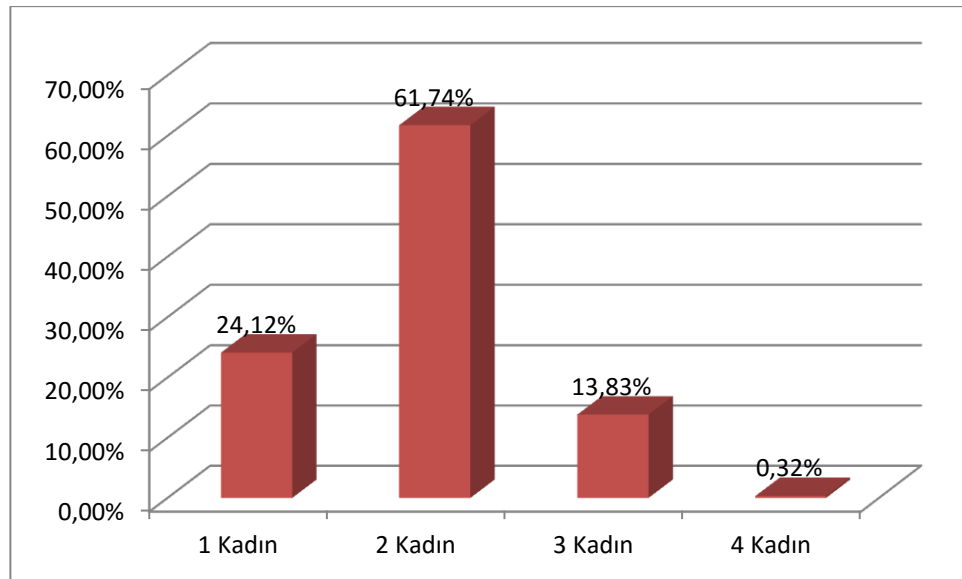
Grafik 4’de görüldüğü gibi hanelerin %45.66’sında 2 erkek, %29.58’inde 1 erkek, %23.79’unda 3 erkek ve %0.96’sında 4 erkek üye yaşamaktadır.

Grafik 4: Hanedeki Erkekler

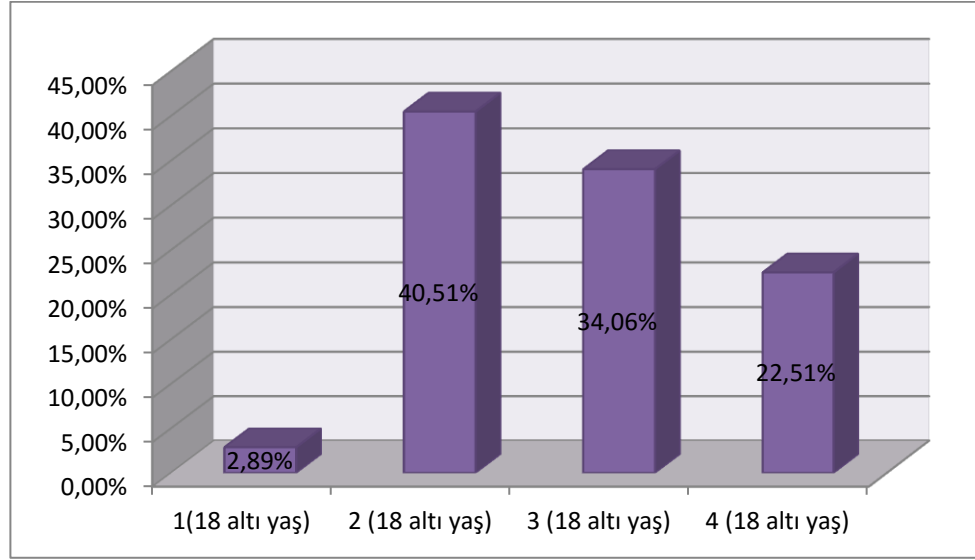
Grafik 5'te görüldüğü gibi hanelerin %61.74'ünde 2 kadın, %24.12'sinde 1 kadın, %13.83'ünde 3 kadın ve %0.32'sinde 4 kadın üye yaşamaktadır.

Grafik 5: Hanedeki Kadınlar

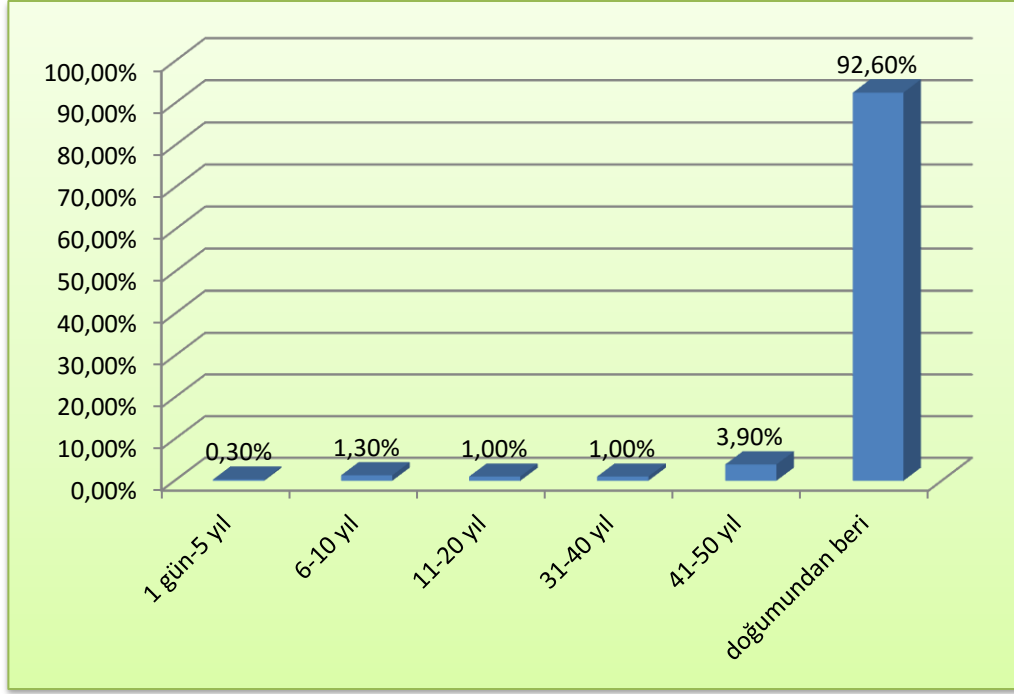
Grafikte 6'de görüldüğü gibi hanelerin %40.51'inde 2 kişi, %34.06'sında 3 kişi , %22.51'inde 4 kişi ve %2.89'unda 18 yaş altında 1 kişi, yaşamaktadır.

Grafik 6: Hanelerde 18 Altı Yaş Altında

Grafik 7'de görüldüğü gibi görüşülen kişilerin o yörede yaşama süreleri 1 gün ile ömür boyu arasında değişmektedir ve bölgede 50 yıldan uzun süredir yaşayan insanlar çoğunluktadır. Bunun nedeni, barajların yapılmasıyla birlikte bölgedeki temiz suyun azalması ve bunun sonucunda toprağın kuruması, balıkçılığın azalması ve yaşam imkanlarının zorlaşmasıdır. Böylece, yaşam koşullarının kötü olduğu bu bölgeye kimse yaşamak istememektedir. Bunun yerine binlerce insan bu bölgeden göç edip farklı köy ve şehirlere yerleşmektedir.

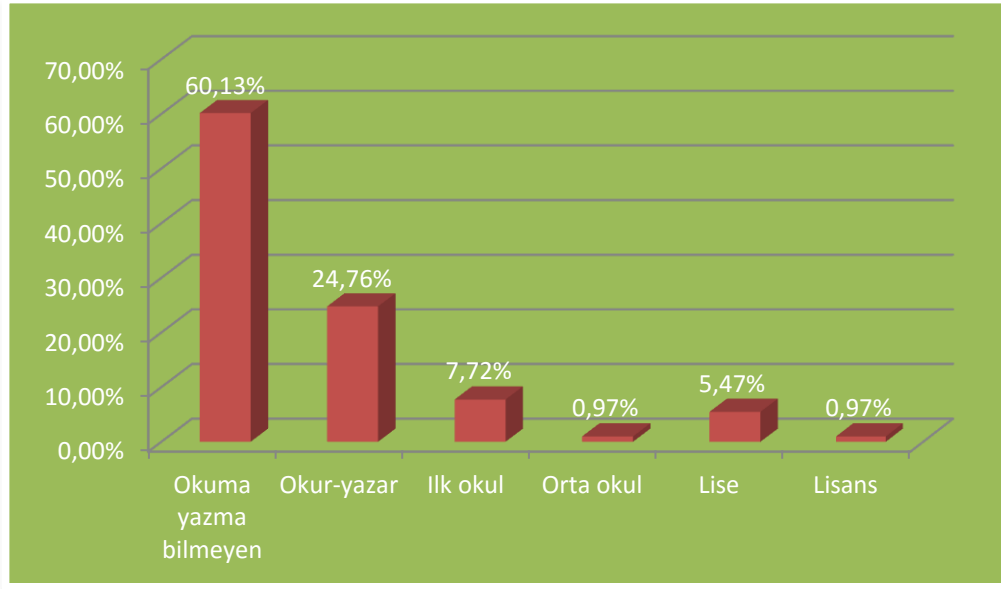
Grafik 7: Yörede Yaşama Süresi

5.1.2 Örneklem Grubunun Sosyo-Ekonomik Durumu

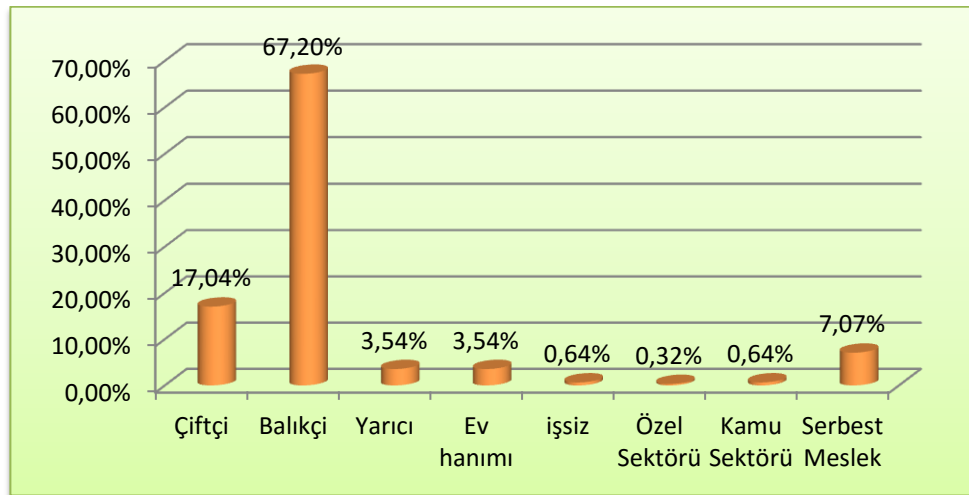
Pakistan’da üniversiteye kadar geçen eğitim süresi 12 yıldır. Grafik 8’de görüldüğü gibi görüşülen kişilerin %60.1’i okuma yazma bilmiyor; geri kalanlardan %24.7’i okur-yazar, %7.7’i ilkokul mezunu, %5.46’sı lise mezunu, %0.96’sı ortaokul mezunu, ve %0.96’sı da üniversite mezunudur. Bu verilerden de anlaşıldığı gibi yörede yaşayan kişilerin büyük çoğunun eğitim düzeyi düşüktür ve okuma-yazma bilmeyenlerin oranı oldukça yüksektir. Kadınların ise daha dezavantajlı bir durumda olduğu söylenebilir.

Grafik 8: Eğitim

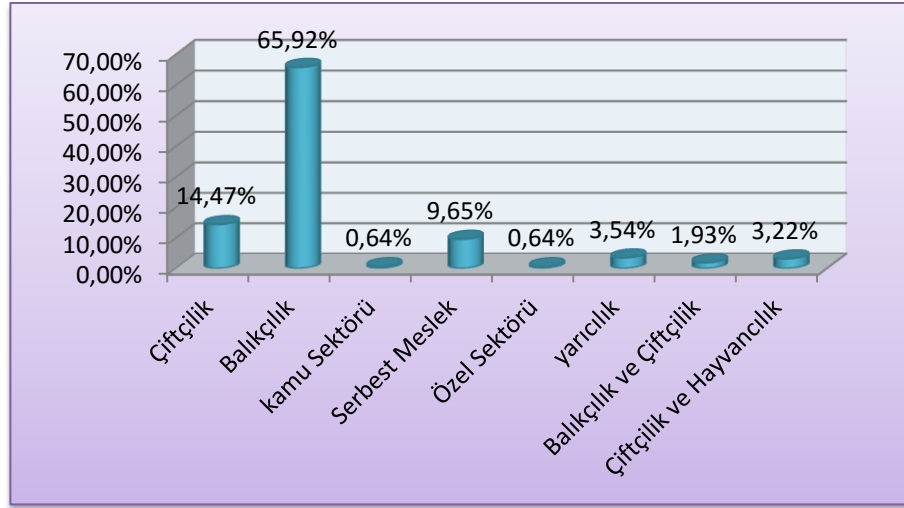
Grafik 9’da görüldüğü gibi görüşülen kişilerin mesleklerine bakıldığında %67.2’sinin balıkçı, %17.04’ünün çiftçi, %7.07’sini serbest meslek, %3.5’inin yarıcı, %3.5’inin ev hanımı, %0.6’sının işsiz, %0.3’ünün özel sektör çalışanı, ve %0.6’sının kamu sektörü çalışanı sahibi olduğu görülmektedir.

Grafik 9: Meslek

Grafik 10'da görüldüğü üzere hanelerden %65.9'u balıkçılıkla, %14.4'ü geçimini çiftçilikle, %9.6'sı serbest mesleklerde çalışarak, %3.5'i yarıcılıkla, %0.6'sı memurlukla, %0.6'sı özel sektörde çalışarak, %1.9'u hem balıkçılık hem çiftçilikle ve %3.2'si de hem çiftçilik hem de hayvancılıkla sağlamaktadır.

Grafik 10: Gelir Kaynağı

Barajlar yapılmadan önce birçok insan çiftçilik yaparak geçinmekteydiler. Su miktarındaki azalmayla birlikte pek çok insanın arazileri ya kurudu ya da deniz sularına gömüldü. Böylece en önemli geçim kaynağı balıkçılık haline geldi. Delta'nın kırsal nüfusunun en az dörtte üçü doğrudan veya dolaylı olarak, ana gelir kaynağı olarak balıkçılıkla uğraşmaktadır. Birçok aile için tek ve en önemli gelir kaynağı olan balıkçılık, son zamanlarda son derece güvenilir hale gelmiştir (IUCN, 2003; World Bank, 2005).

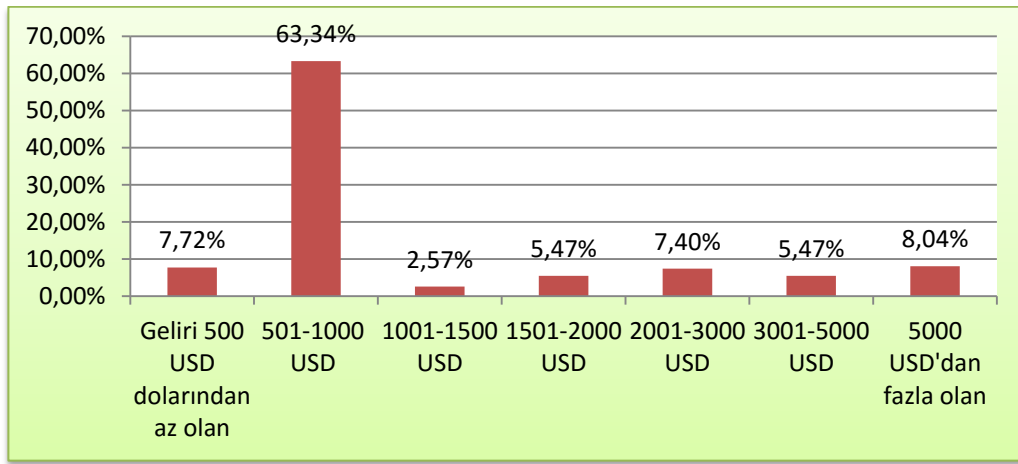
Bazı tahminlere göre, Pakistan'ın yaklaşık %70 karides ve balıkların yaşaması mangrovelere bağlıdır. Tatlı su akışının azaltılması Mangrovlere zarar verdiği için balık türlerinde azalmaya neden olmuştur. Birçok tatlı su ile bağlı balık türü ya da ölmüştür ya da nesli tükenmek üzeredir (Memon, 2005).

Yörede yaşayan kişilerin çoğunluğunun balıkçılık ve çiftçilik yaptıkları dikkate alınırsa, bu hanelerin geçimlerini sağlamak için bu doğal kaynaklara bağlı olduğu söylenebilir. Doğal kaynakların tahrip edilmesi bu hanelerin gelir kaybına yol açacağı açıktır. Ayrıca bu haneler tarımdan ve balıkçılıktan elde ettikleri ürünleri hanelerinde tüketmektedirler. Bu nedenle bu kaynakların kaybı bu haneleri yoksulluğa itecektir.

Pakistan için en son yoksulluk sınırı ayda kişi başına PKR 948.47'dir (Economic Survey of Pakistan, 2009-10). Benzer şekilde, Dünya Bankası'nın, Birleşmiş Milletlerin İstatistik Bölümünün ve Pennsylvania'nın 2005 yılı harcama paritesine göre, yoksulluk sınırı kişi başına günlük USD 1.25'dir. 1981 ve 2005 yılları arasında Pakistan'da 1.25 USD altında yaşayanların oranı yüzde 73'ten yüzde 23'e düşmüştür (WWF, 2012). Ancak Delta bölgesinde yaşayanların yaşam standartları yükselmek yerine düşmüştür ve ekonomik zorluklar içinde yaşamaktadırlar. Arşatıma kapsamında görüşülen kişilerin yaklaşık yüzde 80'i Birleşmiş Millerler İstatistik Bölümü tarafından belirlenen yoksulluk sınırının altında yaşamaktadırlar. Yine görüşülen kişilerin yüzde 50'sinden fazlası Pakistan'daki yoksulluk sınırının altındadır.

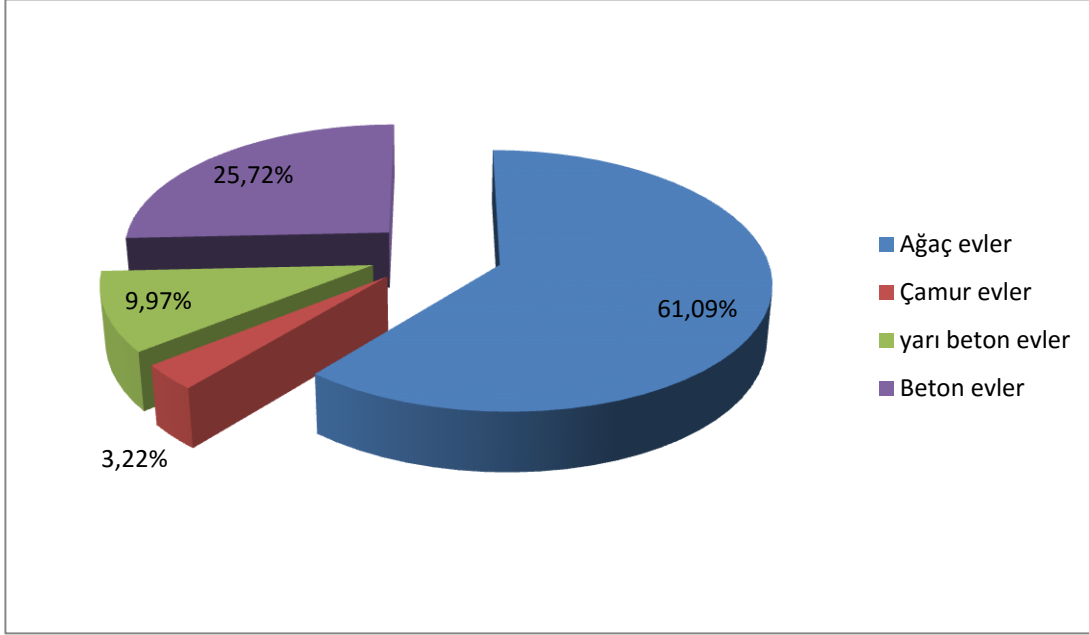
Grafik 11’de görüldüğü gibi hanelerin yüzde 63.34’ünün yıllık geliri 501-1000 USD civarındadır. Geliri 500 USD dolarından az olan hanelerin oranı yüzde 7.7 iken yıllık geliri 5000 USD fazla olan hanelerin oranı yüzde 8.0’dır.

Grafik 11: Yıllık Gelir

Grafik 12’de görüldüğü gibi görüşülen kişilerin %61.09’i ağaç evlerde, %25.7’si ise beton evlerde, %9.9’u yarı beton evlerde ve %3.2’si çamur evlerde yaşamaktadır.

Grafik 12: Ev Türleri

5.2. Üst Bölgedeski Barajların Thatta ve Sindh Eyaletlerindeki Toplamlar Üzerindeki Sosyal ve Çevresel Etkileri

Daha önceki bölümde belirtildiği gibi barajların gelir, aile yapısı, tarım, sosyal ilişkilere bir takım etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin bazıları kısa dönemde, bazıları ise uzun dönemde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca barajların etkileri o yörede yaşayan kişileri aynı oranda etkilememektedir. Çevresel adalet görüşünü savunanaların belirttiği gibi toplumda kadınlar, yoksullar, yaşlılar, küçük toprak sahipleri, engelliler gibi dezavantajlı konumda olanlar daha daha çok etkilenmektedir. Toplumda mevcut eşitsizlikler bedellerin kimler tarafından ödeneceğini de bir anlamda belirlemektedir.

Görüşmeler sırasında yörede yaşayanlara üst bölgedeki barajların olumlu yönleri sorulduğunda, hiçbir olumlu yönünün olmadığını belirtmişlerdir. Görüşülen kişilerin tümü, barajların deltanın ekosistemini ve hayatlarını kötü yönde etkilendiğini belirtmişlerdir.

5.2.1.1 Aile Hayatına Etkileri

Barajlardan etkilenen insanların çoğu kırsal kesimde yaşadığı için arazi ile yakın bir ilişkisi vardır. Bu gelişmeler hemen hemen tüm toplum kesimlerine olumsuz etkilenmesine rağmen en çok kadınları olumsuz etkilendiği söylenebilir.. Arazi ve su kullanımına yapılan müdahaleler, üretim ilişkilerin değiştirilmesine ve kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin artmasına neden olmuştur. Böylece sadece fiziksel alt yapı değil aynı zamanda erkeksi bir sosyal düzenine de katkıda bulunmuştur (Lahiri-Dutt, 2012).

Birçok araştırma, kadınların ve erkeklerin büyük ölçekli kaynak geliştirme projelerinden aynı şekilde etkilenmediğini ortaya koymuştur (Ahmad and Lahiri-Dutt, 2006). Büyük baraj etkileri ile ilgili Parasuram (1993) ve Ganguly-Thukral (1996) tarafından yapılan çalışmalar, açık bir şekilde daha savunmasız olan kadınlar ve çocukların büyük su projelerinden olumsuz etkilendiklerini göstermiştir. Mehta, büyük barajların, kadınların su kaynaklarına erişimi ve kontrolü değiştirdiğini öne sürmüştür (Lahiri-Dutt, 2009). Benzer şekilde, Pak Mun Barajı'nda yaşananlar nedeniyle gelir ve

geçim kaynakları ve aynı zamanda yenilebilen yerel bitkilerin kaybı ile sonuçlanmıştır. Kadınların bu bitkileri toplama ve işlemeleri orantısız olarak etkilemiştir (WCD, 2000b).

Doğal kaynakları kayıpları, bir kadının güç ve karar konumu üzerinde olumsuz etkiye neden olduğu için kadının ekonomik bağımlılığını artmasına neden olmaktadır (WRM, 2010). Örneğin, Adivasi köylerde (Hindistan), kadınların ev ve çiftlik ile ilgili konularda karar alma süreçlerine dahil etmekteydi. Bilinmeyen ve düzensiz ekonomik gelir ise bu alanlarda kadınların marjinalleşmesine yol açmıştır(Adams, 2000).

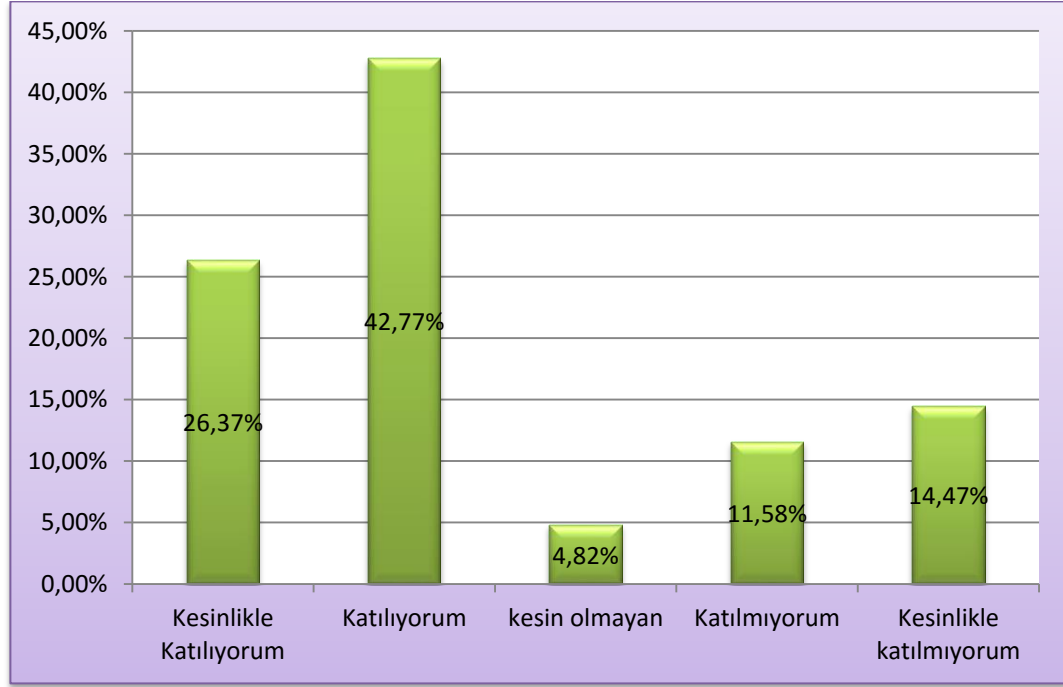
Bir barajın akıntı yönünü değiştirilen nehir taşkınları balık popülasyonlarını azaltabilir; balıkçılığa bağlı olan ekonomiye etkisi olduğu gibi pek çok sosyal etkileri vardır. Örneğin erkek balıkçıların başka yere göç etmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla göçün toplumda kadınlar için olumlu ya da olumsuz etkileri ortaya çıkabilir.. Her iki durumda da, bundan etkilenen topluluklarda sosyal ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinde değişikliklere yol açmıştır (Adams, 2000). Etkilenen topluluklar ile ilgili WCD raporuna göre, toplumsal cinsiyet ayrımı artmıştır ve kadınların sık sık toplumsal bedellerden orantısız pay almamalarına ve genellikle faydaların paylaşımında ayrımcılığa uğramaktadırlar (WCD, 2000b: 130). Brezilya'da hidroelektrik barajların inşaatı "eşitsiz cinsiyet ilişkilerini" daha da kötüleştirmiştir (WRM 2010).

Deltadaki temiz su akışındaki azalmadan dolayı geçim kaynaklarını kaybeden aileler

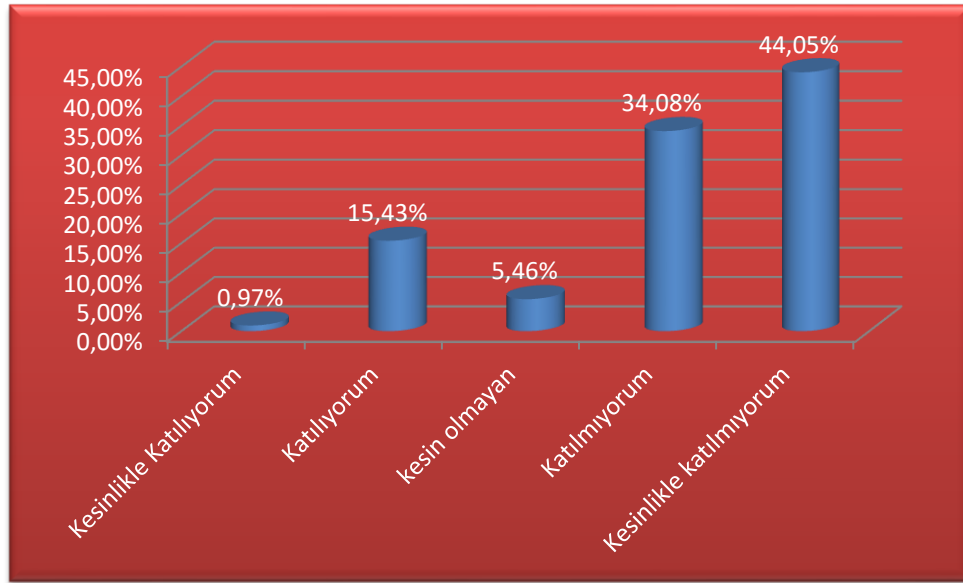
pek çok önemli sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Bu da birçok aile üzerinde derin sosyal, ekonomik ve psikolojik etkiler yaratmıştır. Üst bölgedeki barajların yapımından dolayı temiz suları azalan aileler artık sefalet ve çaresizlik içinde yaşamaktadır. Dolayısıyla stresli bir yaşam sürmekte ve kendilerini dışlanmış hissetmektedirler. Bu koşullarda aile düzeninden söz etmek çok anlamsızlaşmaktadır. Hiç kimse bu şekilde yaşayan bir ailede mutluluk ve huzur bekleyemez. Yine de yapılan görüşmelerde ailelerin çoğu geçim kaynaklarının kaybının, aile düzenini sekteye uğratmasına rağmen aile içi şiddete yol açmadığını belirtmişlerdir.

Grafik 13 ve 14’de görüldüğü gibi katılımcıların %70’i üst bölgedeki barajların aile düzenlerini sarstığını (stabilitesini azalttığını) ve ev içi ilişkilerinin kötüleştiğini belirtmiştir. Bunun aksini düşünenlerin oranı ise yaklaşık %27’dir. Ancak katılımcıların %78.2 üst bölgedeki barajlardan dolayı aile içi şiddet olaylarında bir artış olmadığını belirtmişlerdir.

Grafik 13: Aile Düzeninin Bozulması

Grafik 14: Aile İçi Şiddet Arttı

Odak grup tartişmalarında bir katılımcı, temiz suyun azalmasından dolayı aile hayatlarının bozulduğunu, aile içi şiddetin arttığını söyledi. Fakat grup çalışmalarına katılan diğerk işiler, aile huzurlarının sekteye uğradığını fakat aile içi şiddet olmadığını dile getirmişlerdir.

5.2.1.2 Psikolojik Etkileri

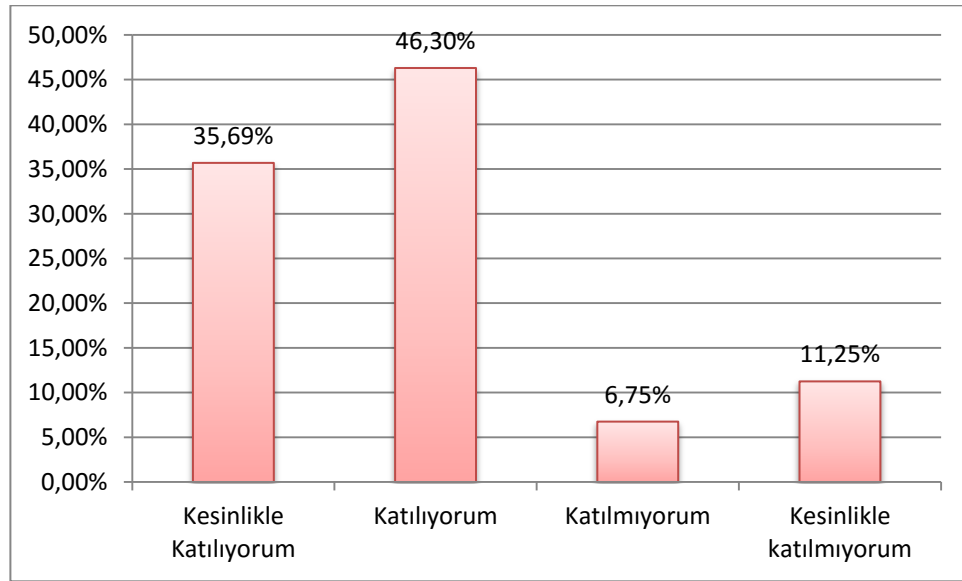
Barajların sonuçlarından biri olan yerinden edilme,etkilenen toplulukların yoksullaşmasına, sosyal bozulmaya, travma ve sağlık etkilerine neden olmaktadır. Bu sorunlar kadınlar üzerinde daha ciddi etkiler bırakmaktadır (WCD, 2000b: 115). Barajdan etkilenen insanlarda genellikle duygusal ve fiziksel sorunlar görölmektedir. Bu insanların yerinden edildikten sonra alkolizm, depresyon, aile içi şiddet, hastalık ve hatta intihar olayları genellikle artışı gözlenmiştir (IRN 2006: 10).

Bölgedeki hassas ekolojik dengenin bozulması, ailelerin gelirlerinin azalmasına neden olmuş, bu da sağlıklarını kaybetmelerine yol açmıştır. Bu tür olumsuz olaylar, aileleri umutsuzluğa sürüklemiş ve devlet yardımlarının azalması umutsuzluk hissini daha da arttırmıştır. Barajların yapımını durdurmak için gösterilen çabalara rağmen deltada yaşayan insanların feryadını kimse duymamıştır. Bilakis halen pek çok barajın inşaası devam etmekte ve yenileri planlanmaktadır. Dolayısıyla dertlerini dinletemeyen insanlar kendilerini dışlanmış hissetmekte; çaresizliğe çözüm olarak da uyuşturucu tüketimine yönelmektedirler. İnsanlar, bu ürünleri tehlikelerini bilmelerine rağmen

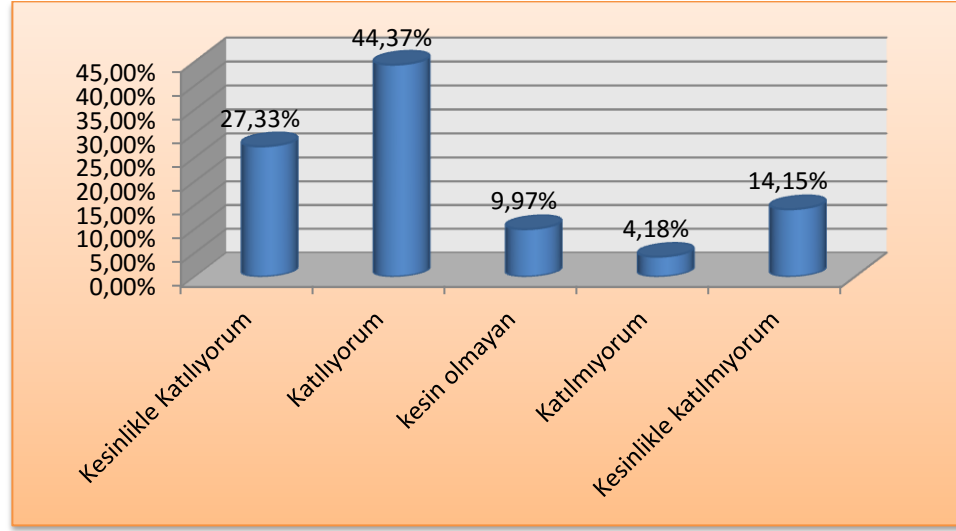
biraz olsun rahatlamak için tükettiklerini ifade ediyorlar. Pek çok insan bu ilaçları çaresizlikten alıyoruz diye dert yanmaktadır.

15, 16, ve 17. Grafikte de görüldüğü gibi katılımcıların %71-82'si psikolojik açıdan üst bölgedeki barajlardan olumsuz etkilendiklerini ifade etmişlerdir Barajların stresi artırdığını, gelecekle ilgili umutlarını yok ettiğini ve kendilerini marjinalleşmiş hissettiklerini dile getirmişlerdir. Delta bölgesinde yaşayan insanlarsa çok daha umutsuz ve endişelidirler; çünkü kalkınma adına kendi haklarının gasp edildiğini düşünmektedirler.

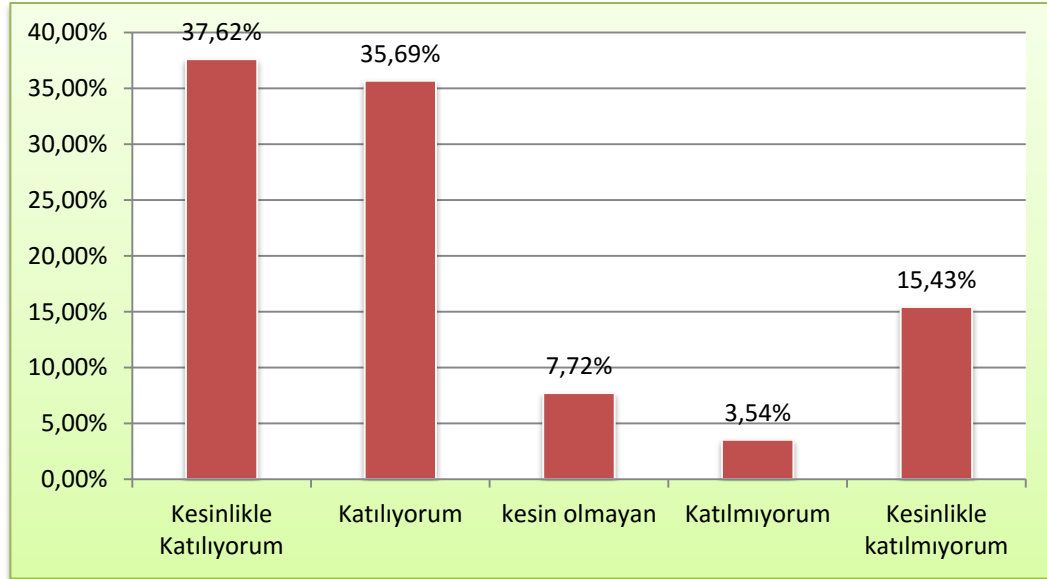
Grafik 15: Stress Arttı

Grafik 16: Kendini Ya Da Çocuklar İçin Gelecekle İlgili Umutlar Kaybı

Grafik 17: Marjinal Hissetmek

Yöredeki kişiler, odak grup görüşmelerinde yaşadıkları sorunları anlatmışlardır. Katılımcıların çoğu, geçim kaynaklarını kaybettikleri için stres ve gerginliğin arttığını ifade etmişlerdir.

Odak grup katılımcılarından yaşlı bir kadın “Pislikten kokmaya başladık. Çünkü banyo yapacak suyumuz yok. Kirlı suları içip hasta oluyoruz. İnsan açlığa katlanabilir fakat susuzluğa dayanamaz! Hayatta kalabilmek için suya ihtiyacımız var” diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Odak grup katılımcılarından biri görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Barajlar hayatınızı mahvetti. Protestolar, yürüyüşler ve açlık grevleri yaptık ama bunların hepsi boşunaydı.” Sind, Pencap şehrine göre küçük bir bölgedir. Bu yüzden devlet insanların sesini yeterince duymamıştır. Onlar, Federasyon’un ve Pencap’ın gözünde gelişmeye karşı engel olan insanlar olarak görülmüştür. Ancak aslında olan şey ise kalkınma adına bölge halkının kaynaklarının sömürölmesi ve daha büyük bir bölge olan Pencap tarafından kullanılmasıydı. Bu yüzden dertlerini dinleyen kimse yoktu. Politikacılar, bölgeye seçim zamanlarında gelerek insanların gözlerini biraz boyadıktan sonra bir dahaki seçimlere kadar kış uykusuna yatıyorlardı diyerek düşüncelerini belirtmişlerdir.

Görüşülen yaşlı bir erkek “ekilebilir topraklarımız Pencap’tan daha iyi olmasına rağmen, su olmadığı için kurudu ve elimizden hiçbir şey gelmiyor. Nehrin üst tarafında yaşayanlar, barajları doldurduktan sonra suyun bize gelmesine izin veriyorlar. Eğer dolduramazlarsa, bize hiç su gelmiyor” diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Genç bir erkek “barajlar hayatınızı mahvetti. Protestolar, yürüyüşler ve açlık grevleri yaptık ama bunların hepsi boşunaydı. Sindh, Punjab eyaletine göre küçük bir bölgedir, bu yüzden insanların sesi güç koridorlarında yeterince duyulmadı. Federasyon ve Punjab’ın gözünde biz gelişmeye ayak direyen insanlardık. Ancak, gerçek şu ki, gelişme adına kaynaklarımız sömürüldü ve büyük bir bölge olan Punjab tarafından kullanıldı. Dertlerimiz dinleyen hiç kimse yoktu. Politikacılar, seçim zamanlarında buralara gelerek insanların gözlerini boyadıktan sonra bir dahaki seçimlere kadar kış uykusuna yatıyorlardı” diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Onların hayal kırıklığı ve marjinalleşme duygusu bir kadın sosyal aktivist sözlerinden de anlaşılmaktadır:“Temiz suya muhtacız. Bu yüzden barajlar kapatılmalı. Barajlara karşı mücadele ediyoruz. Eğer İndus nehri için canımızı feda etmemiz gerekiyorsa, onu da yaparız. Biz zaten ölüyüz! Mücadelemiz sayesinde en azından çocuklarımız rahat yaşayabilecek” diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Ekonomik sorunlardan dolayı İndus Deltasındaki psikolojik rahatsızlıklar adeta had safhaya ulaşmıştır. Bunun sonucunda, özellikle gençler ve kadınlar arasında intihar oranında ciddi bir artış vardır (Memon, 2005).

5.2.1.3 Sosyal ve Kültürel Yaşama Etkileri

Barajlar nedeniye arazilerin su altında kalması ve nehrin ekosistemlerinin değiştirilmesi -ister yukarı ister aşağı akış olsun- nehir tabanlı üretim faaliyetlerini etkiler. Arazi ve doğal kaynaklara bağımlı toplulukların yerine gettirdiği tarımsal üretim, balıkçılık, hayvancılık otlatma, yakacak odun toplama ve orman ürünlerinin toplanması dahil olmak üzere geleneksel geçim yöntemlerine erişim kaybı ortaya çıkmaktadır. Bu sadece yerel ekonomileri bozmakla kalmaz , aynı zamanda insanların geçimlerini oluşturan çevre ve doğal kaynaklara erişimini engellemektedir. Bu tür geçim kaynağından yoksun bırakma, bu insanları üretim araçlarından mahrum bırakır ve mevcut sosyo-kültürel çevreden dışlanmasına neden olur (WCD, 2000b: 103).

Dünya genelinde baraj yapımından dolayı milyonlarca insan yerinden edilmiştir. Topraklarına güçlü manevi bağları olan bu toplulukların yerinden edilmeye toplumsal bağları ve kültürel uygulamaların birçoğunu yok olduğu için yeniden yerleşim travması yerli topluluklar için daha şiddetli yaşanır (McCullay, 2001: 70).

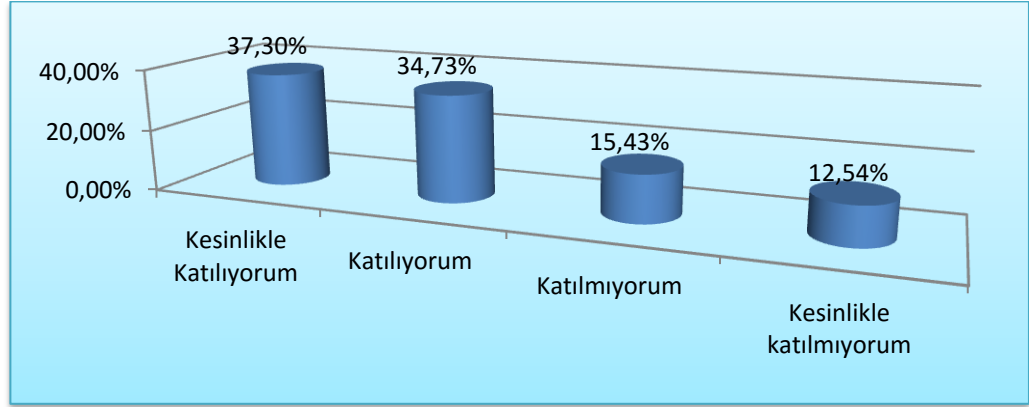
Geçim şekillerindeki değişiklikler, evde kadınlar ile erkekler ve toplumdaki diğer sosyal gruplaşmalar arasındaki ilişkileri yöneten sosyal ve kültürel normlar üzerinde çok etkileri olabilir. Ekonomik seçeneklerin kısıtlanması veya yaşam standartlarında bir düşüş bir toplumun kültürel ve sosyal uyumuna olumsuz etkileri olabilir (Adams, 2000).

Sind'deki Fisher topluluğu (Mohanas) çoğunlukla nehirler, göller ve kıyı alanları çevresinde yaşamını sürdürmektedir. Su sıkıntısı nedeniyle, bu toplulukların yaşamları son derece bozulmuştur, bu durum onları yerinden uzaklaşmasına ve alternatif geçim yolları bulmaya zorlamıştır. Bu durum sadece bu topluluğun yeni yaşama ve yere uyum sağlaması konusunda zorluk çekmelerine değil aynı zamanda Sindh kültürel çeşitliliğinin de büyük bir kayba uğramasına neden olmuştur (Magsi and Atif, 2012). Tipik Pakistan toplumunda sosyal varlıkların ve ilişkilerin çerçevelemesi uzun yıllar alırken kadınlar genellikle sosyal dışlanma sorunu ile karşıkarşıyadırlar. Yerinden edilme ile kadınlar sosyal ilişkilerini kaybedebilirler ve yaşamları boyunca onları geri kazanmaları neredeyse imkansızdır (Birwani, 2005).

Üst bölgedeki barajlar nedeniyle tatlı su akışında yaşanan azalma, delta insanları arasındaki sosyal bağların da bozulmasına neden olmuştur. Saha çalışmaları esnasında görüşülen birçok kişi "seyahat giderlerini karşılayacak paramız olmadığı için başka şehirlere göç eden arkadaş ve akrabalarımızla görüşemiyoruz" demiştir.

Grafik 18'de de görüldüğü gibi katılımcıların %72'si üst bölgedeki barajlardan dolayı sosyal ilişkilerinin bozulduğunu ifade etmişlerdir.

Grafik 18: Sosyal Bağlarımız Zayıfladı

Üst bölgedeki barajların sosyal yaşama etkileri sorulduğunda, odak grup görüşmelerine katılan herkes, barajların sosyal hayatlarını zedelediğini söylemişlerdir. Akraba ve arkadaşlarının çoğunun göç ettiğini, ancak yeterli paraları olmadığı için ziyarete gidemediklerini ifade etmişlerdir. Aynı soruyu yaşlı bir kadına sorduğumda, sosyal bağların zarar gördüğünü, binlerce insanın göç ettiğini, artık sevgi ve saygının kalmadığını ve insanların ufacık meseleler yüzünden kavga ettiklerini söyledi.

Barajların sosyal yaşama etkileri sorulduğunda, odak grup görüşmelerindeki” bütün katılımcılar, barajlar sosyal hayatımızı zedeledi, sosyal ilişkilerimiz zarar gördü. Akraba ve arkadaşlarımızın çoğu göç etti ve biz onlarla görüşemiyoruz çünkü onlara gidecek kadar paramız yok” dediler. Odak grup görüşmesine katılan kadınlardan biri, “sosyal bağlarımız zarar gördü, binlerce insanın göç etti ve kalanların ise birbirleriyle kavga etmeye başladılar. Sevgi ve saygı kalmadı. İnsanlar artık ufacık meseleler yüzünden kavga etmeye başladılar” diyerek görüşlerini belirtmiştir.

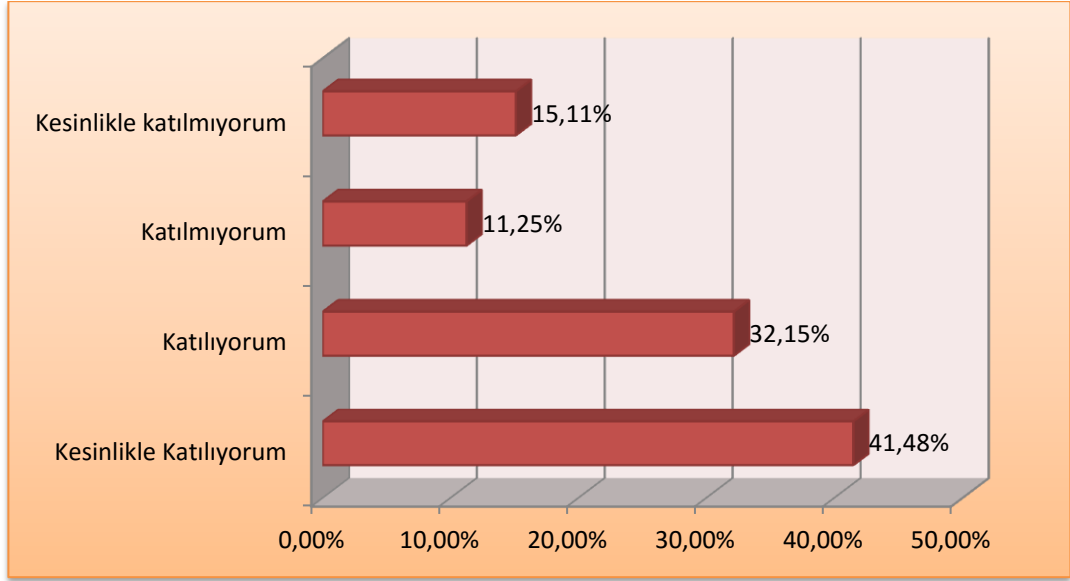
İndus medeniyeti, Mısır ve Babil'den sonra, dünyanın üçüncü en eski medeniyetidir. Bu antik medeniyetin yeryüzünden kaybolmasının nedeni İndus'un akışının değişmesiydi. Günümüzde yine bir medeniyet aynı sebeple, ama bu sefer barajların etkisiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Memon, 2002).

Su, Sind halkının yaşamlarında ve inançlarında büyük bir öneme sahiptir. Din, edebiyat, toplum ve kültür, su ile yakından ilişkilidir. Bundan dolayı Sindliler genellikle suya tapanlar olarak tanınırlar. Pek çok festival, dini tören ve sosyal olay su odaklıdır. Bu gerçek, Sindlilerin su ile çok özel bir ilişkilerinin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla onları sudan yoksun bırakmak, onları aynı zamanda inançları ve kültürel değerlerinden de yoksun bırakmak demektir (Memon, 2005).

Balıkçılık, hayvancılık ve tarım gibi geleneksel geçim kaynaklarıyla uğraşan insanlar, gelirleri azaldıktan sonra meslek değiştirmek zorunda kalmışlardır. Balıkçıların yaşamı oldukça zorlaşmış, geçim kaynakları olan sulardan uzaklaşmak zorunda kalmışlar ve yaşamlarını sürdürebilmek için başka geçim yolları aramaya başlamışlardır. Dolayısıyla yaşam biçiminin değişmesi, beraberinde kültürel değerlerin kaybına neden olmuştur. Düğün adetleri ve geleneksel Sind misafirperverliği, fakirlikten dolayı kaybolmaya yüz tutmuştur (Memon, 2005). Büyük barajların kültürel miras üzerinde çok ciddi olumsuz etkileri olduğunu WCD (2005b) de belirtmektedir.

Grafik 19’da görüldüğü gibi görüşülen insanların %73.63’sı üst bölgedeki barajların kültürel yaşamı yoksullaştırdığı görüşüne katılmaktadır.

Grafik 19: Kültürel Yaşam Olumsuz Etkilendi

Odak grup katılımcılarının hepsi üst bölgedeki barajların kültürel yaşamı olumsuz etkilediğini kabul etmektedir. Yaşlı bir erkek düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir: “üst bölgedeki barajların inşası öncesinde insanlar müreffeh ve mutlu bir hayat yaşıyorlardı. Bölgede bu yaşamı kutlamak adına “Mella” ve “Malakhra” adlı iki yerel festival kutlanıyordu. Fakat barajdan kaynaklanan yıkım ve geçim kaybından ötürü artık insanlar bu festivallerin masraflarını karşılayamaz hale gelmişlerdir.”

5.2.1.5 Ekonomik Etkileri

Barajların bazı ekonomik etkileri de bulunmaktadır ve bunun etkileri birçok yerde görülmektedir. Örneğin, Nijerya'da Kainji Barajı doğrudan, 44000 kişiyi yerinden edilmesine neden olmuştur ve bazıları geçim kaynaklarını kaybetmiştir. Yine Nijerya'daki araj, Bakolori Barajı, Skoto nehir havzasında yetiştirilen pirinç alanını 7000 hektar ve kuru mevsim bitkilerini 5000 hektar azaltılmıştır (McCullay, 2001: 68-69).

Kariba ve Cahora Bassa barajlarının inşaatı Zambeze nehrinin su akışını değiştirmiştir. Bu gelişmeler burada yaşayan kişileri ve Zambezi havzasındaki yaban hayatı üzerinde büyük bedellere neden olmuştur. Mañez ve Scodanibbio (2005) 'a göre yaklaşık 800.000 kişi barajdan etkilenmiş, ancak onların geçimlerini temeli oluşturan nehir ile ilgili endişeleri herhangi bir kararda dikkate alınmamıştır. Başka bir örnekte, Volta Nehri Projesi aşağıda yaşayan toplulukları olumsuz etkilemiştir. Onlar barajların öncesinde geçim kaynakları ve desenlerde büyük aksamalar ve derin çevresel ve sosyo-ekonomik etkileri yaşamıştır (Moxon, 1984: 162).

Kolombiya'da Üst Sinu Nehri üzerinde inşa edilen Urra barajı 12000 kişinin yerinden edilmesine neden olmuş, aynı zamanda aşağı Sinu nehrinde barajın inşa edilmesinin sonucunda balık popülasyonunda büyük ölçüde yaşanan azalma nedeniyle 60000'dan fazla balıkcıyı ciddi bir biçimde etkilemiştir (WCD, 2000a). Aynı şekilde, Kamboçya'da Sesan Nehri üzerinde balık Hasadı%30-60 oranında azalmıştır bunun nedeni ise

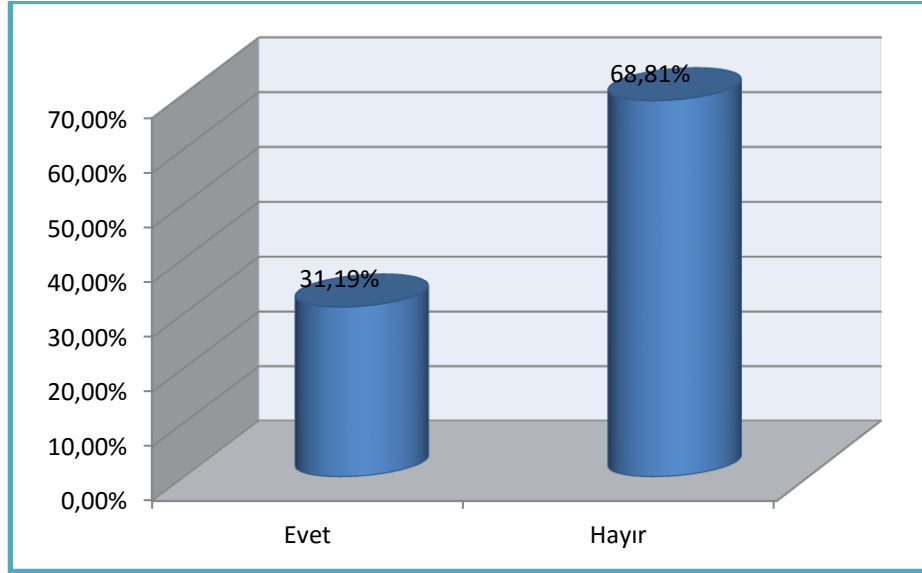
Vietnam'da yukarı kesiminde Yalı Falls Barajının inşa edilmesidir (Baird ve Mean, 2005). Tayland'da Pak Mun Barajı nedeniyle balık habitatların bozulması ve balık göçlerinin engellenmesi, balık popülasyonlarında önemli düşüşlere neden olmuş ve yöre halkı tarafından kitlesel protestolara yol açmıştır (Beck ve diğ., 2012).

Asya'da, İndus Nehri üzerinde inşa edilen Pakistan'ın Mangla ve Tarbela Barajları, aşağı bölgedeki habitatları, özellikle de delta ve burada yaşayan toplulukları olumsuz olarak etkilemiştir (Scudder, 2005: 222). Su kıtlığı ve ortaya çıkan ekonomik kriz nedeniyle insanlar çok zor geçinebilmektedir. İşsizlik, yoksulluk, suç oranı ve diğer sosyal sorunlarda belirgin yükseliş kaydedilmiştir (Memon, 2002: 10-12).

Taze su akışının azalması ve deniz sularının deltaya sızması, deltayı da delta insanlarını da kötü etkilemiştir. Yüzlerce köy haritadan silinmiş, binlerce insan farklı şehirlere göçmek zorunda kalmıştır. Bu göçmenler evlerini, arazilerini ve diğer mülklerini kaybetmişlerdir. Göçmeleri nedeniyle oluşan ancak bu çalışma kapsamına alamadığımız birçok bedelin yöre haklı tarafından ödendiği gerçeği de dikkate alınmalıdır .

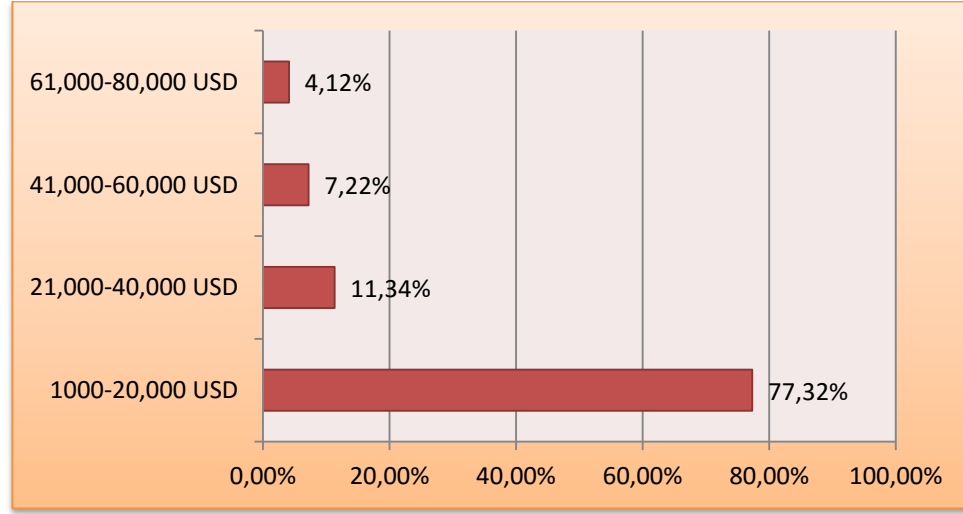
Grafik 20'de görüldüğü gibi, görüşülen kişilerin %31.2'si üst bölgedeki barajlardan dolayı mal kaybı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan hiçbiri herhangi bir tazminat almamıştır.

Grafik 20: Barajlardan Nedeniyle Gelir Kaybı (USA Dolar)

Grafik 21’de görüldüğü gibi görüşülenlerin %77.32’i 1000-20.000 dolar, %11.34’ü 21.000-40.000 dolar, %7.21’i 41.000-60.000 dolar ve %4.12’si de 61.000-80.000 dolarlık maddi kayıp yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu hesaplamada 1 hektarlık arazi değeri 2500 dolar olarak kabul edilmiştir.

Grafik 21: Kaybetti Malın Değeri

Geçmişte balıkçılık bu bölgedeki en önemli geçim kaynağını oluşturuyordu. Ayrıca tarım da yapılıyordu. Ancak su miktarındaki azalma ve tuzluluk oranındaki artış, aileleri başka geçim kaynakları bulmaya zorlamıştır. Eskiden çok sayıda geçim kaynağı olan aileler şimdi sadece kıyı kesimlerde balıkçılık yapmaktadır. Dolayısıyla balıkçılık insanların tek geçim kaynağı haline gelmiştir. Ancak su ve balık miktarındaki azalmadan ötürü bu gelir kaynağı da tehlikeye girmiş durumdadır. Fakir aileler zaten kendi botları, ağıları ve balıkçılık malzemeleri olmadığı için zenginlerin teknelerinde işçi olarak çalışmaktadırlar.

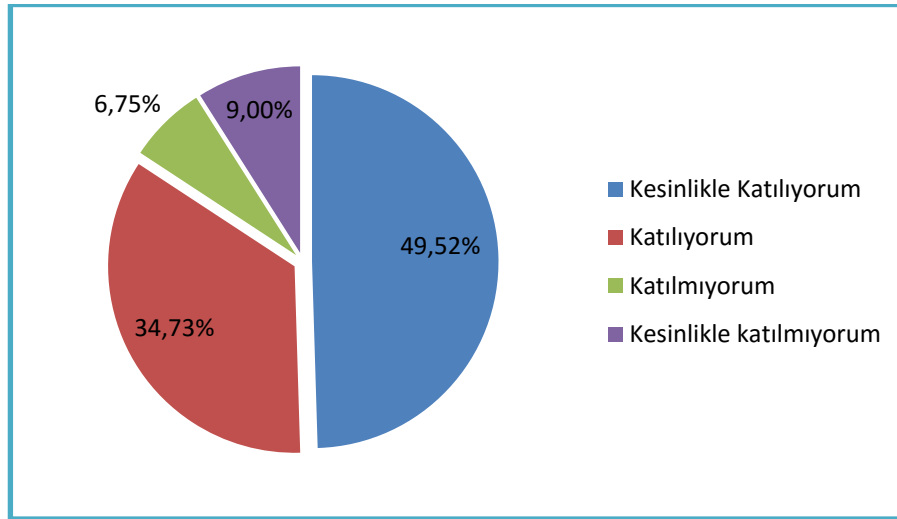
İndus'taki suyun debisindeki azalma nedeniyle, Sindlilerin çoğu ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak deltanın kıyı kesimlerde yaşayan insanların durumu çok daha kötüdür. İndus Deltasının bozulması hem ekosistemi etkilemiş hem de milyonlarca balıkçının, çiftçinin ve hayvancının yaşamını alt üst etmiştir (Zaigman,

2006).

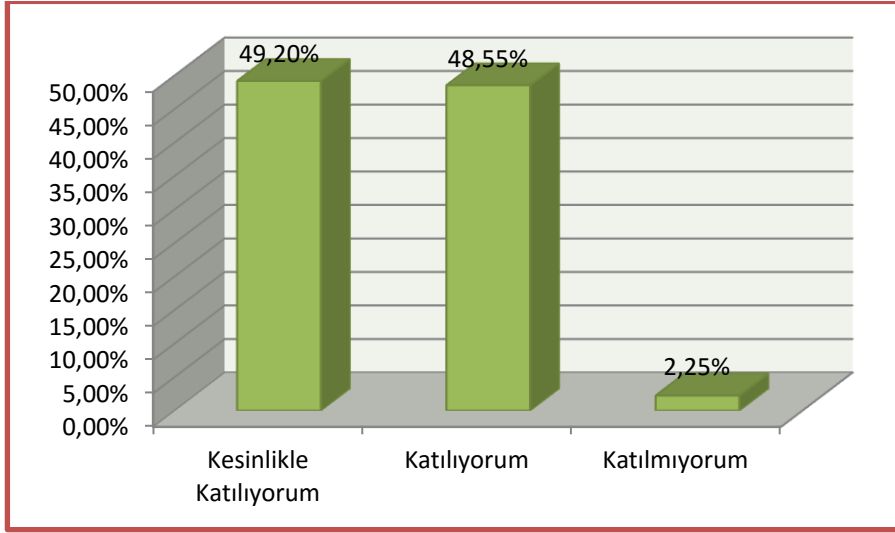
Keti Bandar köyü sakinlerinden 70 yaşındaki Muhammed Saleh ‘ben hayata gözümü zengin, bereketli tarım topraklarında açtım. Arazilerimiz vardı. 16 hektar ekiyorduk. Büyükbaş hayvanlarımızı bu arazilerde otlatıyorduk. Fakat son yıllarda zenginlik hayal oldu’ demiştir (Dawn, 2002). Baloch adındaki başka bir köylü de 100 hektar ekilebilir arazisini, 50 sığırını ve 80 keçisini kaybetmişti. O da yakın akrabaları dahil bütün ailenin 1400 hektar arazilerini kaybettiklerini belirtmişti (Zofeem Ebrahim, 2009).

Grafik 22 ve 23’de görüldüğü gibi katılımcıların %84’ü yaşam standartlarının, %98’i ise gelir seviyelerinin düştüğünü ifade etmiştir.

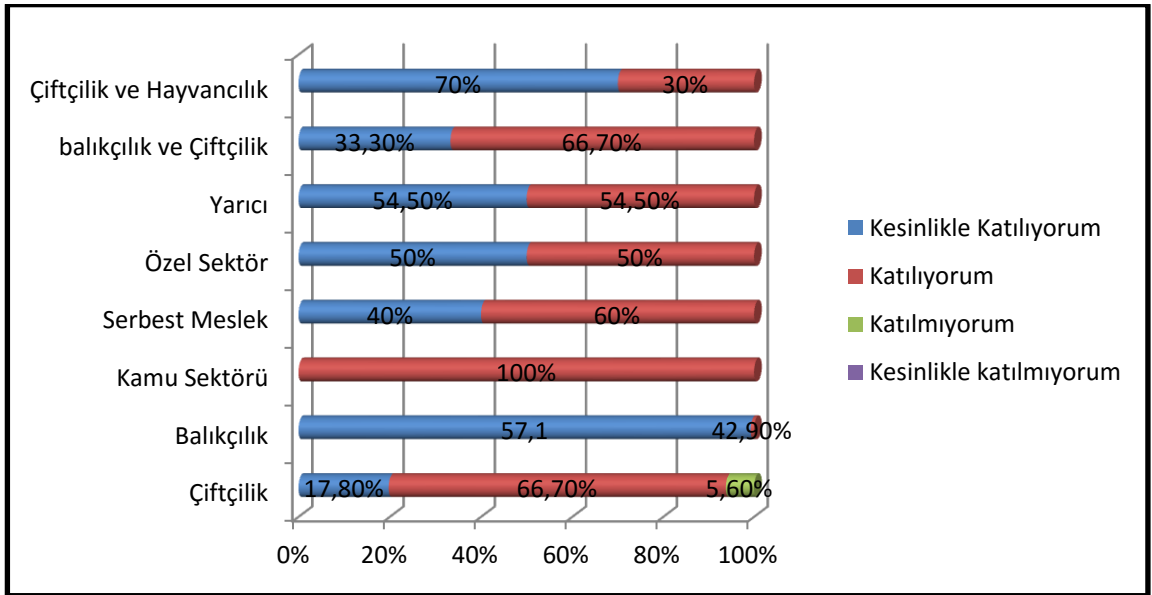
Grafik 22: Yaşam Standardı Düştü

Grafik 23: Gelir Azaldı

Grafik 24: Mesleğe Göre Gelirde Azalma

İndus'taki su debisinin azalmasıyla birlikte Sind bölgesinin kırsal kesimlerinde

yaşayan insanların çoğu ekonomik sıkıntı içine girmişlerdir. Su olmadığı için topraklarını ekemiyorlar ve topraktan birşey elde edemedikleri için tarımla uğraşmayı bırakmak zorunda kalıyorlardı. Su kıtlığından dolayı 1972 ve 1990 yılları arasında toplam ekilebilir tarım alanları %9.03 oranında azalmıştır (Pakistan Hükümeti, 2008).

Odak grup görüşmelerinin birinde, çiftçiler Pencap'taki barajların kendi topraklarını ve hayatlarını mahvettiğini; eğer bir barajın inşa edilmesi gerekiyorsa, bu barajın Sind eyaletinde inşa edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Denize boşalan İndus nehri, deniz sularını körfez ve koylarda tutarak yeraltı kaynaklarına girişini engellemektedir. Ancak nehrin akışının azalmasıyla birlikte deniz suları verimli topraklarını basmaya ve toprakları çoraklaştırmaya başlamıştır (Memon, 2004). Eskiden oldukça verimli toprakların olduğu Thatta ve Badin bölgelerinde bu sorundan ötürü artık hiçbir şey yetişmemektedir. Dolayısıyla çoraklaşma iş kaybına ve ekonomik yıkıma yol açmaktadır (Memon, 2005). Yaklaşık 1 milyon hektar delta toprağı yetersiz su akışından dolayı kullanılmaz hale gelmiştir. Sind hükümeti tarafından yapılan bir çalışmada Thatta ve Badin bölgelerinde 195.000 hektarlık toprağın deniz suyundan dolayı çoraklaştığı ve geçimini bu topraklardan sağlayan çeyrek milyon insanın bölgeyi terk etmek zorunda kaldığı tespit edilmiştir. Deniz suları, toprakların en az üçte birini yok etmiştir (SAP, 2001). Son tahminlere göre deniz suyundan dolayı yaşanan toprak kaybı 567,000 hektara ulaşmıştır (Memon, 2004) Tuzlu su, İndus deltasındaki ekolojik sistem ve insanların geçim kaynakları üzerinde yıkıcı bir etkiye sahiptir. Bölgedeki topraklar tarım için elverişsizleşmeye başlamıştır

ve içilebilir su kaynakları ya çok azaldı ya da tamamen yok olmaktadır . İndus nehrinin Arap denizine aktığı yer olan Thatta'da toprağın neredeyse üçte biri tuzlu sudan etkilenmiştir. Thatta'nın 0.5 milyon hektarlık verimli toprağının, yani Sindh'deki ekilebilir arazilerin %12'sinin (GOP, 2001) deniz suyundan etkilendiği tahmin edilmektedir (IUCN, 2003). Milyonlarca hektarlık alan tuzlu su yüzünden yok olup gitmiştir (Eckholm, 2003).

Deniz suyunun yükselişiyle, bölgenin yeraltı suları da yok olmaya başladı. Yeraltı sularındaki tuz miktarının artışı, arazileri sulamayı zorlaştırdı ve toprakta oluşan tuz rezervi tarım arazilerini olumsuz yönde etkiledi. Bir zamanlar hayvanların otladığı topraklar, hiçbir şeyin ekilemediği çorak topraklara döndü (Memon, 2005).

İndus Deltasına temiz su akışının azalması nedeniyle, tarımsal topluluklar ilk başta balıkçılığa kaymak zorunda kaldılar. Dünya Bankası ile Sind Hükümeti tarafından ortaklaşa yapılan sosyoekonomik bir çalışma (WB2005), İndus'un akışında yaşanan azalmanın insanları tarım ve hayvancılıktan balıkçılığa kaymaya zorladığını ortaya koymuştur. Delta'nın kırsal nüfusunun en az dörtte üçü doğrudan veya dolaylı olarak, ana gelir kaynağı olarak balıkçılıkla uğraşmaktadır. Birçok aile için tek ve en önemli gelir kaynağı olan balıkçılık, son zamanlarda son derece güvenilmez hale gelmiştir (World Bank, 2005; IUCN, 2003).

Tatlı su akışının azalması ve buna bağlı olarak tuzlu suyun deltaya sızması, meraların tükenmesine neden olmuş; mera ve sulama alanlarının yetersizliği de hayvancılık

üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır (IUCN, 2003). Yerel topluluklar hayvanlarını kaybetmeye başlamıştır. Bunun nedeni beslenme alanlarının azalmasıyla hayvanlar arasında salgın hastalıkların başgöstermesidir. Hayvanların çoğu ölürken köylüler, geri kalanları satmak zorunda kalmışlardır (Memon, 2005).

Doğal kaynakların tahrip olması, halkı su ve yiyecek aramak için diğer bölgelere göç etmeye zorlamıştır. Dünya Bankası (2005) tarafından yürütülen sosyo-ekonomik bir çalışma, özellikle Thatta bölgesinin sahil alanlarından göçün en önemli nedeninin su ve geçim kaynaklarının kaybı olduğunu ortaya koymuştur. Badin ve Thatta bölgelerinden yüzlerce köylü evlerini baskınları terk ederek göç etmek zorunda kalmışlardır (Memon, 2005). Deniz suyunun deltaya sızması, birçok köyü yok etmiştir. Toplamda 120 köy ve 90,000 kişinin göç ettiği tahmin edilmektedir (Brohi, 2004). Deniz yakınındaki köylerin büyük bir kısmı hala su baskını tehditleriyle karşı karşıyadır (DDMA, 2008).

Delta bölgesindeki geçim kaynaklarının zarar görmesi, kendisini bölgede yoksulluk biçiminde göstermiştir. Ülkenin yoksulluk profili yerel farklılıklar göstermesine rağmen, Sind bölgesinde yaşayan insanların durumu çok daha içler acısıdır. Sind eyaletinin 5 bölgesinde yapılan bir araştırmada insanların yüzde 67'sinin açlık sınırının altında yaşadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca Thatta ve Badin delta bölgeleri, Sindh bölgesindeki en fakir bölgeleridir (SPDC, 2000). Deltadaki içme sularının durum da oldukça iç karartıcıdır. İçme suyu miktarı azalmış ve kalite açısından oldukça kötü bir hal almıştır. Geriye kalan tek yol dışarıdan tankerlerle su getirmektir. Ancak bu da oldukça pahalıdır. İnsanların bunu yapabilecek maddi gücü bulunmamakta; bu yüzden hafif tuzlu ve

kirilenmiş suyu kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Bölgedeki suların hijyenik olmaması birçok hastalığı da beraberinde getirmektedir. Su kaynaklı hastalıklarda son 20 yılda %200 oranında artış yaşanmıştır ve bölgedeki ölümlerin yaklaşık %40'ı kirli içme suyu kaynaklıdır (Memon, 2002, 2005).

Odak grup görüşmelerinde katılımcılara Tarbela ve Çasma gibi barajlar inşa edilmeden önceki ve sonraki süreçte hayatlarının nasıl etkilendiği sorulduğunda, üst bölgedeki barajlar yapılmadan önce topraklarının verimi olduğunu ve pirinç de dahil pek çok ekin yetiştiği ifade etmişlerdir. Hayvancılık yaparken, herkesin 50 ya da 100 büyük hayvanı vardı ve ot bulmak kolaydı. Fakat üst bölgedeki barajlar inşa edildikten sonra, binlerce hektar tarım arazisinin deniz suyu altında kalmasından ötürü geçim kaynaklarının azaldığını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, insanlar tarımdan balıkçılığa geçmek zorunda kalmıştır.

Fakat sonrasında balık miktarının da azalmasıyla, günümüzde çok sıkıntılı bir hayat yaşamaktadırlar. Kadın bir katılımcı ‘Erkeklerimiz balığa gidiyor. Ama çoğu kez eve balık tutamadan dönüyorlar. Balık tutamadıkları günlerde yiyecek hiçbir şeyimiz yok’ diyerek görüşlerini belirtmiştir. Başka bir yaşlı kadın ise ‘evlerimize yakın temiz suyumuz vardı. Şimdi ise temiz olmayan içme sularını satın almak zorundayız ve bu sular, birçok hastalığa neden oluyor’ diyerek görüşlerini belirtmiştir. Genç bir kişi ise şunları söylemiştir: “ailemizden duyduğumuz kadarıyla, su kesilmeden önce buralara refah ve huzur hakimmiş. İnsanlar çok mutluymuş. Ama şimdi her şey değişti; acı bir yaşam sürüyoruz. Temiz suya bile ulaşamıyoruz. Her tarafta su kaynaklı hastalıklar kol

geziyor.”

5.2.2 Çevresel Etkileri

Barajların sosyal etkileri/bedelleri olduğu gib bazı çevresel etkileri/bedelleri de bulunmaktadır. Barajlar nehir ekosistemini parçalar, barajların etrafında yaşayan türlerin popülasyonlarının izole eder ve göçler ve diğer tür hareketlerini keser gibi sorunlara yol açmaktadır. Nehir ekosistemlerinin bu şekilde parçalanması şüphesiz dünyanın havzalarındaki türlerin sayısında büyük bir azalmaya neden olmuştur (McCully, 2001: 31) Birçok yerde balıkçılık tahrip olmuştur. Bazı balık, hayvan ve bitki türlerinin kaybolmuştur. Ormanlara, sulak alanlara ve diğer yaşam alanlarına su basmıştır. Ayrıca, rezervuarlar hayvanların yaşam alanı ve göç yollarına engel olabilmektedir (IRN, 2006, 7-8).

Bu çalışmada da barajlar nedeni ile bazı çevresel sorunların ortaya çıktığı görülmüştür. Geçmişte deltaya akan temiz su, 150 milyon acre feet’ti (MAF) (1 Acre foot= 1233.48 metreküpü). İndus nehri beraberinde mineral bakımından zengin alüvyon da getirirdi. Bu zengin alüvyon, toprağın verimli olmasının arkasındaki gerçek nedendi. Fakat barajların yapılması, nehrin getirdiği alüvyon miktarını oldukça azalttı (WB,2005).

Daha önce Sind eyaletine akan İndus nehrinin şimdi Pencap eyaletine akması, delta için bir yıkım oldu. Büyük barajlar nedeniyle nehirden akan suyun azalması ve ekosistemin

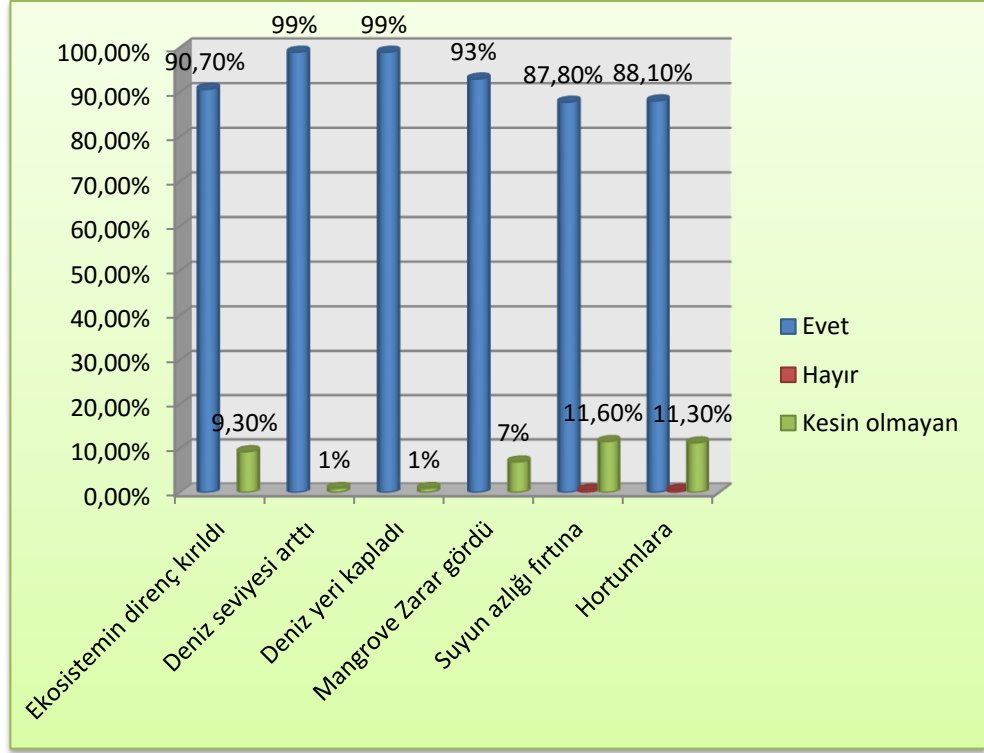
temelini oluşturan mangrov ağaçlarının yok olması neticesinde balıklar da dahil olmak üzere birçok canlı türü olumsuz etkilendi. Ganga-Brahmaputra ve Krishna-İndus'u içine alan Güney Asya'nın yedi nehir Deltası, deniz seviyesindeki yükselme sonucu çok daha hızlı bir şekilde yok olmaya başladı (Narayanan, 2014).

Konu ile ilgili raporlar ve akademik çalışmalar, dünyadaki çoğu deltanın deniz suyunun yükselmesiyle yok olmaya başladığı konusunda bizi uyarmaktadır. Deniz seviyesindeki yükselme ve barajların neden olduğu alüvyon azalmasıyla ilgili birçok çalışmanın ortaya çıkardığı gerçekler vardır. Son yüzyılda, İndus Deltası alüvyon birikintisinde %94 azalma vardır (SANDRP, 2014). İndus, Nil, Muray-Darling ve Colorado nehri bunlardan birkaçıdır. Bunlar bir zamanlar güçlü nehirlerdi. Şimdilerdeyse debilerindeki azalmadan dolayı okyanusa ulaşmakta zorluk çekiyorlar (Williams et.al, 2007).

Mangrove'lar bölgedeki ekosistemin ana kaynağıdır. Ağaçlar, balıkçılık açısından çok önemlidir. Denizden gelen hortum ve fırtınalara karşı set görevi yapar ve erozyonu engeller. Ayrıca bölge insanı için gereken odun kaynağını sağlarlar. Son olarak büyük bir vahşi yaşam ve turizm potansiyeli de taşımaktadırlar (Memon, 2002).

Grafik 25'te görüldüğü gibi katılımcıların %87-99'u tatlı su azalmasının ekosistemi olumsuz etkilediğini söylemişlerdir. Sudaki azalma ekosistemin dengesini bozmuş, deniz seviyesinin artmasına neden olmuş ve hortumlara neden olmuştur.

Grafik 25: Çevresel Etkiler

Odak grup katılımcılar tatlı su azalmasının ekosistemi olumsuz etkilediğini konusunda aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Katılımcılardan genç bir erkek “barajların deltanın ekosistemi için hayati olan temiz suyu yok etmiştir. Delta yok olmanın eşiğinde, Mangrove (Hindistan sakız ağacı) zarar gördü bunun sonucunda da fırtına ve hortumlar arttı” diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Arap denizine akan nehir suyu, deniz suyunun delta içine girmesini ve yeraltı sularına karışmasını önlemekteydi. Ancak su akışının azalmasıyla birlikte tuzlu su 100 km

kadar kıyı içine girmeye başlamıştır (Kazi, 2004). Bu sebeple İndus deltasının mangrov sistemi tehdit altındadır (WB, 2005 ve WCD, 2000a). Sind Eyaleti Orman Bakanlığının verileri, eyaletteki Mangrov ormanlarının geçmişte yaklaşık 345,000 hektarlık alanı kapladığını, ancak bu alanın son dönemlerde 160,000 hektara kadar gerilediğini gösteriyor (Chandio, 2001; Rajpar, 2006; WB, 2005). Bugün ise bu oran sadece 75,000 hektardır.

Temiz su akışındaki azalma, kendisini somut bir şekilde balık popülasyonundaki azalma olarak göstermektedir. Zira balıklar üremek ve yaşamak için Mangrov ağaçlarının ekolojisinin sağladığı imkanlara bağımlıdırlar. Shad ya da Pallo gibi yerel balıklar, nesillerinin tükenmesi tehlikesiyle karşı karşıyadırlar (SAP, 2001; Magsi ve Atif, 2012). İndus kör yunusu ve Bullahn nadir türlerdir ve sayıları gittikçe azalmaktadır (Memon, 2002). İndus deltasında yaşayan yaklaşık 25 amfibi ve 147 balık türü yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Daha da önemlisi 22 tür dünyanın başka hiçbir bölgesinde yaşamayan yerel türlerdir.

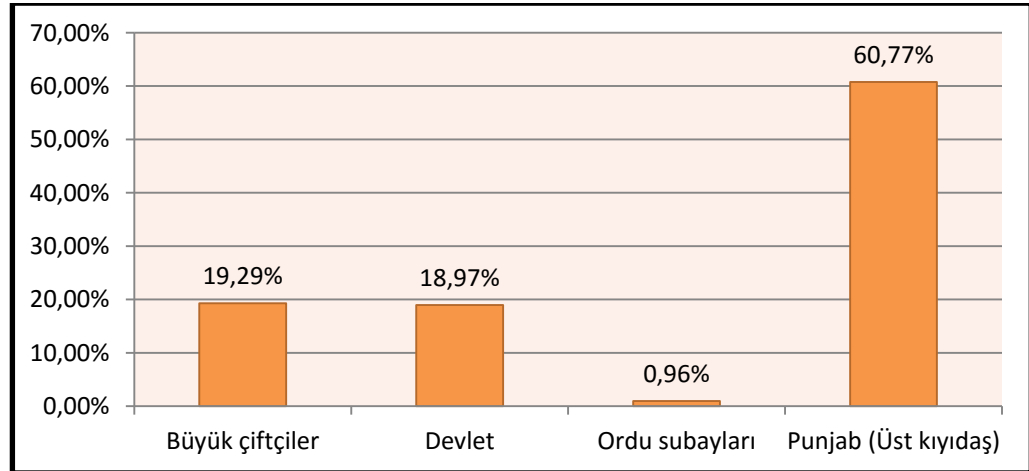
5.2.3 Nehir Üst bölgedeki Barajlarından Yararlananlar

Pakistan'daki baraj inşaatlarından nehrin üst tarafından bulunan Pencap faydalanmış; bedellerini ise İndus deltasında yaşayan Sindli insanlar ödemiştir. Barajlar Pencap'ta konuşlu devlete hizmet etmektedir (Rahman, 2009). Patrick McCully (2001), nehirler

kontrolü metaforunun, açıkça doğanın kontrolü ile insanın kontrolü arasındaki bağlantıyı gösterdiğini ileri sürmektedir. Pakistan kurulmadan önce İndus nehri üzerinde sadece tek bir baraj vardı. Pakistan'ın kuruluşundan bu yana ise Pencap'ta 19 baraj, 43 kanal sistemi, üç büyük rezervuar ve 12 bağlantı kanal kurulmuştur. Sind halkının, İndus suyundan aldığı pay önemli ölçüde azalmıştır. Böylece Sind halkı harcanarak, Pencap'taki tarıma büyük yararlar sağlanmıştır. Oysa ülkelerin ayrılmasından önce İndus deltasına yılda 115.6 milyon metreküp su ulaşırdı. Şimdi ise İndus deltaya ulaşmadan yüzlerce kilometre önce kurumaktadır.

Grafik 26'da görüldüğü gibi görüşülen kişilerin yüzde 60.77'si üst bölgedeki barajlardan faydalananların Punjab olduğunu belirtirken, yüzde 19,29'u bundan büyük çiftçilerin, yüzde 18.97'si devletin yararlandığını düşünmektedirler.

Grafik 26: Üstteki Barajlardan Kim Faydalaniyor

Yörede yaşayan kişilerin büyük çoğunluğu bu barajlardan gerçekten faydalananların Punjab olduğunu düşünmektedir. Örneğin, genç bir erkek “Brajar Punjab’a yaradı fakat bedelini biz ödedik. Sularımız bizden çalınıp Punjab’a verildi; Sindhlilere büyük bir haksızlıktır. Gösteriler, yürüyüşler ve açlık grevleri yaptık. Hükümet bizi gelişme karşıtı olarak gösterdi fakat gerçek şu ki gelişme adına kaynaklarımız büyük eyaletler tarafından sömürülmüştür” demiştir.

6.Sonuç ve Tartışma

İndus medeniyeti, Mısır ve Babil'den sonra, dünyanın üçüncü en eski medeniyetidir. Bu antik medeniyetin yeryüzünden kaybolmasının nedeni İndus'un akışının değişmesiydi. Günümüzde yine bir medeniyet aynı sebeple, ama bu sefer barajların etkisiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Memon, 2002).

Sind bölgesi, İndus Deltası'na ev sahipliğini yapmaktadır. İndus deltası, İndus Ekolojik Bölgesinin en önemli parçasıdır. Ne yazık ki su altyapısının 20. yüzyıldaki kontrolsüz gelişimiyle birlikte İndus nehrinin su akışında kademeli bir azalma yaşanmıştır. Bu da İndus Deltasında şiddetli bir ekolojik felaketle sonuçlandı. Delta arazisinin azalmasıyla birlikte biyoçeşitlilik, ekosistem ve kaynaklar tehlike altına girmiştir. Sonuçta bunlara bağımlı topluluklar da etkilenmiştir.

Bu araştırma, üst bölgedeki barajların İndus Deltası sakinleri üzerindeki sosyal etkilerini konu almaktadır. İndus Nehri üzerine yapılan barajlar, nehrin aşağı bölgesine, yani Sind Eyaletine akan tatlı su miktarının azalmasına sebep olmuştur. Bu durum Sind halkının, özellikle de İndus deltasında yaşayanların ekonomik güçlerinin zayıflamasına, dolayısıyla da sosyal, kültürel ve ailevi hayatlarında büyük kayıplar yaşamalarına yol açmıştır.

İndus Nehri'nin Pakistan'daki sularının paylaşımı konusundaki anlaşmazlık, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren İngilizler tarafından Pencap'ta yürütülen

büyük su projelerine dayanmaktadır. İngiliz ordusunun hizmetindeki Pencaplı asker ve subaylar, 1857 isyanında isyancıların bastırılmasında İngilizlere yardım etmeleri sebebiyle tarım arazisi hibesiyle ödüllendirilmişlerdir. 1859 yılında ise Sind halkının onayı alınmadan İngiliz mühendisleri bu arazileri sulamak için İndus kollarından su aktarmaya başlamışlardır.

Bu nehrin sularını tarihin başından bu yana nehrin akıntı altında kalan kısmını oluşturan Sind halkları da paylaşmıştı. Ancak Birleşik Pencap yetkilileri, Sind eyaletinin onayını almadan su aktarmaya başlamışlardır.

Puncap 1919 yılında, büyük Sutlaj Vadisi projesine ve 1934 yılında Bhakra Projesine başlamıştır. Sind halkı şiddetle buna karşı çıkmış, bunun üzerine İngiliz yöneticiler tarafları aynı masaya oturtmuşlardır. Taraflar haklarını savunmak için müzakere etmiştir. Müzakerelerde, Pencap tarafından inşa edilen barajların Sind eyelatine verdiği zararlarını tespit etti ve Sind'in su güvenliğini sağlamak amacıyla burada yapılması gereken çalışmaların Pencap tarafından karşılanmasına karar verdi (Shaikh, 1971: 15). Müzakereler sonucunda Pencap ve Sind eyaletleri arasındaki ilk önemli su dağılımı anlaşması 1945 yılında imzalandı. Anlaşma, İndus Nehri'nin ana gövdesinin sularının yüzde 75'inin Sind'e akmaya devam etmesini, geri kalanınsa Pencap tarafından kullanımına hükmediyordu. Anlaşma ayrıca, İndus Nehri'nin beş kolundan gelen suyun yüzde 94'ünün Pencap, geri kalanının da Sind eyaletince kullanılmasını öngörüyordu (Michel, 1967 ve Talpur, 2001). Anlaşmaya göre gelecekte, Pencap hükümeti İndus ve kolları üzerinde Sind hükümetinin onayı olmadan herhangi bir baraj inşa edemeyecekti.

Birleşik Pencap hükümeti anlaşmayı usulüne uygun olarak onayladı.

1947 yılında Pakistan kuruldu. Sindhiler Pakistan kuruluşundan beri onlara karşı büyüyen adaletsizliklerden şikâyet etmiştir. Pencaplar tarafından aşırı su devirasyonu (israfı), Sindh'te ekonomik, sosyal ve ekolojik/ çevreyle ilgili sorunlara yol açmıştır. Bu durum Sind halkının, özellikle de İndus deltasında yaşayanların ekonomik güçlerinin zayıflamasına, dolayısıyla da sosyal, kültürel ve ailevi hayatlarında büyük kayıplar yaşamalarına yol açmıştır. Böylece, Pakistan kuruluşundan beri, Sindh halkı, , özellikle de İndus deltasında yaşayanları, çevresel Adaletsizliğe tabi tutulmaktadır.

Sind bölgesi, İndus Deltası'na ev sahipliğini yapmaktadır. İndus'taki suyun debisindeki azalma nedeniyle, Sindlilerin çoğu ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. İndus'taki su debisinin azalmasıyla birlikte Sind bölgesinin kırsal kesimlerinde yaşayan insanların çoğu ekonomik sıkıntı içine girmişlerdir. Su olmadığı için topraklarını ekemiyorlar ve topraktan birşey elde edemedikleri için tarımla uğraşmayı bırakmak zorunda kalıyorlardı. Su kıtlığından dolayı 1972 ve 1990 yılları arasında toplam ekilebilir tarım alanları %9.03 oranında azalmıştır (Pakistan Hükümeti, 2008). Sind eyaletinin 5 bölgesinde yapılan bir araştırmada insanların yüzde 67'sinin açlık sınırının altında yaşadıkları tespit edilmiştir (SPDC, 2000). Ayrıca deltanın kıyı kesimlerde yaşayan insanların durumu çok daha kötüdür.

Taze su akışının azalması ve deniz sularının deltaya sızması, deltayı da delta insanlarını da kötü etkilemiştir. Su miktarındaki azalmayla birlikte pek çok insanın arazileri ya

kurudu ya da deniz sularına gömüldü. Yaklaşık 1 milyon hektar delta toprağı yetersiz su akışından dolayı kullanılmaz hale gelmiştir. Sind hükümeti tarafından yapılan bir çalışmada Thatta ve Badin bölgelerinde 195.000 hektarlık toprağın deniz suyundan dolayı çoraklaştığı ve geçimini bu topraklardan sağlayan çeyrek milyon insanın bölgeyi terk etmek zorunda kaldığı tespit edilmiştir. Deniz suları, toprakların en az üçte birini yok etmiştir (SAP, 2001). Son tahminlere göre deniz suyundan dolayı yaşanan toprak kaybı 567,000 hektara ulaşmıştır (Memon, 2004)

Thatta'nın 0.5 milyon hektarlık verimli toprağının, yani Sindh'deki ekilebilir arazilerin %12'sinin (GOP, 2001) deniz suyundan etkilendiğı tahmin edilmektedir (IUCN, 2003). Milyonlarca hektarlık alan tuzlu su yüzünden yok olup gitmiştir (Eckholm, 2003). Böylece en önemli geçim kaynağı balıkçılık haline geldi. Delta'nın kırsal nüfusunun en az dörtte üçü doğrudan veya dolaylı olarak, ana gelir kaynağı olarak balıkçılıkla uğraşmaktadır. Birçok aile için tek ve en önemli gelir kaynağı olan balıkçılık, son zamanlarda son derece güvenilir hale gelmiştir (World Bank, 2005; IUCN, 2003).

Dünya Bankası'nın, Birleşmiş Milletlerin İstatistik Bölümünün ve Pennsylvania'nın 2005 yılı harcama paritesine göre, yoksulluk sınırı kişi başına günlük USD 1.25'dir. 1981 ve 2005 yılları arasında Pakistan'da 1.25 USD altında yaşayanların oranı yüzde 73'ten yüzde 23'e düşmüştür. Ancak Delta bölgesinde yaşayanların yaşam standartları yükselmek yerine düşmüştür ve ekonomik zorluklar içinde yaşamaktadırlar. Arşatıma kapsamında görüşülen kişilerin yaklaşık yüzde 80'i Birleşmiş Millerler İstatistik Bölümü tarafından belirlenen yoksulluk sınırının altında yaşamaktadırlar. Bu

araştırmada %98'i ise ise gelir seviyelerinin düştüğünü ifade etmiştir.

Deniz suyunun deltaya sızması, birçok köyü yok etmiştir. Yüzlerce köy haritadan silinmiş, binlerce insan farklı şehirlere göçmek zorunda kalmıştır. Toplamda 120 köy ve 90,000 kişinin göç ettiği tahmin edilmektedir (Memon, 2005). Doğal kaynakların tahrip olması, halkı su ve yiyecek aramak için diğer bölgelere göç etmeye zorlamıştır. Dünya Bankası (2005) tarafından yürütülen sosyo-ekonomik bir çalışma, özellikle Thatta bölgesinin sahil alanlarından göçün en önemli nedeninin su ve geçim kaynaklarının kaybı olduğunu ortaya koymuştur. Badin ve Thatta bölgelerinden yüzlerce köylü evlerini baskınlarını terk ederek göç etmek zorunda kalmışlardır (Memon, 2005). Bu göçmenler evlerini, arazilerini ve diğer mülklerini kaybetmişlerdir. Göçmeleri nedeniyle oluşan ancak bu çalışma kapsamına alamadığımız birçok bedelin yöre haklı tarafından ödendiği gerçeği de dikkate alınmalıdır.

Üst bölgedeki barajların yapımından dolayı temiz suları azalan aileler artık sefalet ve çaresizlik içinde yaşamaktadır. Geçim kaynaklarını kaybeden insanlar, geleceğe dair ümitlerini kaybetti, büyüklere saygı azaldı. Sosyal bağlar koptu, kültürel aktiviteler sekteye uğramıştır. Toplum ve aile içi sevgi ve şefkat duyguları zarar gördü.. Şu anda herkes hayatta kalabilmek ve geçinebilmek için mücadele etmektedir.

Bu koşullarda aile düzeninden söz etmek çok anlamsızlaşmaktadır. Hiç kimse bu şekilde yaşayan bir ailede mutluluk ve huzur bekleyemez. Yine de yapılan görüşmelerde ailelerin çoğu geçim kaynaklarının kaybının, aile düzenini sekteye

uğratmasını ve ev içi ilişkilerinin kötüleştiğini belirtmiştir belirtmişlerdir. Ekonomik sorunlardan dolayı İndus Deltasındaki psikolojik rahatsızlıklar adeta had safhaya ulaşmıştır. Bunun sonucunda, özellikle gençler ve kadınlar arasında intihar oranında ciddi bir artış vardır (Memon, 2005). Temiz suyun olmaması hastalıkları arttırmıştır. 15, 16, ve 17. Grafikte de görüldüğü gibi katılımcıların %71-82'si psikolojik açıdan üst bölgedeki barajlardan olumsuz etkilendiklerini ifade etmişlerdir Barajların stresi artırdığını, gelecekle ilgili umutlarını yok ettiğini ve kendilerini marjinalleşmiş hissettiklerini dile getirmişlerdir.

İndus deltası, İndus Ekolojik Bölgesinin en önemli parçasıdır. Geçmişte deltaya akan temiz su, 150 MAF'ti. İndus nehri beraberinde mineral bakımından zengin alüvyon da getirirdi. Bu zengin alüvyon, toprağın verimli olmasının arkasındaki gerçek nedendi. Fakat barajların yapılması, nehrin getirdiği alüvyon miktarını oldukça azalttı (WB,2005). İndus Nehri şu anda neredeyse hiç alüvyon bırakmamaktadır. Dolayısıyla deniz suları delta bölgesine sızmıştır.

Bu durumun farkına varan IUCN (2002) delta ekosistemin devamı için yılda en az 27milyon acre feet (1 acre foot= 1233.48 metreküpü) suyun serbest bırakılması gerektiğini belirtmiştir. Ancak bugüne kadar bu öneri hayata geçirilmemiştir. Günümüzde İndus Nehri, aşırı su tüketiminden dolayı, dünyanın risk altındaki 10 nehri listesinde yer almaktadır.

Yıllar boyunca barajlar ve sulama kanalları yapılarak, İndus suları sistematik bir

şekilde çalınmıştır. Daha önce Sind eyaletine akan İndus nehrinin şimdi Pencap eyaletine akması, delta için bir yıkım oldu. Büyük barajlar nedeniyle nehirden akan suyun azalması ve ekosistemin temelini oluşturan mangrov ağaçlarının yok olması neticesinde balıklar da dahil olmak üzere birçok canlı türü olumsuz etkilendi.

Mangrove'lar bölgedeki ekosistemin ana kaynağıdır. Ağaçlar, balıkçılık açısından çok önemlidir. Denizden gelen hortum ve fırtınalara karşı set görevi yapar ve erozyonu engeller. Ayrıca bölge insanı için gereken odun kaynağını sağlarlar. (Memon, 2002). Sind Eyaleti Orman Bakanlığının verileri, eyaletteki Mangrov ormanlarının geçmişte yaklaşık 345,000 hektarlık alanı kapladığını, ancak bu alanın son dönemlerde 160,000 hektara kadar gerilediğini gösteriyor (Rajpar, 2006; Chandio, 2001 ve WB, 2005). Bugün ise bu oran sadece 75,000 hektardır. Bu araştırmada katılımcıların %87-99'u tatlı su azalmasının ekosistemi olumsuz etkilediğini söylemişlerdir. Sudaki azalma ekosistemin dengesini bozmuş, deniz seviyesinin artmasına neden olmuş ve hortumlara neden olmuştur.

Araştırma bulguları, üst bölgedeki barajların yapımı konusunda delta bölgesinde yaşayan insanların fikirlerinin alınmadığını ve bilgi verilmediğini göstermektedir. Bölge halkının marjinalleştirildiği, kalkınma karşıtları olarak dışlandıkları ve böylece karar süreçleri dışında bırakıldıkları söylenebilir. Tarbela Barajının yerlerinden ettiği insanlar, maddi tazminat olarak Pakistan Dünya Bankası'ndan yeni evler almışlar; ancak nehrin aşağı bölgesinde yaşayan kişilerin baraj nedeniyle yaşadıkları olumsuzluklara karşı tazminat talepleri ne Pakistan yasal sistemi ne de Dünya

Bankası'nın önlem politikalarından kabul görmemiştir. Katılımcılardan hiçbiri herhangi bir tazminat almamıştır.

Pakistan'daki baraj inşaatlarından nehrin üst tarafından bulunan Pencap faydalanmış; maliyetini ise İndus deltasında yaşayan Sindli insanlar ödemiştir. Delta bölgesinde yaşayan insanların büyük çoğunluğu, sularının çalınıp Pencap'a verildiğini ileri sürmektedir. OGG katılımcılarının çoğu, üst bölgedeki baraj inşaatlarının akıntının alt kısmında yaşayan halkları çok etkilediğini belirtmişlerdir Bu kişiler barajların Pencap'a yaradığını, fakat bedelini kendilerinin ödediğini; sularının kendilerinden çalınıp Pencap'a verildiğini ve bunun Sindlilere büyük bir haksız olduğunu düşünmektedir. Yöre halkının protesto, yürüyüş, açlık grevleri yapmasına rağmen seslerini duyan olmadı. İnsanlar, Pencap'tan küçük olduğu için siyaset koridorlarındaki Sind'in sesinin duyulmadığını düşünmektedir. Federal seviyedeki ve Pencap'lı siyasetçiler ise bölge halkının sorunlarını çözmek yerine onları kalkınma karşıtı olmakla suçlanmaktadır ve bu söyleme dayanarak kaynaklarını sömürmüştür.

Bosshard (2010) rezervuar mültecilerinin genellikle kayıpları için tazminat hakkı kazandıklarını, fakat nehrin aşağı bölgelerinde yaşayan ve baraj yapımından olumsuz etkilenen diğer toplulukların hiçbir hak elde edemediklerini ifade etmektedir. Tarbela Barajının yerlerinden ettiği insanlar, maddi tazminat olarak Pakistan Dünya Bankası'ndan yeni evler almışlar; ancak nehrin aşağı bölgesinde yaşayan kişilerin baraj nedeniyle yaşadıkları olumsuzluklara karşı tazminat talepleri ne Pakistan yasal sistemi ne de Dünya Bankası'nın önlem politikalarından kabul görmemiştir.

Barajların yapımını durdurmak için gösterilen çabalara rağmen deltada yaşayan insanların feryadını kimse duymamıştır. Bilakis halen pek çok barajın inşası devam etmekte ve yenileri planlanmaktadır. Dolayısıyla dertlerini dinletemeyen insanlar stresli bir yaşam sürmekte ve kendilerini dışlanmış ve marjinalleşmiş hissetmektedir. Delta bölgesinde yaşayan insanlarsa çok daha umutsuz ve endişeliydiler; çünkü kalkınma adına haklarının gasp edildiğini düşünmektedirler.

Önemli sosyal, çevresel ve ekonomik zararlara sebep olmaları ve enerji ihtiyacını karşılayacak pek çok alternatif bulunmasına rağmen, dev barajlar planlanmaya ve inşa edilmeye devam etmektedir. Delta bölgesinde yaşayan halk çevresel adaletsizlikle karşı karşıya. Çevresel Adalet, başka barajların yapılmasından söz etmek yerine bu bölgede yaşayan insanların karşılaştıkları haksızlıkların ve adaletsizliklerin bir an önce giderilmesini gerektirmektedir.

Kaynakça

Abbasi A.N.G. and Kazi A.M. (2000) Kalabagh Dam: Look Before You Leap. Retrieved From <http://www.sanalist.org/kalabagh/a-7.htm>.

Action Aid Pakistan, (2005) Degradation of Indus Delta: Lives of 2 Million Poor Are At Risk, Action Aid report.

Adams, W. (2000) The Social Impact of Large Dams: Equity and Distributional Issues, Final Version. WCD Thematic Review, Social Issues I.1. Prepared for the World Commission on Dams (WCD).

Adeola, F.O. (2000) Cross-National Environmental Injustice and Human Rights Issues. A Review of Evidence in the Developing World.

Agyeman, J., Bullard, R.D. and Evans, B. (2002) Exploring the Nexus: Bringing Together Sustainability, Environmental Justice and Equity. Space and Polity, 6 (1): 77-90.

Agyeman J, Bullard, R.D., Evans B. (2003) Introduction: Joined-Up Thinking: Bringing Together Sustainability, Environmental Justice, and Equity. In J. Agyeman, R.D. Bullard, B. Evans (Ed.) Just Sustainabilities: Development in an Unequal World. London: Earthscan/MIT Press, pp 1-18.

Ahmad, N. and Lahiri-Dutt, K. (2006) Missing concerns: Engendering Mining Displacement in Jharkhand. Gender, Technology, Development 10(3): 313-339.

Akşit, B.T. (1992) Medikal Araştırmalarda Etik Sorunlar, Türk Tabipler Birliği Sağlık Kongresi. 8–11. Shareton Oteli. Ankara.

Alston, D. (1990) We Speak for Ourselves: Social Justice, Race, and Environment. London: Panos Institute.

Memon, A., (2005) Devastation of the Indus River Delta. Environmental and Water Resources Institute, Anchorage, Alaska.

Anderton DL, Anderson, A.B., Oakes M, Fraser MR. (1994a) Environmental Equity: The Demographics Of Dumping. *Demography*, 31: 229–48.

Anderton, D.L., Anderson.A.B., Rossi, P.H., Oakes, J.M., Fraser, M.R., Weber, E.W., and Calabrese E.J. (1994b) Hazardous Facilities: Environmental Equity Issues in Metropolitan Areas. *Evaluation Review*, 18: 123-140.

Baird, I.G. and Mean, M., (2005) Sesan River Fisheries Monitoring in Ratanakiri Province, Northeast Cambodia: Before and After Construction of the Yali Falls Dam in the Central Highlands of Vietnam. Ban Lung, Cambodia: 3S Rivers Protection Network, GAPE.

Baloch, S.M. (2007) Paani Manjh Pasah, Third Edition. Sindhi Saht Ghar.

Beck, M.W., Claassen, A.H. and Hundt, P.J. (2012) Environmental and Livelihood Impacts Of Dams: Common Lessons Across Development Gradients that Challenge Sustainability. *International Journal of River Basin Management*, 10 (1): 73-92.

Beck, U. (1992) Risk Society: Towards a New Modernity. London: Sage.

Beck, U. (1999) World Risk Society. Cambridge, UK: Polity.

- Been, V. (1993) What's Fairness Got to Do With It? Environmental Justice and The Siting of Locally Undesirable Land Uses. *Cornell Law Review*, (78): 1001–1085.
- Been, V. (1994a) Locally Undesirable Land Uses in Minority Neighborhoods: Disproportionate Siting or Market Dynamics? *The Yale Law Journal* Vol.103: 1383 – 1422.
- Been, V. (1994b) Market Dynamics and the Siting of LULUs: Question To Raise in The Classroom About Existing Research. *West Virginia Law Review*, vol.96: 1069-1078.
- Been, V., and Gupta, F. (1997) Coming to the Nuisance or Going to the Barrios? A Longitudinal Analysis Of Environmental Justice Claims. *Ecology Law Quarterly*, Vol. Xxiv: 1: 1-56.
- Berg B.L. (2001) *Qualitative Research Methods For The Social Sciences* Fourth Edition, California State University, Long Beach.
- Berg, B.L. (2004) *Qualitative Research Methods For The Social Sciences* (5th Edition).
- Birwani, Z. (2005) *Beware Dam Makers*. Published in Khyber.Org.
- Biswas, A.K. (1992) *Indus Water Treaty: The Negotiating Process*. *Water International*, 17: 201-209.
- Blackstone, A. (2012) *Sociological Inquiry Principles Qualitative and Quantitative Methods* v. 1.0, pp.229-244.
- Blauner, R. (1972) *Racial Oppression in America*. New York: Harper & Row.

Boerner, C. and Lambert, T. (1995) Environmental Injustice. *The Public Interest*, 61–82.

Bosshard, P. (2010) The Forgotten Downstream Victims of Large Dams. *International Rivers*.

Bowen, C. (1996) Undesirable Land Uses and Equity: The Relationship Between The Environmental Justice Movement and the NIMBY Syndrome. Thesis of Bachelors.

Bowling, A. (2002). *Research Methods in Health: Investigating Health and Health Services*. Philadelphia, PA: McGraw-Hill House.

Brodsky, B. (2007) Environmental Justice. University of Texas, Austin.

Brohi, S. (2004) Socio-economic Impact of Reduced Indus Flow on Indus Delta and Its Local Communities. National Seminar, University Of Sindh, Jamshoro, January 15 – 16.

Brown, P. (1995) Race, Class and Environmental Health: A Review and Systemization of the Literature. *Environmental Research*, 69 (2):15–30.

Brulle, R.J., Pellow, D.N. (2006) Environmental Justice: Human Health and Environmental Inequalities. *Annual Review of Public Health*, 27:103–24.

Bryant, B. (1995) *Environmental Justice: Issues, Policies, and Solutions*. Island Press, Washington, DC.

Bryant, B. (2012) Environmental Justice.

Bryant, B., and Mohai, P. (1992) *Race and the Incidence of Environmental Hazards: A Time for Discourse*. Boulder, CO: Westview Press.

- Bullard, R.D. (1983) Solid Waste Sites and the Black Houston Community. *Sociological Inquiry*, 53 (2-3): 273-288.
- Bullard, R. D. and Wright, B.H. (1987a) Blacks and the Environment. *Humboldt Journal of Social Relations*, 14: 165-184.
- Bullard, R.D, Wright, B.H. (1987b) Environmentalism and the Politics Of Equity: Emergent Trends in The Black Community. *Mid-American Review of Sociology* 12 (2):21–37.
- Bullard, R. D. (Ed.). (1993) *Confronting Environmental Racism: Voices From the grassroots*. South End Press, Boston.
- Bullard R.D. (1999) Dismantling Environmental Racism in the USA. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability*, 4(1): 5-19.
- Bullard, R.D. (2000) *Dumping in Dixie: Race, Class, and Environmental Quality*. Third edition, Westview Press.
- Bullard, R.D., and Johnson, G.S. (2000) Environmental Justice: Grassroots Activism and Its Impact on Public Policy Decision Making. *Journal of Social Issues*, 56 (3): 555–578.
- Bullard, R.D. (2001) Environmental Justice in the 21st Century: Race Still Matters. *Phylon* (1960-), 49(3/4): 151-171.
- Carson, R. (1962) *Silent Spring*. A Crest Reprint .Fawcett Publications, Inc.

- Cernea, M.M. (2000) Risks, Safeguards And Reconstruction: A Model for Population Displacement And Resettlement. *Economic and Political Weekly*, 35 (41): 3659-3678.
- Chandio, N. H., Anwar M. M., And Chandio A.A (2011) Degradation of Indus Delta, Removal Mangroves Forestland Its Causes: A Case study of Indus River delta. *Sindh University Research Journal. (Science Series)*, 43 (1) 67-72.
- Chavis, B.F.jr. (1994) Preface. In R.D. Bullard (ed.) *Unequal Protection: Environmental Justice And Communities Of Color*. San Francisco, CA: Sierra Club Books, xi-xii.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K., and Oğuz, E. (2011) Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kuramsal Eğitibilim*, 4 (1): 95-107.
- Cole, L.W., and Foster, R. (2001) *From The Ground Up: Environmental Racism And The Rise Of The Environmental Justice Movement*. New York University Press.
- Collin, R.W. (1992) Environmental equity: A Law And Planning Approach To Environmental Racism. *Virginia Environmental Law Journal*, 13 (4): 495-546.
- Colquette, K.M., and Robertson, E.A.H. (1991) Environmental Racism: The Causes, Consequences, and Commendations. *Tulane Environmental Law Journal*, 13 (1): 153-207.
- Cutter S. L., (1995) Race, Class And Environmental Justice. *Progress in Human Geography*, 19 (1): 111-122.
- DDMA (District Disaster Management Authority) (2008) *Disaster Risk Management Plan, District Thatta, Government of Sindh*.

- DeLuca, K.M. (2007) A Wilderness Environmentalism Manifesto: Contesting the Infinite Self-Absorption of Humans. In R. Sandler, and P.C. Pezzullo (ed.) Environmental Justice and Environmentalism. The MIT Press Cambridge, Chapter 1: 27-55.
- Di Chiro, G.(1996) Nature as Community: The Convergence of Environment and Social Justice. In William Cronon (ed.) Uncommon Ground: Rethinking the Human Place in Nature. New York: W.W. Norton, pp. 298–320
- Dobson, A. (1998) Justice and the Environment: Conceptions of Environmental Sustainability and Theories of Distributive Justice, Oxford University Press.
- Ebrahim, Z. (2009) Death of a Delta. Retrieved From <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=45927>
- Eckholm, E. (2003) A River Diverted, The Sea Rushes In. The NewYork Times. Retrieved From <http://www.nytimes.com/2003/04/22/science/a-river-diverted-the-sea-rushes-in.html>
- Evans, G.W., Kantrowitz, E. (2002) Socioeconomic Status and Health: The Potential Role Of Environmental Risk Exposure. Annual Review of Public Health 23:303–31.
- Faber, D., and Krieg, E. (2001) Unequal Exposure to Ecological Hazards: Environmental Injustices in the Commonwealth of Massachusetts. Boston, MA: Northeast. Univ.

- Faber, D., and McCarthy, D. (2003) Neoliberalism, Globalization and The Struggle For Ecological Democracy: Linking Sustainability And Environmental Justice. In J. Agyeman, R.D Bullard, B. Evans (ed.) *Just Sustainabilities: Development in an Unequal World*, Chapter 2: 38–63.
- Faber, D. (2008) *Capitalizing on Environmental Injustice: The Polluter-Industrial Complex in the Age of Globalization*. Rowman & littlefield publishers, inc.
- Faber, D. (2009) The Unfair Trade-off: Globalization and the Export of Ecological Hazards. In L. King and D. McCarthy (ed.) *Environmental Sociology: From Analysis to Action*, Chapter 14: 181-199.
- Ganguly-Thukral, E. (1996) *Big Dams, Displaced People: Rivers of Sorrow, Rivers of Change*. New Delhi: Sage.
- Gazdar, M.N. (1990) *An Assessment Of The Kalabagh Dam Project On The River Indus Pakistan-The Sabze Bagh: Promising A Rose Garden But Delivering Dust*. Environmental Management Society. Pakistan Environmental Network.
- Ghazanfar, M. (2009) The Environmental Case of Sindh. *Lahore Journal of Policy Studies*, 3 (1) 117-144.
- Gibbs, L. (1993) Celebrating Ten Years of Triumph: Everyone's Backyard 11 (2): 2.
- Gibbs, A. (1997) Focus Groups, Social Research Update, 19. Retrieved From <http://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU19.html>.
- Godsil, R.D. (1990) Remedying Environmental Racism. *Michigan Law Review*, 90: 394-427.

- Gonzalez, C.G. (2013) Environmental Justice and International Environmental Law. In S. Alam, J.H. Bhuiyan, T. Chowdhury, and E.J. Techera (Ed.) Routledge Handbook of International Environmental Law, Chapter 5:77-97.
- Gould, K.A., Schnaiberg, A. and Weinberg, A.S. (1996) Local Environmental Struggles: Citizen Activism in the Treadmill of Production. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press.
- Government of Pakistan (1998) District Census Report, Thatta District.
- Government of Pakistan, (2010) Economic Survey of Pakistan, 2009-10
- Government of Sindh (2001) Status of Education Survey Data Functional Schools, Govt. of Sindh.
- Government of Sindh (2004) Board of Revenue, Hyderabad.
- Guha, R. (2000) Environmentalism: A Global History. New York: Longman.
- Gurr, T.R (1993) Why Minorities Rebel: A Global Analysis of Communal Mobilization and Conflict Since 1945. International Political Science Review, 14: 161-201.
- Harrison, S. S. (2009) Pakistan: The State of the Union. Special Report. Center for International Policy.
- Homer-Dixon, T. F. (1994) Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence From Cases. International Security 19 (1): 5-40.
- International Rivers, (2008) Mountains of concrete: Dam building in Himalayas.
- IRN, (2006) Dams, Rivers and Rights: An Action Guide for Communities Affected by Dams.

IUCN, (2002) Environmental Economic Evaluation: Mangrove Ecosystem of the Indus Delta.

IUCN, (2003) Indus Delta, Pakistan: Economic Costs of Reduction in Freshwater Flows. Case Studies in Wetland Valuation # 5.

IUCN. (2007) Sindh Strategy for Sustainable Development, Planning and Development department Government of Pakistan. <http://cmsdata.iucn.org/downloads/sssd.pdf>.

Johnston, B. R. (1994) Environmental Degradation And Human Rights Abuse. In Johnston, B. R. (ed.), Who Pays The Price? The Sociocultural Context Of Environmental Crisis, 7-15. Covelo, CA: Island Press.

Kazi, A. M., 2004, Overview of Water Resources in Pakistan, National Seminar, University of Sindh, Jamshoro, Pakistan, January 15 – 16, 2004.

Khan, S. R. (2005). Environmental and Other Contested Aspects Of The Kalabagh Dam Project. SDPI Research and News Bulletin 12 (5).

Khan, M. I. (2007) Pakistan's Disappearing Delta Areas. BBC News, Ketu Bandar, Southern Pakistan. Retrieved From http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/6278502.stm.

Khan, S.R. (2011) The Kalabagh Controversy, Current Affairs of Pakistan.

Khatoon, S. ve Akbar, G. (2008) Natural Vegetation Assessment 2008. Indus for all Programme, WWF, Pakistan.

Kitzinger, J. (1994) The Methodology of Focus Groups: The Importance of Interaction Between Research Participants. *Sociology of Health and Illness*, 16 (1): 103–121.

Kitzinger, J. (1995) Qualitative Research: Introducing Focus Groups. *British Medical Journal*, 311: 299–302.

Krueger, R.A. (1994). *Focus Groups: A Practical Guide For Applied Research*. London: SAGE.

Lahiri-Dutt, K. (2012) Large Dams And Changes in an Agrarian Society: Gendering the Impacts Of Damodar Valley Corporation In Eastern India. *Water Alternatives* 5(2): 529-542.

Lane, M. B., and Rickson, R.E (1999) Resource Development and Resource Dependency Of Indigenous Communities: Australia's Jawoyn Aborigines And Mining At Coronation Hill. *Society & Natural Resources*, 10: 1-142.

Lavelle, M. (1994) Environmental Justice. In World resources institute, editors, *The 1994 Information Please Environmental Almanac*. Boston MA: Houghton-Mifflin, 183-92.

- Lee, C. (1992) Proceedings: The first National People of color environmental leadership summit. New York: United Church of Christ Commission of Racial Justice, cited in Bullard, Environmental justice in 21st century, (2001).
- Low, N., and Gleeson, B. (1998) Justice, Society and Nature: An Exploration Of Political Ecology. Published by Routledge.
- MacLean, K. (2003) Capitalizing on Conflict: How Logging and Mining Contribute to Environmental Destruction in Burma, a Report by Earth Rights International with Karen Environmental and Social Action Network, 1–72.
- Magsi, H., Atif, S., (2012) Water Management, Impacts and Conflicts: Case of Indus water Distribution in Sindh, Pakistan. International Journal of Rural studies, 19(2): 3-7.
- Mañez, G., and Scodanibbio, L. (2005) Voices from the Zambezi: River Communities Speak Out. World Rivers Review, 20 (1). Published by International Rivers Network.
- Martinez-Alier, J. (2003) Mining Conflicts, Environmental Justice, And Valuation. In J. Agyeman, R.D. Bullard, B. Evans (Ed.) Just Sustainabilities: Development in an Unequal World, chapter 10: 201-228.
- McCully, P. (2001) Silenced Rivers: The Ecology And Politics Of Large Dams: Enlarged and Updated edition, Zed Books Ltd.
- Meher, R. (2011) Big Dam, Big Failures: A Study of the Canal Irrigation System and the Deprived Tail-End Farmers in the Hirakud Command Area of Orissa, India. Journal of Asian and African Studies 46(4): 422–438.

- Mehta, L. (2013) Water and ill-being: Displaced people and Dam-based Development in India. In Wagner, J. (Ed). The Social life of Water. Oxford: Berghahn Books.
- Melosi, M.V. (2000) Environmental Justice, Political Agenda Setting, and the Myths of History. *Journal of Policy History*, 12 (1): 33-71.
- Memon, A.A. (2002) An Overview of the History and Impacts of the Water Issue in Pakistan Presented at the International Conference on “Sindh, the Water Issue and the Future of Pakistan” The World Sindhi Institute, Washington, DC, USA.
- Memon, A. A. (2004). Evaluation of Impacts on the Lower Indus River Basin Due to Upstream Water Storage and Diversion. WWER Congress, Salt Lake City, Utah.
- Memon, A.A. (2005) Devastation of the Indus River Delta. Proceedings, World Water & Environmental Resources Congress 2005, American Society of Civil Engineers, Environmental and Water Resources Institute, Anchorage, Alaska, May 14-19, 2005.
- Memon, N. (2011) Root causes Of Floods. Daily Dawn English Newspaper.
- Michel, A.A. (1967) The Indus Rivers: A Study of the Effects of Partition. London: Yale University Press.
- Mohai, P. Saha R. (1994) Environmental Injustice: Examining Alternative Explanations. Presented at 1994 Meet. Am. Social. Assoc., Aug., Los Angeles, Calif.
- Mohai P, Saha R. (2007) Racial Inequality In The Distribution Of Hazardous Waste: A National-Level Reassessment. *Soc. Probl.* 54:343–70.

- Mohai, P. and Bryant, B. (1992a) Environmental Racism: Reviewing The Evidence, pp. 163–76.
- Mohai, P., and Bryant, B. (1992b) Environmental Injustice: Weighing Race and Class As Factors in The Distribution Of Environmental Hazards. University of Colorado Law Review, 63:921-932.
- Mohai, P., Pellow, D., Roberts, T. (2009) Environmental Justice. Annual review. Environ. Resour. 34:405-430.
- Morgan, D.L. (1997) Focus groups as Qualitative Research, Second edition. London: Sage.
- Moxon, J. (1984), Volta: Man's Greatest Lake, Andre Deutsch, London.
- Narayanan, N. (2014) Dams Blamed for South Asia's Sinking Deltas.
- Newton, D. E. (2009) Environmental Justice, A Reference Handbook Second Edition.
- O'Connor, J. (1988) Capitalism, Nature, Socialism: A Theoretical Introduction. Capitalism, Nature, Socialism 1 (fall): 11-38.
- ODI, (2009) Research Tools: Focus Group Discussion. Retrieved From <http://www.odi.org/publications/5695-focus-group-discussion>
- Palijo, R.B. (2011) Sindh-Punjab Water Dispute (1859-2003). Center for Peace & Civil Society.
- Parasuram, S. (1993) Impact of Displacement by Development Projects On Women In India. Working Paper Series No. 159. The Hague: Institute of Social Studies.

- Pastor, M., and Bullard, R.D. (2006) *In the Wake of the Storm Environment, Disaster, and Race after Katrina*. NY: Russell Sage Foundation.
- Pellow, D.N, Brulle R.J. (2005) *Power, Justice, and the Environment: A Critical Appraisal of the Environmental Justice Movement*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Pellow, D.N. (2000) Environmental Inequality Formation: Toward a Theory of Environmental Injustice. *American Behavioral Scientist* (43) 581-601..
- Perlin, S.R., Setzer W, Creason, J. and Sexton, K. (1995) Distribution Of Industrial Air Emissions by Income and Race in the U.S. *Environment Science Technology*, (29):69–80.
- Powell, R.A., Single, H.M., Lloyd, K.R. (1996) Focus Groups In Mental Health Research: Enhancing the Validity of User And Provider Questionnaires. *International Journal of Social Psychology*, 42 (3): 193-206.
- Rahman, H. (2009) *Ethnic Tensions and the Future of Pakistan: The Case of Sindh*. In S. S. Harrison (2009) *Pakistan: The State of the Union*. Special Report. Center for International Policy (67-73).
- Rajpar Q. (2006) Degradation in Indus delta. Retrieved From http://www.indymedia.ie/article/78734?author_name=Qasim%20Rajpar&userlanguage=ga&save_prefs=true.
- Renner, M. (1996) *Fighting for Survival: Environmental Decline, Social Conflict, and the New Age of Insecurity*. New York: W.W. Norton & Company.

Richter, B.D, Postel, S., Revenga, C., Scudder, T., Lehner, B., Churchill, A., Chow, M.
(2010) Lost in Development's Shadow: The Downstream Human Consequences
of Dams. *Water Alternatives* 3(2): 14-42.

Ringquist, E.J. (2005) Assessing Evidence Of Environmental Inequities: A Meta-
Analysis. *Journal of Policy Analysis and Management*, 24 (2): 223–47.

Roy, A. (1999) The Greater Common Good. *The Cost of Living*.

Saha, R. Mohai, P. (2005) Historical context and Hazardous Waste Facility Siting:
Understanding Temporal Patterns in Michigan. *Society for the Study of Social
Problem*, 52 (4):618–648.

Sandler, R., and Pezzullo, P.C. (2007) Introduction: Revisiting the Environmental
Justice Challenge to Environmentalism. In R. Sandler, and P.C., Pezzullo (ed.)
*Environmental Justice and Environmentalism: The Social Justice Challenge to
the Environmental Movement*. The MIT Press Cambridge, Massachusetts.

SANDRP (2014) Sinking and Shrinking deltas: Major Role of Dams In Abetting Delta
Subsidence and Effective Sea Level Rise. *South Asia Network on Dams Rivers
and People (SANDRP)*.

SAP. (2001) Water Crisis in Pakistan: News Clippings, Reports, Articles. *A South Asia
Partnership Report*.

Schlosberg, D. (2013) Theorizing Environmental Justice: The Expanding Sphere of a
Discourse, *Environmental Politics*, 22 (1): 37-55.

Schnaiberg, A. (1980) *The Environment: From Surplus to Scarcity*. New York: Oxford Univ. Press.

Schnaiberg, A., Gould, K. (2000) *Environment and Society: The Enduring Conflict*. New York: St. Martin's.

Schweizer, E. (1999) *Environmental Justice: An Interview with Robert Bullard*. Earth First! Journal. Retrieved From www.ejnet.org/ej/bullard.html.

Scudder T., (2005): *The Future of Large Dams : Dealing with Social, Environmental, Institutional and Political Costs*, First published by Earthscan.

Shaikh, A.W.F. (1971) *Presentation of Sindh Case Before the Indus Water Committee'*, Karachi.

Shaikh, S. L. and Loomis, J.B. (1999) *An Investigation into the Presence and Causes of Environmental Inequity in Denver, Colorado*. Social Science Journal 36(1): 77.

Shrader-Frechette, K. (2002) *Environmental justice: Creating Equality, Reclaiming Democracy*. Oxford university press.

Sims. H., (2001) *Moved, Left No Address: Dam Construction, Displacement and Issue Salience*, Public Administration and Development, 21 (3): 187–200.

Sornarajah, M. (1981) *Internal Colonialism and Humanitarian Intervention* M., Ga., J., Int'l & Comp., L., 11 (1).

SPDC., (2000) *Sindh Rural Development Project, Household Survey Report*, P&D-GoS/The SDB/Raasta Consultant/AGRODEV.

Stavenhagen, R. (1996) *Ethnic Conflicts and the Nation-State*. New York: St. Martin's Press.

- Steady, F. C. (Eds.) (2009) *Environmental Justice in the New Millennium: Global Perspectives on Race, Ethnicity, and Human Rights*.
- Stewart, D.W. & Shamdasani, P.N. (1990). *Focus Groups: Theory and Practice*. Newbury Park, CA: SAGE.
- Szasz A, Meuser M. (1997) Environmental inequalities: literature review and proposals for new directions in research and theory. *Curr. Sociol.* 45:99–120.
- Szasz, A. (1994) *Ecopolulism: Toxic Waste and the Movement For Environmental Justice*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Talpur, M.A.M. (2001) Water shortage in Sindh: Causes and Consequences. [www.sanalist.org/kalabagh/a-ig.htm].
- Trueman, C.N. (2015) Unstructured Interviews. The History Learning Site. Retrieved From <http://www.historylearningsite.co.uk/sociology/research-methods-in-sociology/unstructured-interviews>.
- U.S. General Accounting Office (GAO) (1983) *Siting of Hazardous Waste Landfills and Their Correlation with Racial and Economic Status of Surrounding Communities*. Washington: U.S. Government Printing Office.
- United Church of Christ (1987) *Toxic Wastes and Race in the United States*. New York: United Church Christ.
- United Church of Christ (2007) *Toxic Wastes and Race at Twenty 1987–2007: Grassroots Struggles to Dismantle Environmental Racism in the United States*. Cleveland, OH: United Church Christ Justice Witness Minist.

WCD (2000a) Case study: Tarbela dam and related aspects of the Indus river basin
Pakistan.

WCD (2000b) Dams and Development: A New Framework for Decision-Making. The
Report of the World Commission on Dams, Earthscan Publications Ltd,
London.

World Bank (2005) Socioeconomic Study and Proposal for Livelihood Improvements:
Badin and Thatta Districts, Sindh, Pakistan. Agriculture and Rural Development
Sector Unit, South Asia Region.

WRM (2010) Brazil: Women Affected By Dams-Changes in their Lifestyles. World
Rainforest Movement.

WWF (2007) Preliminary Socio-Economic Baseline Study Report.

WWF (2012) Socio-Economic Baseline Study of Pakistan's coastal areas.

Zaigham, N.A. (2006) Impact Of Controlled Environmental Flow & Earthquake
Activities On Indus Delta Causes Irreversible Poverty. Retrieved From
<http://archive.riversymposium.com/2006/index.php?element=58>.

EKLER

EK 1: SORU FORMU

Değerli katılımcılar,

Ankara Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora programı kapsamında, Prof Dr.Feryal TURAN'IN danışmanlığında, “Çevresel Adalet: Barajların Thatta Delta Bölgesinde Yaşayan Topluluk Üzerindeki Sosyal Etkileri” adıyla bir araştırma yürütüyorum. Bu araştırmanın amacı Kharo Chhan ve Ketu Bandar alt-bölgelerinde kasabalarında (Sind Eyaletinin Thatta Bölgesinde) yaşayan delta halkı üzerinde yarattığı sosyal etkilerin ortaya çıkartılması, aynı zamanda, üst bölgedeki barajların İndus deltasında yaşayan insanlara nasıl geri dönülmez zararlar verdiğini gösterilmesi ve yapılan barajların maliyetinin -bedelinin kimlerce karşılandığı ve barajların kimlere fayda sağladığı da incelenmesidir. Araştırma için Ankara Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır. Dolayısıyla sadece devletin il ve merkezine değil, aynı zamanda bu konu ile ilgilenen kurumlara rehber politikalar sağlayacaktır. Bu ankette Üst Bölgedeki barajlar hakkında bazı önemli ve değerli kişisel bilgileri ve algılarınızı sormak istiyorum. Vereceğiniz içten yanıtlar, araştırmanın amacına ulaşmasına yardımcı olacaktır. Bizim için önemli olan kimliğiniz değil samimi görüşlerinizdir. Lütfen adınızı yazmayınız. Sorulara verdiğiniz yanıtlar yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacak olup kimse ile paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz içten ve dürüst yanıtlarınız için çok teşekkür ederim.

*Abdul Hadi,
Sosyoloji Doktora
Öğrencisi, Ankara
Üniversitesi,
Ankara, Türkiye.*

A: Bölümü

1: Cinsiyet _____

2: Yaş: _____

3: Eğitim : _____

4:

Meslek: _____

5 Medeniyet halı _____

6: Ne zamandır burada yaşıyorsunuz?

☐0- 5 yıldır

☐6-10 yıldır

☐11-20 yıldır

☐21-30 yıldır

☐31-40 yıldır

☐41-50 yıldır

☐Doğumdan beri

7: Ailenizin üyelerinin toplam sayısı kaçtır?

Hanedeki Erkekler	Hanedeki Kadınlar	Hanelerde 18 altı Yaş'tan aşağı	Hane Büyüklüğü

8: Evinizdekilerin temel gelir kaynakları nelerdir?

1. Çiftçilik
meslek

2. Balıkçılık

3. Kamu Sektörü

4. Serbest

5. Özel Sektörü

6. Yarıcı

7. Balıkçılık ve Çiftçilik

8. Çiftçilik ve

Hayvancılık

9:. İşlemeli tarım için araziniz var mı?

1. Evet 2. Hayır (Q. 11 soruya geçiniz)

10: Arazinin kaç acre ekili?

- 0 acre 2. 1-25 3. 26-50 acres 4. 51-75 acres
5. 76-100 acres 6. 101-125 acres 7. 126+

11: Yıllık geliriniz ne kadardır?

1. PKR. 50,000'dan az olan 2. PKR. 50,001 - 100,000
3. PKR. 100,001 - 150,000 4. PKR 150,001 - 200,000
5. PKR.200,001 -300,000 6. PKR.300,001 - 500,000
8. PKR.500,000'dan fazla olan

12: Yaşadığınız evin türü nedir?

- 1.Ağaç evler 2. Çamur Evler 3. Yarı beton evler
4. Beton evler

B Bölüm

1: İndus Nehri sistemi üzerinde Üst bölgedeki baraj inşaatı hakkında bilgilendirildim/
bilgilendirildik.

1. Evet 2. Hayır

2: Üst bölgedeki Barajları ülkenin kalkınması için önemlidir.

1. Kesinlikle katılıyorm 2. Katılıyorum 3. Kesin olmayan
4. Katılmıyorum 5. Kesinlikle katılmıyorum

3: Bizim toplumda Üst bölgedeki Barajları yapımı nedeniyle benim mallarınızın bazını kaybettik.

1. Evet
2. Hayır
- 2.

4: Üç numaralı soruya "evet" işaretlediyseniz, kaybettiğiniz malların değerini rupi (PKR) olarak yazar mısınız. _____ Rupi (PKR)

5: Kaybolan araziniz kaç acre'dir?

1. 1-25
2. 26-50 acres
3. 51-75 acres
4. 76-100 acres
5. 101-125 acres
6. 126+

6: Kaybettiğiniz malların tazminatı aldınız mı?

1. Evet
2. Hayır (Q. 10 soruya geçiniz)

7: Ne kadar tazminat aldınız? (Lütfen belirtiniz)

8. Tazminatı tam zamanında mı aldınız?

1. Evet
2. Hayır

9: Bana sunulan tazminattan memnunum.

1. Evet
2. Hayır

10: Üst bölgedeki barajların benim üzerimde aşağıdaki olumsuz etkileri vardır
(aşağıdaki tabloda her bir soru için uygun kutuyu işaretleyiniz lütfen).

Değişiklikler	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kesin olmayan	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Yaşam standartlarının düştüğü					
Gelir seviyelerinin düştüğü					
Emlak değerleri azalmış					
İş olanakları azalmış					
evsizlik					
Stres arttı					
Kişisel güvenlik azalmış					
Kalınan eve aidiyet hissi azalmış					
Kendini ya da çocuklar için gelecekle ilgili umutlar kaybı					
Sosyal bağlarımız zayıfladı					
Kültürel yaşamlarının olumsuz etkilendi					
Aile içi şiddet arttı					
Ev içinde toplumsal cinsiyet ilişkileri kötüleşti					
Cinsiyet etkisizleştirilmesi artmış					
Ahlaki öfke artmış					
aile düzenlerini sarstı					
Marjinal hissetmek					

11: Çevre akışının azalmasının Delta toplumu üzerindeki sosyal etkileri nelerdir?

	Evet	Hayır	Kesin olmayan
Geçim bozukluğu			
Aile Hayatında Bozulma			
İnsanların kültürel Yaşamında Bozulma			
İnsanların sosyal yaşamında Bozulma			

12: Çevresel akışının azalmasının Delta üzerindeki çevresel etkileri nelerdir?

	Yes	No	Uncertain
Ekosistemin direnç kırıldı			
Deniz seviyesi arttı			
Deniz yeri kapladı			
Mangrove zarar gördü			
Suyun azlığı fırtına			
Hortumlara			

13: Üst Bölgedeki brajların yapımı size olumlu etkileri olduğunu düşünüyor musunuz?

1. Evet (Q. 14 soruya geçiniz) 2. Hayır 3. kesin olmayan

14: Üst bölgedeki barajların benim üzerimde aşağıdaki olumlu etkileri vardır (aşağıdaki tabloda her bir soru için uygun kutuyu işaretleyiniz lütfen).

Etkileri	Kesinlikle katılıyorum	katılıyorum	Kesin olmayan	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorm
Yıllık gelirde artışı					
Yaşam koşullarını iyileştirmek					
Kullanılmış arazi veya mahsuller için Tazminat					
İstihdam artması					
Temel olanaklara erişim					
enerji sağlamak					
kalkınmayı yaratmış					

15. Nehir Üst bölgedeki Barajlarından Yararlananlar kımndır?

1. Industrialists

2. Büyük Çiftçilik

3. Ordu subayları

4. Punjap (Üst kıyıdaş)

5. Devlet

ÖZET

Son altmış yıl boyunca bürokratlar, mühendisler, politikacılar ve yazarların gözünde büyük barajlar insan zekâsının doğa karşısındaki zaferinin ve milli gururunun birer simgesi olarak algılanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, baraj yapımını meşrulaştıran gelişme-ilerleme ideolojisininin çelişkili doğasını açıklamak; ödenen toplumsal bedelleri ve bedel ödeme süreci esnasında yaşanan mücadelenin toplumbilimsel bir betimlemesini yapmaktır. Bu araştırma, üst bölgedeki baraj yapımının Kharo Chhan ve Ketı Bandar kasabalarında (sub-districts) (Sindh Eyaletinin Thatta Bölgesinde) yaşayan delta halkı üzerinde yarattığı sosyal etkilerin ortaya çıkartılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca yapılan barajların maliyetinin kimlerce karşılandığı ve barajların kimlere fayda sağladığı da incelenmiştir.

Bu çalışmanın verilerinin toplanmasında hem birincil hem de ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. İkincil kaynaklar, çalışma konusuyla ilgili gazete, makale, dergi ve internet gibi açık kaynaklardır. Birincil kaynaklar ise anket, mülakat, Odak Grup Görüşmeleri ve sahadaki doğrudan gözlemlerdir.

Araştırma bulguları, üst bölgedeki barajların yapımı konusunda delta bölgesinde yaşayan insanların fikirlerinin alınmadığını ve bilgi verilmediğini göstermektedir. Üst bölgedeki barajlar, deltayla birlikte delta halkını da yok etti. Topraklar kurudu, balık ve ormanlar azaldı. Aynı şekilde huzur ve refah da ortadan kalktı. Geçim kaynaklarını kaybeden insanlar, geleceğe dair ümitlerini kaybetti, büyüklere saygı azaldı. Sosyal

bağlar koptu, kültürel aktiviteler sekteye uğradı. Toplum ve aile içi sevgi ve şefkat duyguları zarar gördü. Temiz suyun olmaması hastalıkları arttırdı. Şu anda herkes hayatta kalabilmek ve geçinebilmek için mücadele etmektedir.

Delta bölgesinde yaşayan insanların büyük çoğunluğu, sularının çalınıp Pencap'a verildiğini ileri sürmektedir. Üst bölgedeki barajlar Pencap'a yaradı, fakat barajın bedelini biz ödedik demektedirler. Delta bölgesinde yaşayan halk çevresel adaletsizlikle karşı karşıya. Çevresel Adalet, başka barajların yapılmasından söz etmek yerine bu bölgede yaşayan insanların karşılaştıkları haksızlıkların ve adaletsizliklerin bir an önce giderilmesini gerektirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çevresel Adalet, Baraj, Indus Delta, Thatta

ABSTRACT

Big dams have remained a symbol of patriotic pride as well as the conquest of nature by human ingenuity in the eyes of writers, politicians, engineers and bureaucrats of the subsequent six decades. The aim of this study is to unveil the contradictory nature of development-progress ideology which justifies the construction of dam and ignore social and environmental impacts of big dam. This research has attempted to highlight the social impacts of upstream dams facing deltaic community that inhabits Kharo Chan and Ketī Bunder (Thatta District of Sindh). It has also addressed the question who has borne the costs and who has reaped the benefits with the construction of upstream dams.

Data for this study was derived from both primary and secondary sources. The secondary sources entailed literature studies (review) of published materials selected reports, other relevant journal articles and internet sources formed the secondary component of data. Primary data was obtained through research questionnaire, interviews, FGD's and direct observations of the study area.

Our findings suggest that Deltaic communities have never been informed about the construction of upstream dams and still no one get consensus from them about new constructing dams on upstream. They are marginalized and have no any say in decision making process. Upstream dams have ruined the delta and lives of deltaic communities, lands become barren, fish declined, forests withered and happiness flown away. With the

loss of livelihood, people are desperate; respects of elders declined; social ties are disrupted, cultural activities are damaged. Feelings of care and love among community and family have been reduced to nothing. Diseases are prevalent due to unhygienic drinking water. Everyone is struggling for their survival and make their ends meet. Overwhelming majority of the deltaic people argue that our water is being snatched from us and given to Punjab. Upstream dams give benefits to Punjab, whereas the cost of these dams inflicted upon us because we are poor and marginalized. Deltaic communities have been facing the environmental injustices. Environmental Justice demands that the above enormous injustices to the Deltaic communities be rectified before any further cynical loose talk about further dams.

Key Words: Environmental Justice, Dams, Indus Delta, Thatta